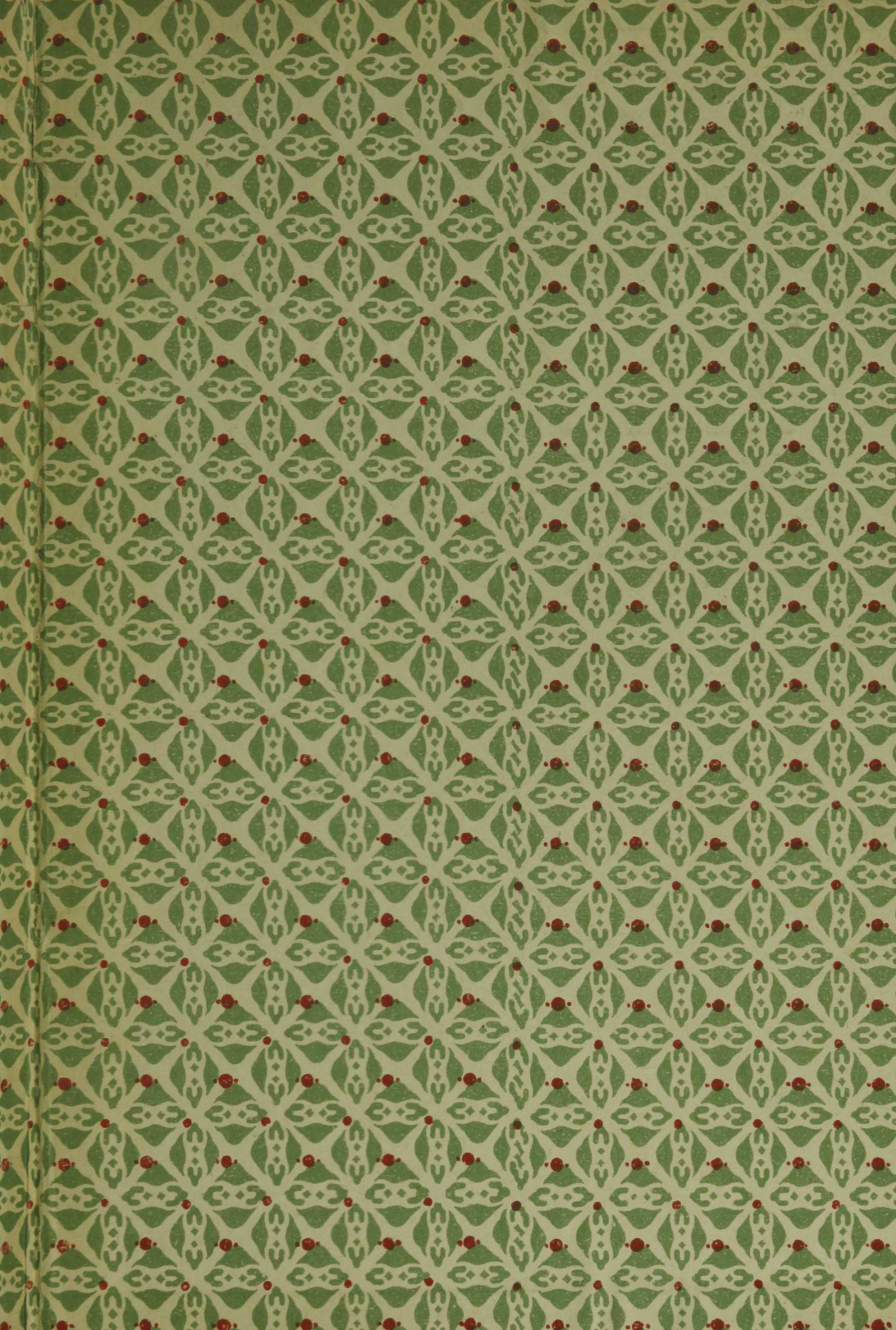
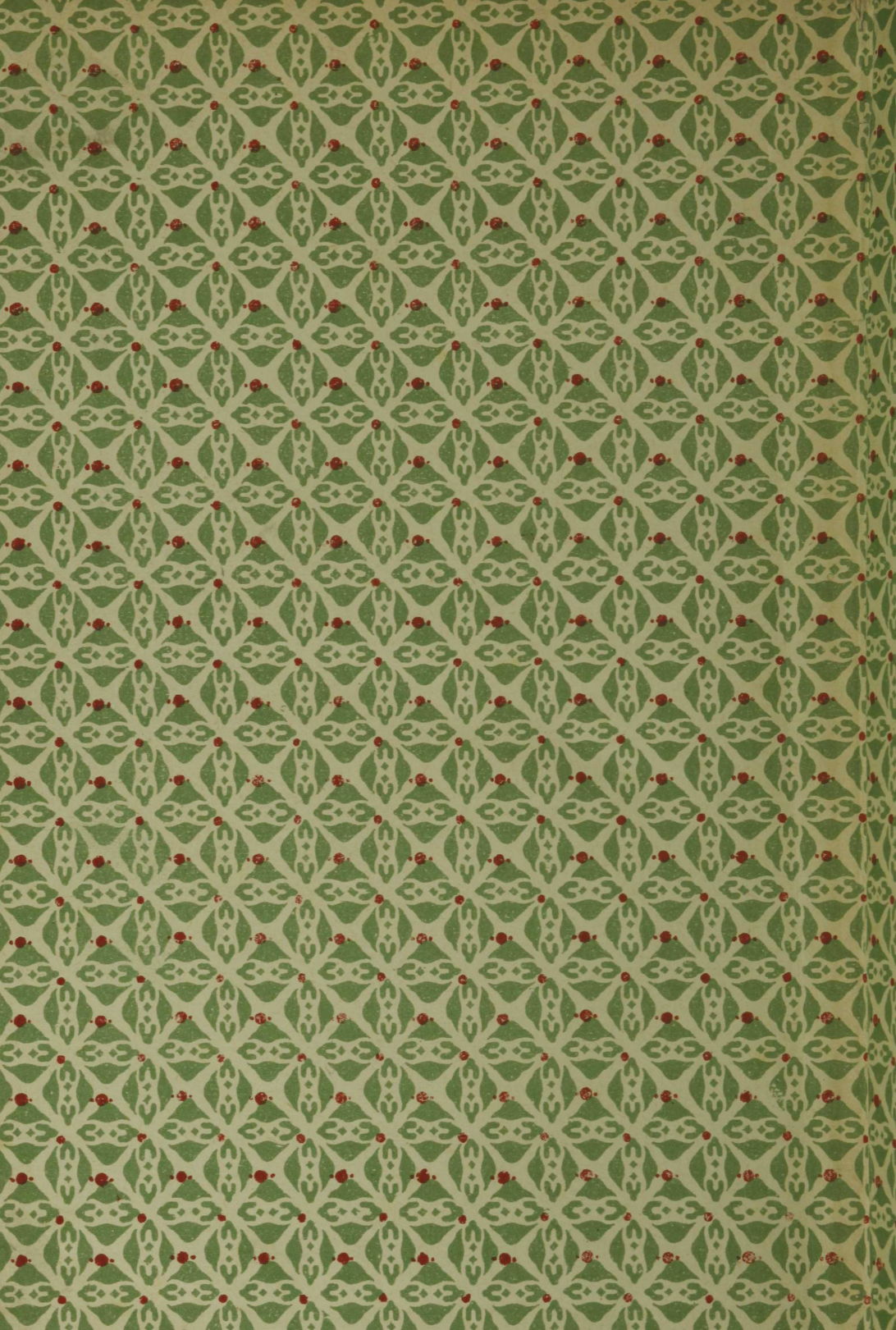

י. ש. צורי

משפט התלמוד

GRĀMATNICA

B. Š. Šeševskis

Rīga, tēl. 26248

Pastkaste 616. Pasta tek. rēķ. № 112.

י. ש. צור

משפט התלמוד

ספר חמישי

משפט ההתחיבות

הוצאת "מרפז" ורשה.

תרפ"א. — 1921.

I. S. Zuri--Rzezak.

JUS TALMUDICUM

LIBER QUINTUS

JUS OBLIGATIONUM

EDITIO „CENTRAL”

VARSOVIA—MDCCCCXXI.

מוקדש למר ד"ר

מ. ליטמאן, ציריך.

חלק ראשון. התחייבות. כוללות.

א. התהוות ההתחייבות ותכנה

ההתחייבות מתהווה בנ' דרכים:

(1) על ידי התחייבות מפורשת. התחייבות זו היא על יסוד חוזה והסכמה משני הצדדים, למשל חוזה העבודה שבין האדון והפועל: האדון מתחייב לשלם לפועל בעד עבודתו. וכן חוזה המלוה שבין מלוה ללוה: הלוה מתחייב להשיב למלוה או את הכסף שהלוהו בלבד או בהוספת רבית. דומה לזה חוזה הערבית שהערב מתחייב מתוך התרצות לכו לשלם למלוה אם לא יוכל או לא יחפוץ הלוה לשלם לו, וכן חוזה המכר שבין המוכר והקונה וכדומה...

(2) על ידי הבאת תועלת לחברו הנורמת נזק לעצמו. למשל: העוזב שמירת נכסיו ומטהר להציל נכסיו חברו הקרובים לכלות מן העולם. חברו מחייב לשלם לו דמי הפסד נכסיו הוא.

(3) ע"י מעשה נזק. המזיק נכסיו חברו חייב לשלם לו דמי ההזיק. ויש אשר קונסין אותו לשלם יותר ממה שהזיק.

הערה. הכרייתא דר' חייא (נ"ק ד ע"ג) מונה והולכת כל מיני ההתחייבות וחייבי התשלומים, בין אלה הבאים ע"י הסכמה וחוזה ובין אלה הבאים ע"י מעשה נזק. היא קוראת לכולם בשם "נזיקין". בדרך כלל נקרא האיש הנותן מנכסיו בלשון אדם הרוצה, "לזוק" נכסיו (נזמות קינ ע"א).

(4) ע"י עונשי ממון. עונשי כסף נמצאים בתורה ותלמיד על מעשה עול שונים.

עונש כזה נקרא קנס בהיותו עולה על סכום הנזק אשר הסב במעשה העול אשר עשה. עונש הכסף כולם נתנים לנזיק.

בעונשי ממון יש לחלק בין לפני העמירה לדין ובין אחרי העמירה לדין. לאחר העמירה לדין יש לה תכינת מלוה בשטר (נ"ז קע"ה, ל"ט).

אמנם לר"ש כל עוד לא ירדו ביד לגבות אין להוב זה דין מלוא, אלא הב"ד הם הנושאים, יען שעל הב"ד לגבות. ולכן אין שביעות משמטת חוב כזה ואינו נחשב כראוי לענין נחלת בכור (כתובות ד, ט).

כנראה לר"ש חובת הב"ד אינה לפסוק את הדין בלבד, כי אם להוציא לפועל ולשון הירושלמי: "לר"ש במגבה הדבר תלוי".

יתר דיני ההתחייבות מצד נוק ומצד עונש נמצאים במשפט העונשים.

ב. הברלים בין מיני ההתחייבות מפאת השנוי בהתהותם.

ההתחייבות ע"י מלוא לוקחת מקום לעצמה.

זקיפה במלוא. כל מיני ההתחייבות יכולות להשתנות ולקבל, כמובן רק בהסכמת שני הצדדים צורת מלוא. למשל שכיר הבא לגבות, שכרו, יכול הוא לזקוף אותו על האדון במלוא (כ"מ קטו ע"א). וכן ברכית: זוקף אדם את המגיע לו ברכית במלוא (כ"מ ע"ב). בהקפה בלוקח בחנות יכול לזקוף את המגיע לו במלוא (שניעות י, א). וכמו כן בלוקח שדה ומשלם לו רק מקצת, יכולים הם לזקוף את המותר במלוא ונחשב כאלו כבר פרע הכול (כ"מ עו ע"ב). וכן בהשבת גזילה חשובה הזקיפה כהשבה (לר"ה"ג ז"ק קט).

וכן המלוא סחורה וקוצץ אותה בדמים הרי הוא כמלוא (כ"מ עה; והנה תוס' ז"ק לו ד"ה המלוא).

הקמה במלוא. פרע חובו וחוד ופרע, הרי הוא מקים עליו את הפרעון הראשון במלוא (כתובות פח ע"א).

הברל בין חוב ישל מלוא וחובות אחרים. ההברלים גדולים למאד והננו מזכירים פה אחרים לדוגמא, ובדינים הבאים והולכים בספר ימצא אותם הקורא במקומם.

לענין שמיטה. אין השמיטה משמטת רק חוב הבא ע"י מלוא (נירושלמי שניות כסוף; שניעות י, א).

לענין משכון. בעד חובות הבאות ע"י חוזה של עבודה ושכירות מותר לקחת משכון (כ"מ קטו ע"א). והנה שם ג"כ ננוגע לערב.

לענין לא תלין. על חובות כאלה עוברים על לא תלין.

בינוגע להוצל והוקר. לקח סחורות והוצלו יכול לתת סחורה או

או דמיהם של עכשיו; קצין דמיהם ועשאים עליו מלוח, נותן כל הרמים הראשונים (הסוד תוס' כ"ק לו ד"ה המלוח).

בנוגע לבטויי הלשון, יש לשון בטויים מיוחדין לכל מיני החיובות האלה.

הקפה" ללוקח בחנות, או "אשרתא" בהקפה במסחר (ניטין יד ע"א), והסוד כ"כ כב; קדושין נג ע"ב רס"י ד"ה חנוני כנעה"ה).

משא"יד למלוח (ירושלמי שביעות נסוף), "רשו" או "רשותא" בארמית. וכן נושה, נשוי במקרא.

בנוגע למשפט הנכסים, המלוח נקראת נכסים ראויים. ויוצא — מזה לענין בכור וירושת בעל. וכן לענין שעבוד נכסים הברל גדול בין מלוח ושאר החיובות.

בנוגע למשפט העונשין. הנשבע כשקר על כפירת ממון חיוב שבועה, לא כן הוא אם נשבע על מלוח (לרז כ"מ מה ע"י).

ההברל בין חוב על חברו ובין קנין, מחילה. יכול אדם למחול את החוב שיש לו על חברו ואין הוא יכול למחול את הקנין שיש לו בו, ולכן אין אדם מחול זכותו שיש לו בעבד עברי (לרז), קדושין מז ע"א).

ג. התחייבות המתהווה שלא מדעת ע"י קבלת הנאה מאחר.

פועל העובר שלא מדעת בעלים, היורד לשרה חברו ונטעה, אם שלא ברשות שמין לו וידו על התחונה, כגון שטוען בעל השרה, בשרה תכואה אני רוצה. כן לרז; שמואל אומר: אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשרה זו ולנטעה. רב פפא מעמיד דברי שמואל בשרה העשויה לנטיעה. אם יודעים אנו שנוח לו בנטיעה סובר גם רב שיד היורד על העליונה (כ"מ קא ע"א; תוספתא כ"ק; ז; כ"כ מ"ב ב"רד ברשות).

העבד אחר שלא מדעת בעלים, השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חברו, והרי הוא נותן שכרו משלם, חוזר ונוטל מבעה"ב מה שהנהו (כ"מ עו ע"א).

המציל ממון חברו שלא מדעתו, מקבל שכרו משלם.

המאבד את שלו ע"ז. נסדקה חבית של רבש של חברו ושפך זה את יונו, אין לו אלא שכרו. אמר לו: אציל את שלך ואתה נתן לי דמי שלי, חייב ליתן לו. שטף נחל חמורו וחמור חברו והיה חמורו יפה מנה ושל חברו מאתים וחניח את שלו והציל את של חברו, אין לו אלא שכרו; התנה בפירוש כדרך שלמעלה, חייב ליתן לו, ירד להציל ועלה שלו מאליו, חייב ליתן לו מכל מקום (לרכ נ"ק קטו ע"ה). ירד להציל ולא הציל, אין לו אלא שכרו (נ"ק קטו מסוכת רבי על שאלת רב).

מלצה שלא מדעת הלצה. הפורע חוב חברו. הפורע חובו של חברו הרי הוא כמכריח ארי ממנו. אם פרע שלא מדעתו, הרי הוא תלוי במחלוקת חנן ובני כהנים גדולים. אמנם ר' יוסי חילק ע"ז וסובר שפטור הוא, ואף בבע"ח הרוחק ללזה: משום שיכול לאמור לו, מפיים הייתי את בעל חובי, משלים הייתי עמו (כתובות יג, ב).

המפרנס אשת חברו שלא מדעתו. מי שהלך למדינת הים ועמד אחר ופרנס את אשתו, חנן אומר אבד מעותיו; נחלקו עליו בני כהנים גדולים ואמרו: ישבע כמה הוציא ויטור. א"ר דוסא בן הורכנס כדבריהם; אמר ריב"ז יפה אמר חנן, הניח מעותיו על קרן הצבי" (כתובות קז ע"ה).

הנתפס לפרוע חוב חברו. ריב"ל אימר: אין לך נתפס על חברו וחייב ליתן לו, אלא בארנוניא ובגולגלת; רב אמר: כל הנתפס חייב ליתן לו, שיכול לאמר לו עביטך התרתי ממך (כתובות יג, ב; נ"ק י, ו וע"ש נ"ק קלקול הלשון).

המקיף את חברו מג' רוחותיו וגדר לשלשתן. אין מחייבין לניקף להשתתף במחיצה. עמד המקיף וגדר את הרביעות, מגלגלין עליו את הכל (לשמואל נ"ב ד ע"ב).

ד. ההתחייבות לנתינה ולמעשה או הקנאת נושא מוחש.

ההתחייבות בלי לחות חייב. לפי דעת הדרומים אין איש יכול להתחייב, או, במלים אחרות, לחייב עצמו לתת לחברו דבר מה. כל ההתחייבות אינה כי אם הקנאה ממש, זאת אומרת שהוא מקנה ע"י היותו והסכמה אהר מקניניו. ולכן אם מתחייב הוא לעשות דבר מה ולא לתת, אין בזה כלום: כי המקבל עליו לעשות, אין מקום להקנאה לחול. ולכן נאמר בלשון התלמוד, קנין דברים אינו קנין" (נ"ב ג' ו) ונלסן הרמב"ם מכירה

יא, טז): „רק דבר מצוי (שישנו והוה במציאות) וידוע“, (השוה נס לרמב"ם וראב"ד מכירה ה, יד; כא, י; שותפין ד, ב).

אחרת היא אם הסב לחברו הפסד ע"י מלוח או מעשה נזק. במקרים כאלה אין הוא מחויב עצמו מעצמו, כי אם מחויב הוא להשיב את הדבר שהפסיד או שגרם להפסידו.

ולכן אתמר: הכותב שטר חוב על חברו בחזקת שהוא חייב לו ואין הוא חייב לו באמת, ר' יוחנן אמר חייב; ר"ל אמר פטור (כתובות קג ע"ב; יב, א, כשנעות לה ע"א הכריתא מזדלילא בין תניעת ממון ויש לו עליו).

יוצאת מן הכלל התחייבות שאדם עושה בכל לבו, ואת אומרת שמביאה לו הנאה ותועלת, ולכן יכול אדם להתחייב בכל הפסקות שהוא פוסק לאשתו משום חבה וחתון. עשו החכמים כהתחייבות לתת לה תוספת כתובה. כן הם דברי ר"ל בכתובות (יב, ב), והשוה הלשון אדם רוצה לתת כטה ולהקרא חתנו של פלוני בכתובות (ה, א).

אסמכתא או עצומים. כיון שאין אדם יכול לזכות בדבר שאינו שלו למרות שבעל הדבר התחייב בו, לכן דעת חכמי הדרום, גם התנאים וגם האמוראים, שאין האסמכתא (עצומים בלשון התוספתא והירושלמי) קונה. וכן שנינו: האומר לחברו אם לא אעשה דבר פלוני (כלי להיות חייב לעשות) והא לך בידי כך וכך, אינו חייב: שאיך יזכה השני בדבר שלא בא לידו, או, כפי הלשון הנמצא במקום אחר, בדבר שאינו שלו. כן דברי התנא הדרומי רבי יהודה בנגוד להתנא הגלילי ר' יוסי (תוספתא ב"מ א, טו, יז), דוכה לזה הם חולקין באסמכתא בערבון (ב"מ מ"ח ע"ב) ובאסמכתא בפרעון מקצת שטר (ב"ב קסח ע"א מ').

בכל אלה המקרים המסמיך מתחייב לתת לחברו את אשר אינו מגיע לו.

האמוראים חכמי הגליל פוסקים כרבי יוסי, כמו ר' יוחנן (ב"ב קסח ע"א; ב"מ מ"ח ע"ב), אבל רב כרבי יהודה (ב"מ מ"ח ע"ב; ב"ב קסח ע"א ומס' ד"ה אר"ט). וכן פוסק ר' חייא בר יוסף, תלמיד רב, בנגוד לר' יוחנן כרבי יהודה (ב"מ ד, ב).

השתלשלות דין האסמכתא. חכמי התלמוד הבבלי הרחיבו דין האסמכתא גם על המקומות שהוא מתחייב לחברו אם יסב לו הפסד לתת לו יותר מאשר הפסידו, ואת אומרת תנאי בהגומה (השוה לרנא ב"מ קד ע"ב), ויש שהגדירו את האסמכתא ואמרו, אם אין בידו לקיים את התנאי, הד"ו אסמכתא (ב"מ ע"ג ע"ב). רבה הרחיב את הדבר למאוד וכלל

כ"ל : "כל דאי", זאת אומרת כל שהוא אומר אתן אם לא אמלא את התנאי,
"הר"ז אסמכתא" (נ"מ סו ע"ג יע"ש חו"כ ד"ה, וא"ו אמר" שמשדלים להעמיד את
הכלל רק נמתחייב בדברים שאינו רגיל לתחס).

בעקר הדבר דומה האסמכתא להתנאי הנקרא ברומית aleator ממלת
alea שהוראתה משחק בקוביא.

ערבות. כבר בערב נצנצה מחלוקת זו. לדעת בן ננס אין ערב
יכול להשתעבד רק היוצא לפני חתום השטר, אבל ערב היוצא לאחר
חתום השטר אינו משתעבד: "שלא על אמונתו הלוהו" (נ"כ קע"ג
ע"ג).

אין אמנם בן דעת ר' ישמעאל, ובכ"ל זאת קלם את בן ננס ואמר
עליו: הרוצה שיוחבים יעסוק בדיני ממונות, שאין לך מקצוע בתורה יותר
מהן, והן כמעין הנובע והרוצה לעסוק בדיני ממונות ישמש את בן ננס.
ר' יוחנן הגלילי פוסק כר' ישמעאל והוא אומר: אעפ"י שקלם ר'
ישמעאל את בן ננס, הלכה כר' ישמעאל ולא כבן ננס (סס קע"ו ע"א
וירושלמי סוף נ"ג) וכן פוסק הוא שם כמותו בד"ן הנוך.

(בדבר רב ע"ש דבריו בנוגע ללפני חתום שמרות. אבל אין להוציא
משם מה דעתו בדבר ההלכה).

היחס להקדש. שונה הוא בהקדש ובצדקה שאדם מקבל עליו בלשון
הרי עלי להביא קרבן וכדומה.

ביחוד רב הרגיש את ההבדל הגדול שבין מקצוע הממון ומקצוע ההקדש
והנדר. ולכן דעתו שדי במתנת עני בהרי עלי (נ"מ ד, ג) ודעת תלמידו
שתוך כדי דבור חוזר בממון ולא בהקדש (דמאי ד, ו).

וכן הוא בד"ן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם שמתחייב בהקדש
ממעם נדר (מנ"ס מכירה פרק כג), נמצינו למדים שבמקום שתורת
ההתחייבות פוסקת שם מתחילה תורת הנדר בצדקה והקדש. השוה
ג"כ הלאה לענין הקנינים.

זכות. דברים שאין בהם ממש. כמו שאין אדם יכול להתחייב
לעשות מעשה או להכיר עצמו מחויב אם אינו מחויב, אלא מתחייב הוא רק
בדבר מצוי וקיים מטעם הקנאה, כן אין אדם מקנה הבר שאין בו ממש,
כי אם ענין של זכות. ולכן האומר יודר פלוני בבית זה, לא אמר כלום
(לר"ג נ"כ קמ"ו ע"ג, ולפ"ז אין הקנין בשכירות הנחמס חל, כי אם במקנה לו
ביתו לדירה).

ולכן ג"כ דעת ר"ל שאין אדם מקנה לחברו אויר חצרו, זאת אומרת זכותו להוציא זיוזים וכרומה.

השארת הזכות לעצמו. אבל מוכר אדם לחברו את חצרו ומשאיר לעצמו את האויר (כן לר"ל כ"כ סג ע"א ורש"ם ד"ה כיון ומפורש ביתר בהירות בכרייתא בירושלמי כ"כ ג, א כמוכר חורכה. והכרייתא הזאת בעלמא מוכחת בשם ר"ל קדושין א, ד, עובדה המענית מאלו).

הערה. הננו רואים כי ביחוד ר"ל הררומי טפל ופתח ענין ההקנאה וההתחייבות.

הקנאת זכות של התחייבות. במלואה. אין אדם מקנה לחברו מלוא שיש לו ביד אחר. בכל זאת מועלת בזה הרשאה (הסוף כמוכח נה ע"כ תוס' ד"ה טאם אמר. הדבר לע"ג). אבל יכול הוא להקנות מלוא בשטר. לדעת אחרים הוא משום המשוועברים, שבמלוא בשטר הוא מקנה דבר ממש, זאת אומרת את השעבוד שיש לו על נכסי חברו (כמוכח פה ע"כ תוס' ד"ה המוכר), או משום שהשטר הוא בעין (רש"ם כ"כ ק"ה ע"א ד"ה הלואתו), וכן במקנה לו במעמד שלשתן (ניטין יד ע"א לרז).

מלוק זכות והקנאתו. אדם המסתלק מזכותו שיש לו על חברו, אינו יכול להקנות בקנין הסתלקותו (כמוכח פה ע"א ורש"י ד"ה מהו, וכנראה זה הוא כן לר"ט).

השערה על מה חל הקנין במקום מסופק. מכיון שאין הקנין חל רק על דברים שיש בהם ממש, לכן בכותב לחברו זכותו בשטר והעדים הוסיפו וקנו מידו, יש לשער, כמובן רק אם יש להשערה זו מקום, שהתכוונו בקנין על דבר ממשי ולא על זכות (כן לר"ט כנגד לרז יוסף, כמוכח פה ע"א והסוף כנגד לרז יוסף סס זה תוס' ד"ה הכל).

הערה. מכל אשר נתבאר עד הנה יוצא ומתברר ההבדל הגדול שבין תורת ההתחייבות במשפט הרומי הנקרא obligatio ובין זו שבמשפט התלמוד. ביחוד שונה ומיוחדת לעצמה תורת ההתחייבות אצל חכמי הדרום. גם כאן, כברוב הרברים, הלכה לה היהדות הדרומית דרכים לעצמה. נבדלים הם מושגיה על המשפט והמוסר מהמושגים אשר שוררו אצל עמים אחרים במדה יותר גדולה מאשר היהדות בגליל. החיון הזה מתגלה בכל תקפו ועצמו בכל התקופות וכגונים שונים.

ה. צורת ההתחייבות.

אין ההתחייבות חלה בדברים בלבד. רק ע"י כסף שטר וחוקה בקרקע וע"י משיכה והגבהה במטלטלין נקנה הדבר לקינה או למקבל.

גם גנב וגזלן אינם חייבין כל עוד לא קנו לגנבה בהגבהה או במשיכה. וכמו כן אין השומרים חייבין באחריות האונסין כל עוד לא משכו את הפקדון.

משפט הנפשות. עכו"ם. עכו"ם כל קנינו בכסף (קדושין יד ע"ב).
בכל זאת נאמר על מי שאינו עומד בדברו: כי מי שפרע מאנשי דור המבול... הוא עתיד להפרע ממנו (כן לר"ש בדבר כסף שאינו קונה למטלטלין. לרמב"ם ה"ד למ ומקלל אותו, לאנשי מדיעין אותו, כ"מ מה ע"א; ע"ב). אמנם מצינו בדין אין פוסקין אא"כ יצא השער, שאם פסק סתם ולא על שער הו"ל (הנקרא ג"כ גנוה), יכול הוא לאמיר לו תן לי כזה או תן לי מעות ואינו מקבל מי שפרע, שסתם איש דעתו על שער זול. כן דעת ר' יהודה בגנוד לחכמים (כ"מ ע"ב ע"ב). השם דעת רבנא דבתי תרעי כ"מ ע"ב וגיטין ל ע"א).

הנושא ונותן בדברים לא קנה; החוזר אין רוח חכמים נוחה הימנו (כ"מ מח ע"ב).

ולחפך נאמר: כל המקיים דבריו, רוח חכמים נוחה הימנו (בבבית י, 7).

הבטחת דברים, רב אמר אין בהם משום מחוסרי אמנה; ר' יוחנן אמר, יש בהם משום מחוסרי אמנה.

וכל זה בדברים שחברו סומך עליו. (כ"מ מה ע"ב לענין מעשר).
וכן יכול אדם לחזור במתנה מרובה שהבטיח, יען שאין חברו סומך עליו (כן לר' יוחנן ס).

דומה לזה נאמר: עני המבטיח לעשיר, מכיון שאין העשיר סומך עליו, הרי הוא יכול לחזור בו (כ"מ ד, ג).

ויש שנאמר בו, אין לחברו עליו, אלא תרעומת (כ"מ עה ע"ב מ'; עז ע"ב; עט ע"ב; תרומות א, א; תוספתא כ"מ ד, כב; ירושלמי כ"מ ה, ג; קדושין ג, א מ'; ובבבית ג"כ ע"ב; תרומות א, א אלל ר' יוחנן).

הוא היא המלה רַנְמָה הנמצאת לרוב באשורית במובן קבילה על חברו לפני ב"ד וכדומה. השוה altbabylonische rechtsurkunden, s. 546.

schorr, אמנם נהגו החכמים לחייב את הנאשם והמורשע בשם החוב לעשות לפניהם משורת הדין או משום, למען תלך בדרך טובים" (כ"מ פג ע"א; ירושלמי ו, ו).

ומצינו לחכמים ששמרו מה שגמרו בלבם לעשות לחברם (אגל רב ספרא כ"ג פה ע"א).

מפני דרכי שלום. בקנינים רבים נאמר שאינם רק דרכי שלום.

מפני התקנה. בדברים אחרים נאמר שזוכים בהם בלי קנין ממש מפני התקנה, ביהוד להתנא הגלילי ר' יוסי (הסוה גיטין ל ע"א ורש"י ד"ה עטו; פאה ה, א לר"ל).

דברים הנקנים בלי קנין. התחייבות מתוך חבה. מתוך הנאה. מתוך סמיכת דעת. ערב דב"ד. תחת זה ישנם דברים שיכול אדם להשתעבר בהם בלי קנין כמו בנדוניא, ודבריו של רב בזה: "הן הן הדברים הנקנים באמירה" ונאמר ג"כ: גם הבעל בפסיקותיו בשטר הכתובה, וגם האב מתחייבין, אלא שהאב באמירה והבעל בכתב. וכל זה מטעם חבת חתן (כמונות ה, א).

וכן אנו מוצאים בסוף כ"ב בערב דב"ד שערב דב"ד א"צ קנין, שגומר נפשו גם בלי קנין.

וכן מתנה ש"ח להיות כשואל בלי קנין בהנאת האמון שיש לו לחברו עליו ושקיל יוצא לו על זה (כ"מ גל לר' יוחנן).

גם במקום שחברו סומך עליו, הרי הוא גומר ומקנה לו (לכא כ"מ עו ע"א), ורומה לזה ראינו למעלה במתנה מועטת.

מחילה. פשרה. המוחל לחברו, א"צ קנין (סנהדרין ו' תוס' ד"ה גריכה). גם פשרה לפני ב"ד, א"צ קנין (סס).

מעמד שלשתן. האומר לחברו מנה לי בידך, תנהו לפלוני, אם במעמד שלשתן אמר, קנה חברו. (כן לר"כ גימין יד ע"א).

ונמצא דומה לזה אצל רב (נשניעות י, ד) אם אומר אני ליתן מתנה לרב נש אין אני חוזר בו. מה עכר לה לרב למתניתא שלדעתה אין המקבל קינה עד שיגביה? דבריו רב בשהעמידו המקבל עמו.

היחס להקדש. בהקדש אנו אומרים: "אמירה לנכוח כמסירה להדיוט הינו". השוה הספר משפט הכהונה וההקדש.

ו. הקנינים השונים.

הקרקע נקנת בכסף שטר וחוקה (חלופין), המטלטלים נקנין בחליפין, משיכה, הגבהה ומסידה.

ז. הכסף.

כל הדברים נקנים בכסף חוץ ממטלטלים, שאינם נקנים אלא במשיכה, מחלוקת הרומים והגלילים במעם הדבר. לריש לקיש דבר תורה משיכה קונה במטלטלים; אבל לר' יוחנן דבר תורה מעות קונות, ולמה אמרו משיכה קונה? כדי שלא יאמר המוכר, אם יתן הלוקח מעות ולא ימשיך את הפירות, נשרפו חטיך בעליה (נ"מ מו ע"ב; מז ע"ג). גם רב דעתו כר"ל (נ"מ מח ע"א) בפירושו על הברייתא שרבא מביא ראיה משם לר"ל. וכן דעת ראש אמוראי דרום בארץ ישראל (נכורות יג), תחת זה דעת ר' ינאי הגלילי כר' יוחנן (נ"מ ד, ג). וכן דעת לוי שהוא תמיד בשיטה אחת עם חכמי גליל ונהדרעא (נ"מ מח ע"א בסוף).

מטלטלים ישכסף קונה בהם. בדברים שאין צורך למשוך. קנה השימר את הפקדון שבירו מבעל הפקדון, א"צ למשוך ואינו יכול לחזור בו; אבל בעל הפקדון יכול לחזור שיד בעל המעות על העליונה (ז גיטין ל ע"א ורש"י ד"ה כע"כ ותוס' ד"ה לא שנו).

מטלטי עכ"ם. מטלטלים של עכו"ם נקנים בכסף (לר"ל נ"מ ד, ג). חלות על זמן מאוחר. המקנה לאחד ע"מ שיהיה לאחר ל' יום, בכסף קונה (מש"כ במשיכה וחוקה חוכ' ינמות זג ד"ה קנויה לך משום שכסף חייב בחירותו והרי הוא ככעין. אמנם באמת לפי טעם זה יש לתלות הדבר כדין מקנה במלוה).

שליחות יד במעות. הנותן לחברו עשרה דינרים על מנת להקים לו בהם מאה גרבי יין, מכיון ששלח ידו בהן, צריך להעמיד לו מקחו (ז, נ"מ ד, לר' יוס').

הקניה ע"י חוב. היה לו חוב ביד חברו (כנראה חוב הכא ממקח וכדעת הרמב"ם). וקנה בו, חברו חייב להעמיד לו מקחו (נ"מ ה, א).

ה. קנין אנב.

נכסים שאין להם אחריות (מטלטלים) נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף שטר וחוקה (קדושין כו; ז ע"א).

מטבעות. גם מטבעות נקנים בקנין אנב (כמוצות נה ע"כ רש"י ד"ה מתנה).

ז. שטר.

השטר קונה בין במתנה בין במכר. החזיר לו את השטר במתנה, חזרה המתנה. כן לרשב"ג; חכ"א מתנתו קיימת (כ"ז קסט).

עדי מסירה. לר' אלעזר עדי מסירה עקר וצריך למסור את השטר בפני עדים; ולר"מ עדי חתימה עקר (כ"ז קט).

קרקע. הקרקע נקנית בשטר. בשטר קרקע נהגו לכתוב את קבלת האחריות שהמוכר מקבל עליו.

כיון שהחזיק הלוקח בקרקע נקנה השטר בכל מקום שהוא (מחמת קנין חנב, כן לרז"ב קנ ע"ב).

שטר. השטר בעצמו, כנון שטר מלוה שאדם מוכר חיבו שיש לו על אחר לחברו, נקנה ע"י מסירה בצרוף שטר וכותב בו: קנה אותו וכ"ל שעבודו.

שטר הקנאה. נהגו העדים לקנות מיד הנותן או המוכר את השרה בקנין סודר. קנו מידו, אינו צריך למסור את השטר ליד המקבל (מהלוקת הפוסקים עין נ"י ז"מ דבין מלא שטר הוב וכסף משנה ה' זכיה ומתנה ט, כד).

בשטר הקנאה כותבין: אמר לנו קנו ממני, ובסוף כותבין: וקנינו ממנו (כ"ב קלו ע"א).

שטר ראיה. הקנה לו בכסף או בחוקה, אז אין השטר אלא לראיה בעלמה (גיטין י ע"ב).

חלוצת הקנין לאחר זמן. יכול אדם להקנות בשטר ע"מ שיחול לאחר זמן, משא"כ במשיכה ובחוקה (נדרים מח ע"ב תוס' ד"ה ההוא שעתא מכחכות פז דבינו של ר' יוחנן. השזה תוס' יבמות ל"ג ע"א ד"ה קנייה ותוס' כמוצות פז ד"ה הא דאמר).

אין שטר לאחר מיתה (כמונת נה ע"ב).

הכותב נכסיו לבניו (שיקנו לאחר מותו), צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה (הקרקע נקנה לו מהיום והאב אוכל פירות) דברי ר' יהודה; ר' יוסי אומר אינו צריך, מפני שזמנו של שטר מוכיח עליו (נ"ב קלו ע"א).

אמנם רב תקן (ניטין פה) כגיטין שצריך לכתוב מן יומא דין לאפיקי מדר' יוסי. ע"ש רשב"ם.

י. חוקה.

החוקה הוא הקנין הנפוץ ביותר ברכישת קרקעות, ביחוד בקרקע הפקר כמו בנכסי הגר. שאין לשטר וכסף מקום לחיל.

קנה קרקע ועשה חוקה, אין זה חוקה אם לא אמר לו כך חוק וקנה; אבל אם בפניו החזיק אינו צריך לאמור לו. כמתנה, הר"ז ספק (נ"ב נב ע"ב).

שכירות. בתים. שכירות בתים נקנות בחוקה (נ"מ נט).

עבדים. גם עבדים נקנין בחוקה.

מהות החוקה. החוקה לשם מעשה הקנין תלויה בתקון הדבר הנחוק בנגוד לחוקת ג' שנים שאינה רק הוכחה שלא הקפידו הבעלים ולכן תלויה היא באכילת הפירות. ולפי"ז ניר חוקה היא לענין קנין ולא לחוקת ג' שנים, שהרי נוה להם לבעלים שיובירו אחריו את שדותיהם. ולהפך: אכילת פירות אינה חוקה לקנין (נ"ב נו ע"א לרבה בר אבנה, נכס רב בודאי, ולרז שמת).

תקון ותועלת. היה שם גדר והשלימו לעשרה או שהיתה שם פרצה והשלימה כדי שיכנס ויצא בה, הר"ז חוקה. כן לשמואל בנגוד לרב (נ"ב נג) וירושלמי שם, (בירושלמי הלוף שמת).

נתן צרור והועיל. נטל צרור והועיל, הר"ז חוקה (כן לר' יוחנן).

שיטת הדרומים והנצילים. לשמואל ור' יוחנן אנו מתחשבים עם התועלת היוצאת ממעשיו, אבל לחכמי סורא עם המעשה בכלל, לפי יש בזה סמל האדנות והבעלות.

לשם הנאה או לשם תקון. פשח דקל, זאת אומרת כרת ענפים המיותרים, זם לשם הדקל, קנה; אם למאכל לבהמות, לא קנה (לשמואל

נ"ב נד).

השלמה. הבונה פלטרין בנכסי הגר ובא אחר והעמיד להן דלתות,
האחרון קנה (כן לרבה בר אבון ודומה לזה לר' אלעזר, כ"ב נג ע"ב).

השתרעות החוקה. מצרים. שדה המסוימת במצריה, כיון שהיכש
בה מכיש אחר קנה כולה; שמואל אמר לא קנה אלא מקום מכישה בלבד.
לא היתה מסוימת במצריה, תלם השור (כ"ב נד).

ב' שדות ומצר אחד ביניהן, החויק באחת מהן לקנותה קנאה.
לקנות אותה ואת חברתה, אותה קנה, את חברתה לא קנה (כ"ב נג ע"א
לר' יוחנן).

יא. השמוש.

לסוג החוקה שייך ג"כ השמוש בדבר המוקנה. ביחוד בעבדים הנקנים
בחוקה אין החוקה רק השתמשות האדון בהם (קדושין כג ע"ב). מצינו ג"כ
לירושלמי (כ"ז ד, ז) שמעות קונות מכיון ששלח בהם יד. וכן הוא לשונו
של רב הונא (קדושין מו ע"ב): שאר קרדום, מכיון שבקע בו קנאו (לאין
חזרה): גם בלוקח שדה שיש עליו עסיקים, כל זמן שלא נשתמש בו יכול
לחזור (לאכיוו כ"ז יד על פי רמב"ם מכירה יט, ז).

וכן בשליחות יד לרעת ר' הושעיה (טזיעית ה, א) אין צורך במשיכה
ודו אם הניח עליה מקלו ותרמולו. כנראה דעת אלה החכמים שדברים
הנועדים והלקוחים רק לשמוש, ההשתמשות בהם עושה קנין.

יב. קנין חליפין.

הגדרה. המחליף חפץ בחפץ; מטלטלין במטלטלין, הר"ז חליפין.
דבר שאינו ממון ממש ואין ערכו או שויו קצוב ועומד כמטבע, או
שארין הלווקח מקפיד על שויו, הר"ז לשם חליפין ולא לשם דמים (לר"ז הונא
תלמיד רב, כ"מ מז ע"א בנגוד לרבא),

שיטת רב. דרכו של רב להבדיל בין המקצועות הטפוסיים מתגלה
גם פה בהבדלו בין חליפין לקנין דמים.

שוה בשוה. דומה ברומה. החליף גדי בגדי צבור תבואה בצבור
תבואה, הר"ז דרך חליפין ודרך מקח וממכר, כן לר"ז הונא בשם רב

בנגוד לדעת ר' אלעזר (קדושין א, ו והסוה הלל סעיף פו, ד"ה חליפין).
ההבדל בין פעולות המשיכה והחליפין. כיון שמשך את
המטלטלים, הרי הוא מתחייב ע"ז לתת מעותיו לבעלי המטלטלים,
אבל אין הכסף קנוי להם ממש בעינם, משא"כ בחליפין; משך דבר מבעליו,
השני נקנה להם בכל מקום שהוא, ואם הוא כסף נקנה לו הכסף. ולפי"ז
יוצא ג"כ שכסף הנקנה בחליפין צריך להיות בעין (כ"מ מה ע"כ הלשון, נחחייב
נכרא').

וכן יוצא מזה שהמשיכה מחייבת את המושך בעוד אשר בחליפין
אין הקנין חל רק על הדברים.

חליפין שאינם מסוימים והבאים לאחר זמן. לא סיים חליפיו מיד
כי אם אח"כ אין זה חליפין של דרך מקח וממכר אלא הלואה. ולכן אם לקח
אצלו בהקפה פירות ע"מ לשלם לו פירות או כסף אחרי זמן, אין כאן דבר
מסוים ומיוחד שישתעבר למקיף. כן דעת ר' ינאי ור' יוחנן. (ע"ז סג ע"ב
בנוגע לפירות סביעית ולאמנון). כנראה אינו בן דעת הירושלמי שקלים (ד, א)
בסוף בדין הפועלים הבונים במקדש שמקיף הגובר מעות משולחני ונותן
להם ואח"ז מחלל עייהן מעות הקדש. המעות הללו שהן בחליפין נחשבין
כאלו היו של שולחני, משעה הראשונה" אף שנתנים לאחר זמן.

יג. קנין סודר.

מן החליפין התפתח קנין הסודר, ואת אומרת, שהלוקח נותן סודר
או כלי אחר למוכר ואומר לו קנה כלי זה תמורת דבר פלוני.

קנין סודר היה נפוץ מאוד בימי התלמוד וזה הוא הנקרא בתלמוד סתם
"קנין" או "קנו מידו" (נמוכות פג ע"א; כ"מ טו ע"א; סנהדרין כט ע"ב; כ"מ
קג ע"א).

דרך העדים לקנות מנותן המתנה או ממוכר בקנין סודר. הם נעשים
בזה שלוחי הלוקח והמקבל.

נותן הסודר. הלוקח נותן הכלי לדעת רב בנגוד ללוי (כ"מ מז;
קדושין א, ה, ירושלמי). וכן לרבי יהודה התנא (ר' יוחנן ולוי דנו על זה
כנראה מטעם אגב שהמוכר מקנה חפצו אגב הסודר. שאלת הבבלי הלא
אין קרקע נקנית אגב מטלטלים יש ליישב אולי על פי שיטת הירושלמי
שאין קרקע נקנית בחליפין (הלל סעיף טו).

לא לקח המקנה את כל הסודר, כי אם תפס ממנו מקצת, אם היה
בו שלש על שלש, הר"ז קנה (כ"מ ז ע"א).

יש בירי הנותן לתפוס את הסודר ולעכבו (?) נדרים מה ע"כ לרכ אש).
דברים המתכשרים לעשות חליפין. אר"נ לא שנו אלא בבלי,
אבל בפירות לא; רב ששת אמר אף בפירות (נ"מ מו ע"א).
שורו של ב"י. קנין בבלי אף שאין בו שוה פרוטה.
דבר מסוים. לדעת רב ששת אין קנין אלא בדבר שלם ומסוים.

יד. חלות זמן הקנין.

חזרה. בקנין סודר יכולים המוכר והלוקח לחזור כל עיד הם עסיקים
באותו ענין. משא"כ בשאר הקנינים (רכ יוסף נ"ב קיד ע"א; לרבה כל זמ
ביושנין).

מקנה לאחר זמן. גם בחליפין א"א להקנות ע"מ שיחול הקנין לאחר
זמן ידוע, בהתאמה למשיכה והזקה (נדרים מה ע"כ מוס' ד"ה וההוא).

טו. דברים הנקנים ע"י חליפין

מטלטלים. עקר החליפין הוא במטלטלים.

קרקע ועבדים. לפי הברייתא (קדושין כב ע"ב) גם עבדים נקנו בחליפין.
והנה עוד הזהב מה; מו; רמב"ם מכירה ה, ה). בתוספתא (קדושין א, ו) נאמר מפורש
שקרקע נקנית בחליפין. ובאמת כל ענין שמר הקנאה הוא על יסוד החליפין
שהעדים קונים מן הנותן בסודר (כ"ב קלו). אמנם בירושלמי (קדושין א, ה)
נאמר הלשון: בראשונה היה קנין לקרקע בחליפת המנעל... חזרו לקנות
בכסף שמר והזקה. (הנה ג"כ למעלה סעיף יג ד"ה נותן הסודר).

המטבע. חלוקי דעות בזה בין חכמי גליל ונהרדעא ובין חכמי סורא.
ל"ו, ר' אסי ורכב"ח בשם ר' יוחנן, אין מטבע נעשה חליפין;
לרב, לרב הונא מטבע נעשה חליפין (נ"מ מה ע"ב; מו ע"א; מו ע"ב).

עבד עברי. אין עבד עברי נקנה בחליפין (קדושין ה ע"א מוס' ד"ה
ומ"א).
אשה. אין אשה נקנית בחליפין (קדושין ו ע"ב).

זו. משיכה, הגבהה ומסירה.

מושג המשיכה. הקונה מושך את הדבר הנקנה ומוציאהו מרשות בע"יו. נמצא הדבר הנמכר ברשות הלוקח, כיון שקבל עליו המוכר זכה בו (תוספתא קדושין א, ח).

רשות היורש ובעל הבית קונה מעצמה וא"צ כוונה לקנות, כן לרב ור"ל בנגוד לר' יוחנן. כרב כן דעת ר' ירמיה בנגוד לר' יוסי (כתובות ט, ג).

הגבהה. דברים שדרכו בהגבהה, או במל"ס אחרות, דברים שהן בני הגבהה נקנין ע"י הגבהה (כ"כ ע"א לר"ה ור"כ ע"ה), כגון בהמה דקה לדעת ר"מ בנגוד לחכמים שסוברים במשיכה (קדושין א, ד).

קרא אותה ובאת אחריו, הר"ז משיכה ונתחייב בה באונסין (בבב"א). כל"ס ה, כ בנגוד לשמואל, השופ לר"ה ב"ק ד, ד לענין נזקיין.

מושג המסירה. וכנגד זה נקנים דברים גדולי הכמות שאינם נתנין להגבהה במסירה כמו ספינה (כ"כ ע"ה ע"כ; עו ע"א) לרבי בנגוד לחכמים האומרים במשיכה או עד שישכור את מקומו. כמו כן בהמה גסה רק במסירה (קדושין א, ד מ').

גם בשטר מחלוקת רבי ור"ג (כ"כ ע"ה ותוספתא קדושין א, ז).

מסר לו פרומביה ומסירה (לפי"ל צריך אולי לגרום כ"מ מוסירה?), הר"ז חזקה (תוספתא קדושין א, ח).

בנכסי הפקר אין מסירה קונה, שאין מי שומסר (כ"מ ח ע"כ לר"ה ירושלמי קדושין).

מסר לו מפתח הבית, משכונית העדר, מסר לו דלי הבור, הר"ז קנה (קדושין א, א; ב"ק נ"א ע"כ). לבבלי הוא מטעם חזקה.

ב"ל: צריך לקנות ולעשות כדרך שבנ"א עושים (כ"מ ט ע"א), ולכן:

לעולם לא קנה עד שתהא משיכה בגמל והנהגה בחמור (כ"מ ח ע"א לרבי יהודה בנגוד לחכמים), ר' אליעזר אומר רכוב בשרה והנהגה בעיר (שם ט ע"א בסוף וע"ש ח ע"כ בראש לשמואל. וכן מהלקיס שם בין אי"ס לאשה).

המקומות והרשויות. מסירה קונה אף ברה"ר ובחצר שאינה של שניהם (כ"כ פ"ד ע"כ לאב"י ורנ"א).

אין משיכה קונה בחצר שאינה של שניהם, ואת אומרת ברשות הרבים (ל"כ גיטין ח, א בנגוד לר' הי"א בתוספתא ז).

צדי רשות הרבים ואנם קונים (כתובות פו ע"ב ותוס' ד"ה ולידי דה"ר).
בנוגע למקום הדיפות הנהר (השזה טס פה ע"ב).

שותף שמשך לחצרו קונה הוא בה. קונין השותפין זה מזה בחצרם
(ל' ינאי כ"ב פ"ה ע"ב וכן דעתו נדריס ה, ה).

משיכה קונה בר"ה לענין קבלת אונסין, ורק לענין חזרה אנהנו
מצריכים משיכה לרשותו הפרטי (כ"מ ט' תוס' ד"ה כיון).

קניה ע"י כליו של קונה. הבטוי הזה נמצא רק בבבלי, ולפיכך
נשתרבבו ונשתבשו המימרות המובאות בשם אחד גם בבבלי וירושלמי, כי
ע"י שנוי הלשון יכבד ברור דעותיהם וכוונתם (השזה למשל דברי רב ושמואל
כ"ב פד ע"ב נסוף וגיטין ה, ה). אמנם בספרי (נשא פ' ו') נמצא הלשון: מרד
לכהן בקופה... קורא אני לו יהיה.

והשזה עוד (כתובות ט, ג) „משיתנם לתוך כליו“.

כליו של אדם קונים לו בכל מקום חוץ מר"ה, כז לרב ושמואל,
אבל לר"י ור"ל אף בר"ה. השזה עוד דיני תפיסה.

כליו של אדם קונים לו בכ"מ שיש לו רשות להניחם שם, כן דברי
ר' יוחנן במאמר אחר הנמסר בשמו זה בא כנראה להוציא רה"ר וא"כ
סותר הוא דבריו שלמעלה. ובבבלי במקומות רבים מקום נאמר רב ושמואל
דאמרי תרויהו ויש שם שגיאה, (השזה למשל כתובות פד ע"ב; כתובות ט, ג).

סמטא, חצר השותפין. לפי הדעה הנוכרת קונים כליו בסמטא
וחצר השותפין, סמטא הוא שבי"ל או מגרש בין רה"ר והמבוי ואין הרבים
הולכין עליו ושייך לבני המבוי (השזה עוד רש"י כתובות פד ע"ב ד"ה נסומטא).
כליו של לוקח קונים ברשות המוכר (כן לר"ה, תלמוד רב, כ"ב פה ע"ב).
היו כליו של לוקח שברשות המוכר נבוה עשרה, הרי קונה לו מטעם
רשותו (גיטין עח).

כליו של לוקח הקשורים או תלויים בו קונים לו גם ברשות המוכר
(גיטין ע"ח).

רשות הלוקח בכל"י המוכר. משך הלוקח את הפירות לרשותו בכל"י
המוכר, הרי הוא קונה מ"מ (כ"ר פו ע"א תוס' ד"ה מדכליו).

מל"י המדה. נתמלאה המדה ללוקח, אין המוכר יכול לחזור בו
(כ"ב פו ע"א מ'). ממסנה זו ומכרייתות אחרות יש ללמוד שלמי המדה קונה. אמנם
הכנלי מעמיד את המסנה במקרה אחר רחוק ודחוק.

השכרת מקום ללוקח. נהגו המוכרים להשכיר מקום הפירות ללוקח וממילא נקנו להם הפירות. הקנין היה נפוץ ביותר, כי עי"ז יכול היה להקנות לו את הפירות תכף ומיד, ונס להקנות פירות שנמצאו באחת משרותיו הרחוקות.

גם את הספינות נהגו להקנות בדרך זה (ב"ב טו ע"א), ובמשנה ב"ב פד ע"ג) הלשון: „אם היה פקח שוכר את מקומו“; (והסוה ב"ב קדושין כז ע"ג). ביחוד בפקדונות. אם רצה גם הלוקח להשאיר את הפירות לפקדון, היה השומר משכיר לו מקומם (כריתא ותוספתא ב"ב פה ע"א בסוף).

חצרו. חצרו של אדם קונה לו לאדם במציאה ונכסי הפקר וכן ר' אמות (הסוה הספר הראשון תורת הנפשות דיני שליחות וספר השני משפט הנכסים סעיף לד).

יז. הזמן והכמות במשיכה.

ע"מ לחול לאהר זמן. אין קונים במשיכה ע"מ שיחול לאהר זמן. כנראה כן דעת ר' יוחנן (כתובות פב ע"א) בנגוד לרבה בר אבוח (כתובות פו ע"ב בבב טז ע"ג).

משיכת כל הדבר, ולא חלקו. בחליפין ומשיכה צריך שימשוך את כל הדבר, כגון אם החליף חמור בפרה ומלך ומשך הפרה בלברה, לא קנה השני את החמור (לפי אוקימוסו של רבא ב"מ מז ע"א).

ברבר שדרכו לחלק. אם משך החצי קונה השני את הלופיו כנגד חלק הנמשך אם החליפין בני חלוק הם (לרשב"א עין מגיד משנה מכירה פה ה"ג).

מדה גדולה הכוללת מדות קטנות. אמר לו כור בשלושים (פאה) אני מוכר לך, משך סאה ראשונה יכול המוכר לחזור בו, עד שימשוך כולן. בב' לשונות. אמר לו כור בשלושים, סאה בסלע אני מוכר לך, ראשון ראשון שמשך — קנה (לר"ז ושמחל ב"ב קה ע"א).

השתרעות המשיכה. בהמה וולדותיה. משך בהמה לקנותה, לא קנה ולדותיה. משך לקנות ולדותיה ולא אותה, לא קנה ולדותיה, משך לקנות היא וולדותיה, קנה שתיהן (לר"ח קד ש"ן א, ד ב"מ ח ע"ב לר"א ע"ג).

עובר. היתה מעוברת, קנה העובר במשיכת הבהמה.

יח. באור חוזה ההתחייבות.

מנהג המקום. בדינים רבים הנמצאים בספר הזה הלכו החכמים אחרי מנהג המקום אם לא התנו בעלי החוזה בדברים מפורשים. ביחוד בדין פועל ושכיר, יותר מכל החכמים הולך רשב"ג אחרי מנהג המקום.

גדולי התנאים דרשו לשון הדיוט כמו הלל הזקן, ר' יהודה ור"מ ור' יוחנן (ב"מ קד ע"ג). וכן דרשו לשון הכתיבה וגם למדו ממנה. (השוה הספר השני, משפט המשפחה, סעיף נה ד"ה הכתובה בתור מקור).

המגמה ליפוי כח. השיטה הדרומית. הנטיה ליחס מגמת היפוי לנותן בכל מקום שיש מקום לתלות שלחוק נתכוון, נמצאת רק אצל רב ור"ל בנגודם לשמואל ור' יוחנן. (השוה על זה הספר השלישי, משפט הירושה והלוואה, סעיף כג).

בנוגע להקיף הדברים ושעורם. רבי יהודה דרכו לשים לב בזה אל לשון בעלי החוזה: היה חמור לפניו ואמר מכור לי זה, גם כליי מכורים (ב"ב עח ע"א). ודומה לזה ע"ז יד לרבי יהודה. אמר לו כאחד מבני העיר, נתן לו כפחות שבשכירות (לר"י, ב"מ פז).

ועין ג"כ (ב"ב עג ע"א מ'). ובזמן שאמר הוא וכל מה שבתוכה. כולן מבורין. (השוה עוד לדוגמא ב"ב סט ע"ב וביחוד בדיני שכירות הל"ה סעיף קלד).

העולה על הדעת. דברים שאינם שכיחים ומצויים אינם עולים על הדעת ולא נתכוונו להם בעלי החוזה. כלל זה גובר בכל התלמוד ונמצא ביחוד בדין אונס שאינו שכיח.

נכסים שלא באו לעולם. המקנה לחברו נכסיו לאחר מותו, אין דעתו רק על נכסיו שבידו עכשיו ולא על הנכסים שיבואו לעולם, אף לר"ם הסובר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם (ב"ב קכה ע"ב ורשב"ס).

לא עלה על דעתו להשכיר ע"מ למות ברעב (לתלמוד ר' אלעזר, ב"מ ת, ט). לא עלתה על דעתו לעבור על דברי תורה. ולכן אנו אומרים שאין החוזה כולל דברים שהם נגד התורה (תרומות ב, א). לפי"ז נוכח להניח בכל הנאי מסופק שהוא נגד מה שכתב בתורה שלא עלתה על דעתו לעבור על התורה, אף לאלה הסובר בתנאי שבממין תנאי קיים. (השוה עוד ניר ב, א בסוף).

נוח לו. דהתירא נוחא ליה דלקני ולא דאיסורא (ב"מ לו ע"ב). גלוי מלתא דניחא ליה. (השוה ב"מ מז). לא נוחא ליה דלפשי שמרי עלויה (כתובות ט).

ניחא ליה לאינש דלעבד מצוה בממוניה (כ"מ כמ ע"ב).
אין דעתו ע"ז. המקריש נכסיו, אין דעתו על נכסי אשתו ובניו
(כ"ק קב ע"ב).

כל המפקיד, על דעת אשתו ובניו מפקיד (לרבא כ"מ מב).
תנאים. נטיה לגלילים להסביר את הלשון במובן התנאי. (הסוה
הספר השני סעיף לו ד"ה נפשות, פסקא שניה; והסוה ג"כ לר' יוחנן נזיר ד', ב).
המלכה וחזרה. נטיה לרב להסביר הלשון במובן חזרה והמלכה
(הסוה הלאה סעיף יט והספר השני, משפט המשפחה, סעיף יג ד"ה ספק בלשון;
סעיף יד, הסוה ג"כ דעת ר"ל): כל העושה על דעת ראשונה עושה, (זכחיס
מא, והסוה ביחוד דמאי ו, ד ביחד עם כתובות י, ו).

ההוכחות והראיות. בנוגע למקצועות ידועים משתמשים החכמים
בראיות שונות. רובן שייכות כבר לחלק ההוכחות שבמשפט הדין כגון
שבועה, עדים, שטר, והראיות ההגיוניות כמו חזקה, רוב, מגו. יש כאלה
שכוללים בקרבם תכונת הוכחה וראיה שבמשפט הדין ותכונת הבאור גם
יחד כמו הרעיון: אדם עשוי לעשות כך... ואינו עשוי לעשות כך.

הלקיים הפורמליים (הגסותיים). פעמים רבות נמצא בתלמוד
וביחוד בירושלמי הלשון „נעשה כאומר“ (הסוה תרומות א, ב; כתובות נח ע"ב).
ביחס ללשון מסופק (הסוה הספר השני, משפט המשפחה, סעיף למ בסוף). ביחס
ללשון קצר הנקרא בתלמוד ידים שאין מוכיחות (הסוה ספר השני משפט המשפחה
סעיף). בנוגע להוראת הלשונות (הסוה לדוגמא נזיר ב א, הסוה ג"כ שיטת
רב בלעת ר"מ): אין אדם מוציא דבריו לבטלה (תמורה כז ע"ב; לר"ל נזיר ב, א).

י. החזרה מההתחייבות.

יכול אדם לחזור בו בתוך כדי דבור. בן הוא דעת הדרומים בר קפרא
וריב"ל (נדרים פז והסוה כ"ב קמט ע"ב; שבועות ב, ג בסוף; נזיר ד, א).
ומצינו לרב הונה תלמוד רב שאדם יכול לחזור בו בתרומה, אבל
לא בהקדש (דמאי ז, ו).

ודעת התנא ר' יוסי: האומר הר"ז תמורת עולה ונמלך ואמר הר"ז
תמורת שלמים, הר"ז תמורת עולה (כ"ק עג ע"ב).

שיעור תוך כדי דבור. גם הוא נתן לנו מאת הדרומי ר"ל (נזיר כ
ע"ב). כדי שאילת שלום מתלמוד לרב. (הסוה עוד תוספתא נדרים ה, ג; מו"ק
ג, ז וירושלמי; נזיר ג, ד).

ביחוד בשתי לשונות דעת רב לתפוס לשון אחרון (כ"מ ה, ט) ולבאר אותו כחזרה.

וכן דעתו (כ"מ קג ע"ג); וכן דבריו (כ"ב קה), והוא הולך בזה בשיטת התנא הדרומי בן גנס, ולכן:

האומר אסתי, מאה מעי. — גותן מאה מעי. וכן האומר כור בשלשים אני מוכר לך, יכול לחזור בו אפילו בסאה האחרונה. כור בשלשים, סאה בסלע, אני מוכר לך, תופסין לשון אחרון, ולכן ראשון ראשון קנה. ובכ"ל כל מקום שיש לתלות בחזרה, תולה רק בחזרה ולא לשם תנאי (קדושין נט ע"ב).

סמיכת דעת. כל עוד לא סמך המוכר את דעתו, יכול הוא לחזור בו (הסוה דיני מכר הל"ה), בנוגע למתנה, אם סמך דעת הנותן עליו אסור לחזור בו (כ"מ מט ע"ה).

בקנין שמוש עד השמוש. בדברים רבים יכול הוא לחזור כל עוד לא נשתמש בהם (הסוה למעלה סעיף יא).

בקנין חליפין. (הסוה למעלה סעיף יד).

בהתחייבות ע"י שליח. נתן השליח את הכסף וחזר בו המשלח משום שהוול השער, אין השליח מקבל מי שפרע. מותר ג"כ למשלח לחזור בו: משום שאומר לו, לתקוני שלחתיך ולא לעותי (כ"מ עז ע"ב).

החזרה בקבלות לפני ב"ד. השוה על כל זה בספר השביעי, משפט הדין (סעיף ח).

כ. לקיים בהתחייבות.

כא. לקיים בכוונת המתחייב.

גמירת הלב. אין הקנין מועיל רק אם נעשה בגמירת הלב. ורניל הלשון בתלמוד, גמר ומשעבר או, ומקנה נפשו" (כ"ב בסוף; כ"ב קעג; כ"ב פה; כ"מ יג ע"א; לד ע"א).

אין מעשה הקנין רק גלוי-דעת שהתכוון למכור ולתת בלב שלם.

ובננוד למשפט הרומי המצריך פעולה משותפת מצד הרצון והגוף (apiscimus passionem corpore et animo) אין למעשה הקנין במשפט התלמוד רק ערך של פרסום הרצון.

ולכן במקרים ההם, שאנחנו עדים על ישותו של הרצון, אין כל צורך בקנין. (כ"ב בסוף דין ערכ מטעם הכ"ד).

המטרה. מתחשבין אנחנו עם המטרה שהיתה בעיני המוכר, הנות והמתחייב ועם המניע שהניעו למעשיו אלה. המטרה הזו היא לנו כהנאי שעמ"כ גמר בלבו. בדרך כלל אנו אומרים במכר, המוכר עזב והלוקח עמח", או "כל הנאה ללוקח" (נדריס לא), ואין הוא מוכר אלא משום אונס כסף, בטוי זה שגור בתלמוד (כתובות נג ע"א; ז"מ עז ע"ב; ז"ב נא ע"א). ולכן כל שלא השיג מטרתו במעשהו, מעשיו בטלים, כגון אם קבל רק ערבון והוא יוצא ונכנס על הכסף, אות הוא כי הכסף הכריחו למעשהו ולכן: כל שאין הלוקח נותן לו כספו, הקנין בטל (ז"מ עז ע"ב). מכר לו שדרה מפני רעתה, אנחנו עדים שלא משום כסף מכר, ולכן גם בשטר בלי כסף קונה (כ"ב עז ע"א),

וכן מחלקים בין זבינא הרופה וזבינא דרמיא על אפיה, זאת אימרת שאין עליו קופצין (נדריס לא ע"א. ויש ג"כ זבינא מינעא).

לפעמים למדים אנחנו להכיר מלשון החוזה את המניע שהניע אות' למעשהו. ולכן האומר לחברו כור (ל' סאין) אני מוכר לך, יכול לחזור אפילו בסאה האחרונה: שאין דעתו למכור פחות מסאה משום צורך בכסף. לא כן אם מוכר לו חבילות שלמות כמות שהן, המרירה הבאה אח"כ אינה רק גלוי מילתא (לרז ושמואל ז"ב פו ע"ב).

הרצון. אנסוהו ומכר, ממכרו ממכר (?) לר"ה זנגוד לר זיני, ז"ב מח, השוה ג"כ סוכה ד, ז: אין הפקר אונסים הפקר, (לר' אלעזר).

המוטעה. הטעהו המוכר ללוקח, שניהם יכולים לחזור בהן. הטעה זו סוכבת בין על טיב הסחורה, בין על מחירה (כ"ב פג ע"ב). השוה ג"כ דיני אונאה והטעה במכר.

אמר לו קרקע עם דקלים אני מוכר לך, ואין שם דקלים, הר"ז מקח טעות (כ"ב סט ע"ב).

מועגה. חשב שיכול לסבול ולקיים את דבריו, וחזר וראה שאין זה בכחו, הר"ז חזור (כ"ב כג ע"א לענין אין חזקה לנזקין ומוס' סס ד"ה אינה תזקה). חשב שהוא שור להרישה ונמצא נגחן, הרי הוא חזור (כ"ב זכ) השוה דיני טועה במכר.

כב. ההתחייבות נגד החוב.

התחייבות אסורה. בקרושין אנחנו מוצאים מחלוקת גדולה אם היא תופסת בחייבי לאוין. החכמים מחלקים בין מדרגות האיסור. אמנם לר"ע אין קרושין תופסין בחייבי לאוין.

רבית מחלוקת הוא בין ר' יוחנן ור' אלעזר. לר' אלעזר מוציאים בדוינן. כולם מודים אמנם שאינו מחויב לתת לו אף שהתחייב.

ר"מ קונם עוד יותר בשטר שיש בו רבית. וכ"ל הוא בקנס שקונסים יותר ממה שהאשים.

שיטת ר"מ. ר"מ דרכו לקנום בכל מקום ולבטל כל התחייבות אסורה (השוה ביהוד תוס' ג"מ ע"א ד"ה קונסין אמתו; כלאים ז, ג; תרומות ו, א לתלמידו סומכוס; תרומות ב, א בסוף ההלכה).

בעקר הדבר תלוי זה במחלוקת אביו ורבא: כל דבר שאמרה התורה לא תעשה אם עשה אינו מועיל. כן הוא לדעת רבא (כתמורה ה). שם מובאים כל המקומות שנאמר בהם מה שעשוי עשוי בהקדש: בתמורה (סס מפורש בתורה ש"ס המיר תמורתו קדושה) הקדשת בע"מ למזבח, הקדשת תמימין לבדק הבית, תרומה: התורם מן הרעה על היפה (יואל מן הכלל התורם ממין על שאינו מינו). הקדמת תרומה לבכורים.

המקומות שנאמר בהם מה שעשוי אינו עשוי, הנם רק שנים (מלכד תורס ממין על שאינו מינו): שלא בא הכתוב לשם איסור, כי אם לשם עכוב ואוין.

בנוגע לתנאי נגד הכתוב בתורה (השוה הלאה דיני התנאים סעיף סג).

השוה עוד דברי רבא: כל שאמרו חכמים לא יקרב, אי קרב אינו מרצה (זכאים ע"ג). השוה ג"כ דברי רבי בון בר כהנא תרומות ספ"ב ירושלמי כ"ס רבי הדומים לדברי אביו כתמורה ודומה לזה תרומות ג, ג בר' יוסי בן הנינאל.

דעת חתנא ר' יוסי הוא מה שעשה עשוי (כמפריש מטמא על הטהור, תרומות א, ב בסוף; כבעלים שהפרישו תרומות מעשר, תרומות א, א ותוספתא פרק א, א, ה ותוספתא פ"ג לענין יתים על שמן; תרומות ספ"ב דברי ר' ישמעאל כרבי יוסי לענין יין וחומץ).

יש להעיר עוד על המחלוקת אם חופה לפסולות מועילה או לא (יבמות זז ע"ב כנראה נחלק שם שמואל ברב). ועל דין קרושין שאין מסורין לביאה.

יש להעיר עוד על דברי הש"ס (ערכין ל ע"א): היבא דאיתא לאיסורא

קנסין ועל דברי הש"ס (גיטין מד ע"ג): כל שהוא משום קנס לא קנסו בניו אחריו.

התחייבות בעבירה. ההבדל בין התחייבות אסורה ובין ההתחייבות בעבירה היא שבנו האחרונה עצם המעשה מותר רק שנעשתה בדרך מקרה בעבירה.

יש להזכיר פה דין אונאה שאנחנו דנים בו משום בטול מקח (השו"ה הל"ה חלק שני סעיף ק"ל ד"ה פעולות האונאה). וכן דיני כתובה בקדושי עברה (השו"ה ספר שני, משפט המשפחה סעיף ע"ו וסעיף מט וסעיף נ"א ד"ה קדושי פסולות).

שיטת רבא. לרבא כל דבר הנעשה בעבירה אינו מועיל: בכדי שלא יהנה מעבירה, או, בלשון הבבלי, כדי שלא ישתרש בחטא. ככל זה יוצא שמטעם קנס הוא ובוה הוא מתקרב לשיטת ר"מ. אין הבדל ביניהם רק בנוגע למעם הקנס: לר"מ הוא מטעם משמרת וגזרה או מטעם אזהרה לעתיד, לרבא הוא בכדי שלא יהנה. וכן לשונו (קדושין מג ע"א): מודים ב"ש באומר לשליחו צא אכול חלב שהוא פטור: שלא מצינו בכח"ת כולה זה גהנה וזה מתחייב.

כן אין לומרין דלעתו נעבד מנרבע, משום שיש הנאה מנרבע (סנהדרין נ"ה). (ובזבחים פ) הוא אומר: קנסו חכמים כי היכי דלא משתרש וכן הוא אומר (נ"ק ס"ה ע"א).

ורגיל הוא לאמור, שלא יהא החומה נשכר" (השו"ה כתובות י"א תוס' ד"ה אכ"י; נדה ד ע"ב, ולאכ"י נ"ק לט. ועקרו לר"ש סוטה מ"ו).

וכן מחלק הוא בין מתכוון להזיק ובין מתכוון להנות (נ"ק מא ע"א).

ביותר מתבטא דעתו זו במאמרו: אין אדם מתכפר בדבר הבא בעברה (תמורה כ ע"ב).

ולכן הוא אומר כי המערימים הנותנים בהמתם לארמים ומקילים להם לגונבם בכדי שיכרסום ענשנים ונקנסים שלא ישחטום ולא ימכרום בכדי שלא יהנו מהם, בעוד שלאכ"י נקנסים רק בשחיטה ולא במכירה (נ"מ ל ע"ב ורש"י ד"ה לשהיטה).

בהתאמה לזה הוא אומר לכל הנעשה בשבת להאכל במוצאי שבת עד בכדי שיעשה: שלא יהנה ממעשה שבת (כ"ה כד וע"ש רש"י, כן לדעת רב פפא, תלמידו המוכנה וכדלמי הוא בשמו, סכרת בכדי שיעשה נמלאת תרומות ב, א קרוב לסוף).

יש דברים שהוא מוציא בהם שלא אסרה תורה אלא הנאה הנראית לעינים (נ"ק ק"א ע"א).

שיטת רב. בתורת הפולחן. ודיקת פגול אינה מיעיפה לא להוציא קדשים קדשים ממעילה ולא להביא קדשים קלים ומעילה (מעילה נ' ע"ג).

כג. במזל ההתחייבות.

כד. מחילה.

מחילה. נגד ההתחייבות מועלת המחילה, משא"כ לקנין שיש לאדם בחברו, כגון בעבד כנעני ובעבד עברי (כן לרמב"ם קדושין פז ע"א).

קנין. אין המחילה צריכה קנין (פסהדרין ו' מוס' ד"ה צריכה; קדושין מז ע"א ד"ה וסרז והסוה רמב"ם מכירה ה, יא). היה לו משכון למלוה, המחילה צריכה קנין (קדושין סס לתוס' ר"י הזקן).

מלוה בשמך. חוב ע"י מלוה בשמך אינו בטל ע"י מחילה, עד שימסור לו שטר (גיטין ירושלמי ספ"ק מהלוקת בין ר"ה ור' מנא). וכן אם מוחל לו בשמך, הרי"ף מחילה (כתובות מז ע"א רש"י ד"ה אינה מוחלת).

המחילה צריכה להיות בפני שנים (סס קדושין).

במעות. מחילה בטעות אינה מחילה (ב"ב מ"א ע"א והסוה סס מוס' ד"ה א"ל).

בעונשין. אבל תרומה משלם קרן וחומש; רצה הכהן למחול אינו יכול (תרומות ו, א).

כלל: כל המשלם קרן בלבד, אם רצה הכהן למחול, הרי הוא מוחל; כל המשלם קרן וחומש, אינו יכול למחול (ו, ז מ').

כה. הרוש ההלואאה.

פרעון וחרוש ההלואאה בשמך. שטר שפרעו נטחל שעבוד ואינו חוזר ולוה בו (לר' יוחנן ז"מ יז).

חרוש השמך. שני שמרות היוצאין זה אחר זה בטל השני את הראשון; הוסיף דבר בשני, לא בטל (לשמאל ור"ג כתובות פט) וכן דעת תלמידו ר' ירמיה בר אבא (כתובות ק, י).

כו. שמטה.

השנה השביעית משמטת חוב של מלוה, בין מלוה בשטר בין מלוה על פה.

כתובה. אין שביעית משמטת כתובת אשה. עמדו עליה בדין, שביעית משמטת, כן לשמואל; אבל לרב עד שתעמוד בדין ותפגום את הכתובה: שבוה מגלה דעתה שעומרת לגוש, (גיטין יח).

שושבינות. אין השביעית משמטת שושבינות (כ"ב קנה ע"ג).

הקפת חנות. אין שביעית משמטת הקפת חנות. עשאה מלוה (זקפט נמלוה), הרי זו משמטת;

רבי יהודה אומר הראשון הראשון משמטת, זאת אומרת כל שקדם להקפה אחרונה כמלוה היא.

שכר שכיר. שכר שכיר אינו משמט; ר' יוסי אומר כל מלאכה שפוסקת בשביעית משמטת, כגון חרישה שאסורה בשביעית — כן לפירוש ר' יוחנן, או כגון בנין שנגמר — כן לר"ל.

חובות ע"י מעשה נזק. ענשי האונס והמפתה ומוציא שם רע וכל מעשה ב"ד, אין משמטין.

על המשכון. המלוה על המשכון והמוכר שטרותיו לב"ד, אינן משמטין.

ממון שיש עליו שבועה. שביעית משמטת את השבועה: שאינו נחשב עוד כגבוי (שנועות ז, ה; שנועות ח, ו תוספתא).

תקנת פרוזבור של הל"ל. כשראה הל"ל שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברין על מה שכתוב בתורה (דברים לו) השמך לך... התקין פרוזבור. גופו של פרוזבור: מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה והדיינים חותמין למטה או העדים (שנועות י, א — ד מ').

שמיטת כספים נוהגת בזמן ששמיטת קרקע נוהגת. כן לרבי. נוהגת היא גם בחור"ל (קדושין לה ע"ג).

כו. הקנאת החוב.

חוב שיש לאדם על חברו נמכר ונתן במתנה.

יחוד רגילה היתה האשה למכור את כתובתה.

הקנין. כבר ראינו למעלה (סעיף ד' ד"ה הקנאת זכות) שאין אדם יכול להקנות לחברו המלוה שיש לו ביד אחר.

כל זה במלוה על פה, משא"כ במלוה בשטר. תחת זה מועיל בה הרשאה.

וכן יכול הוא להקנותה לאחר כמעמד שלשתן (לכך גיטין יד ע"א). ירושה. המלוה נחשבת כנכסים ראויים ולכן אין הבעל יורש את חובות המלוה אשר לאשתו (מוספתא נכורות ו, יט; ב"ק מז ע"ג; ב"ב קיג ע"א). אין הכבוד נוטל פי שנים במלוה (ב"ב קסה ע"ג).

חובות מצד מעשה נזק אינם הם כממון בעין כל עוד לא עמדו עליהם ברין. ולכן אין האב מוריש קנס בתו לאחין (כתובות מז ע"ב מ').

היה המלוה חייב שבועה ללוה ומת המלוה, אין בניו גובים, שהרי אין הם יכולים להשבע, נמצא: אין אדם מוריש (ממון שיש עליו) שבועה לבניו (שבעות מז; כתובות ט, ז).

כה. מלוי ההתחייבות.

כמ. המטבע.

המטבע. ככתובה הוא נותן לה לפי מקום הנשואין (שעת השעבוד) אם שם המטבע גרוע או לפי מקום הגרושין (שעת הנכיה), אם שם המטבע גרוע, והוא מטעם קולי הכתובה (כתובות קי ע"ג).

בשטר אנו הולכים אחרי מקום השעבוד ולא אחרי מקום ההוצאה; לא היה כתוב בו מקום השעבוד — מה שירצה הלוה מגבהו (כתובות קי ע"ג, אבל נירוסלמי בסוף כתובות הטיה ממש להפך).

הלוה מטבעות ונפסלו, את שהלוה לו משלם, כן לשמואל וכגון שיש להוציאו במקום אחר. לרב נותן לו מטבע יוצא (ב"ק לז).

ל. מקום הפרעון.

מלוה משתלמת בכל מקום (ב"ק קיה ע"א).

המלוה מחברו בשוב לא יחזור לו במדבר; אבל מחזור לו בשוירא
(מוספת ב"ק י' ע"ו).

לא. פרעון בע"כ.

פרעון בע"כ כרחו. גם פרעון בע"כ של הנושא פרעון הוא (נימין
ע"ה ע"א חוס' ד"ה מכלל).
זרק לו בדי' אמותיו, אין זה פרעון (כן דעת ר' יוחנן נימין ע"ה ע"כ וע"ה
חוס' ותוס' ר"ז).

לב. איפני הפרעון

המחייב (הסמכה). המחנה או הסמיכו הנשוי לנושא אצל שלישי
שהיה לו כסף בידו וקבל עליו הנושא, הר"ז פרעון.
המחנה אצל חנוני או אצל שלחני, אם שכיר הוא אינו עובר בלא
תלין (בפרט לויקרא יט, יג).
אבר השלישי את כספו והעני, פטור הנשוי (הממחה, כיון שכבר
קבל עליו המומחה). היה שם ערמה, הממחה חייב (קדושין ג, ד לר' אמי).
סוחרים שדרכם להסמיך ולהמחות את המלוה למוכר שלישי שחייב
להם וכרח המוכר אחרי זמן מה, אם היה כפשיעת המלוה שלא מהר
לתבוע חובו, כגון כסכום קטן, הסוחרים פטורים; אם סכום גדול הוא
שדרך המוכרים לאחר את פרעונם, הסוחרים חייבים (כן לר' מנא קדושין ג, ד).
תכונת מי שהומחה אצלו. מחלוקת היא בין ר"ז ור"ה הילא אם
הוא שליחו של הממחה ומוכה בשמו לפועל או למלוה או אם הפועל הוא
שליח וקבלתו לממחה וחוזר ומוכה לעצמו (קדושין ג, א לא חסוק מן הסוף).
זקיפה במלצה. (השוה למעלה סעיף ז).
פרעון לחלקים. הפורע לחברו זווים זווים, הר"ז פרעון ויש לו
עליו תרעומת (ב"מ עז ע"כ לרבא).

לג. הפרעון אם הוקר והוזל.

בגנבה. משלם את הקרן כעין שגנב; הוקרה או הושבחה הגנבה,
הוקרה לו (ב"ק סה ע"ה).

במלצה. הלזני כור חטים, אם לא קצץ דמו והולו, נופל כשעת הזול; והקרו נתן לו דמיהם (כ"ז עה).

פסק לזון בת אשתו המש שנים ולא זן, חייב לזון אח"ז. נשתנה השער בינתים והוקרו המזונות, הרי הוא מפרנסה ברבוי כשעת הזול (כתובות יב, ב).

לד. התשלומין בהקדש ובעונשין.

באוכל תרומה אנו מוצאים חוקים משונים ומיוחדים בחיוב התשלומין. כן למשל, אין משלמין רק מדבר הראוי להיות קודש, ממין על מינו. התשלומין נעשין קודש (תרומות פרק ו').

בעונשין. בדברים רבים מוסופים כפל או חומש (השזה משפט העונשין).

לה. השתעבודות הנכסים (שעבוד כ"ט).

מקור רעיון האחריות. הרעיון הזה נזכר למבראשונה בתקנה שתקן שמעון בן שטח לכתוב בכתובה כל נכסי אחראין לך.

היא נמצאת ג"כ בתקנת הפרובול של הלל בקשר עם החק: שאין כותבין פרובול אלא על הקרקע (שכונות ג, י מ'; גיטין לו; פאה ג, ו מ').

שעבוד נכסים. מחלוקת הוא בין חכמי הדרום והגליל אם נכסיו של אדם משתעבדים בעד חובו מה"ת אם לא. חכמי הגליל, כמו ר' יוחנן לפי ברור התלמוד (קדושין יג ע"ב), סוברים שהשעבוד מה"ת הוא, לפי שנכסי האיש ערבין לו, כן מבאר רש"י מעם הדעה הזאת (קדושין יג ד"ה לאו; גיטין כ ע"א רש"י ותוס' ד"ה כיון). הרעיון, נכסי האיש ערבין לו נמצא (נכרות מה; כ"כ קעד). אחרים, כמו רב ור"ל, חושכים שאין הנכסים משתעבדים לנושא ואין בזה רק חוב פרעון הרובץ על שכס החייב. ורק במלוה בשטר, שהלוה משעבד בו בפירוש את נכסיו, השעבוד הל מן התורה.

והבדל גדול יוצא מזה בנוגע לגביה מן היורשים: אם אין השעבוד רק מדברי החכמים, אין גובין במל"ה על פה מיתומים שלטובתם מעמידים החכמים את הדבר על דין התורה (שין לטון זה לרנא גיטין כ ע"ב).

ההלכה. ההלכה היא לרב פפא ששעבוד הנכסים מה"ת הוא וגובים מן היורשין (קדושין יג ע"ב).

מוצאים אנו (כגיטין ג, ז), כי לרב אין מלוה על פה (בעדים) גובה מן היורשין. וכן דעתו בגיטין ו, ה בנגוד לר' יוחנן. לדעתו גובים מן היורשין

אם ירשו קרקע. וכדעת ר' יוחנן בן דעת שמואל (נ"ק י, א וע"ש מה"פ ד"ה שמואל, וכרב בן דעת ר"ל ו').

מפ'גות החולקים. לסוראים ודרומים אין השעבוד מה"ת, ולגליליים ונהרדעים השעבוד מה"ת (דעת שמואל בנבלי סותרת לירושלמי אבל יש ראה מן הטובה ש"ל הקו' מחוסר כור מתוך רק רב נ"ב קעה ע"ב בסוף).

וכבר יש בזה מחלוקת בין התנאים, ונאמר בשם שמואל: אומר היה ר"מ שטר שאין בו אחריות נכסים אינה גובה לא ממשועבדים ולא מכני חורין, זאת אומרת שכל שלא שעבר עצמו בפירוש, אין הנכסים משתעבדים, ואין בזה רק חובית הגוף (נ"מ יג ע"ב), ל"ב הנכסים משתעבדים אמנם מדרבנן. וכן נאמר בירושלמי: על דעתו של ר"מ בשטר (שיש בו אחריות) נתחייב והנכסים, על דעת החכמים בכסף (ע"י גמינת הכסף כמלוה, כתובות י, א). ובאמת נוכרת כבר מחלוקת זו בין ר' יהודה ור' יוסי. לר' יוסי התנא מגליל, מ"וה על פה נגבית מן הירושין (ערכין ו ע"ב לפירוש התלמוד).

אחריות מעות סופר. כתב לו שטר ולא הזכיר אחריות, אנו אומרים שטעה הסופר ושכח. שמואל מבדיל ואומר שרק במ"וה הדין כך, אבל במכר צריך הסופר להמלך במוכר (נ"מ יד ע"ב). עיקר הרעיון נמצא אצל ר' יוחנן בדעת החכמים (נ"מ יג ע"ב; נ"ב קס"ט ע"ב: כתובות קד ע"ב). כנראה לר' יהודה שעבודא דאורייתא, (הסוה ככורות מ"ה; שקלים ו. ה; קדושין יג ע"ב). וכן כנראה דעת ר' עקיבא רבו, (הסוה דעתו כח"ס נ"ק לג ע"ב; כתובות ז ע"ב רש"י ד"ה דכולי עלמא).

ל"ו. שעבוד כללי.

שעבוד כללי חל מאיליו או בשטר ובכל דבר שיש לו קול. מותר ללווה למכור נכסים המשתעבדים; אבל כשבא אח"כ המלווה לגבות ואינו מוציא, הרי הוא חוזר וגובה מהנכסים האחראין המכורים.

ל"ז. שעבוד מיוחד. אבותיקי.

שעבד לו שדה מיוחדת לחובו, הר"ו שעבוד מיוחד. ויש שכותבין:

(1) ולכן מעמיד הוא את המשנה (נ"ב י, א) במניח את הגולה וכמו שפרש התלמוד והולך. שם נתחלק השו"ן: פתר לה שאצל רב צריך להיות אצל שמואל ולהפך ' ולפי"ו דברי ר' יוחנן (לא רבו יונתן) מתאימים בדיוק עם דבריו (גיטין ג, ד) שמעמיד ג"כ בירשו קרקע. לפי"ו ר"ל ולרב גם אם ירשו קרקע אין הירושין חייבין, ורק אם הנית הגולה בעין צריכים להשיב. (הסוה עוד חגיגה א, א מחלוקת ר' יוחנן ובמ"א).

לא יהא לך פרעון אלא מזו. השוה על כל זה ספר הרביעי סעיף עא השוה ג"כ הלאה הגביה מלקוחות, סעיף נ.

לח. הלוח הקנין בגבית אחראין.

מחלוקת הוא בין אכיי ורבא אם נהשבים הנכסים הנגבים כנכסי הבע"ח משעת נתינת הכסף בעת ההלוואה, וזאת אומרת למפרע, או משעת הגביה (פסחים 6).

הערה. נראה שלשומת רב בהתהוות ההשתעברות יש להחשיב את הנכסים כנכסי הגובה משעת ההלוואה, שהרי לא מטעם ערבות הוא גובה איתם כי אם מטעם שעבוד מפורש, וזאת אומרת מטעם הקנאה ונתינה מיוחדת, ואין הגביה לפי זה התפטרות מהחוב, כי אם תולדת ההקנאה הראשונה, בקצור: לרב אין בין החוב והגביה קשר פנימי, כי אם שני דברים הם שנעשו אמנם בזמן אחד.

בהתאמה לזה הוא דינו של רבה בר אביה, שהוא בודאי בשם רב, רבו המובהק, שיתומים שנבו קרקע בחובת אביהם, בעל חוב חוזר וגובה מהם, ולא נחשבו כמטלטלים שהרי הוא כאלו היו נכסי אביהם מכבר.

לט. סדר הגביה.

כסף או קרקע. מסלק המזיק לניזק בקרקע אף אם יש לו כסף למזיק. וכן בכתבת אשה.

בע"ח מסלקין בכסף; אין לו כסף לחייב, מסלקהו בקרקע. כחש בשעת התביעה ואמר שאין לו כסף או שתלה מעותיו בנכרי, כופין אותו ומוכר קרקע ומשולם כסף: הוא עשה שלא כהוגן. לפיכך עשו לו שלא כהוגן (כמוכות פו ע"א לאמימר וכן חמא והסוה טס דעת ר"ת תוס' ד"ה לבע"ח).

הניזק גובה מעידית הנכסים: שנאמר בו ממיטב שדהו, וזוהי העדית שבנכסיו. היתה זבורית המזיק בעידית הניזק, הרי הוא מגבהו ממנה, כן דעת ר' ישמעאל; אבל לר"ע נותן המזיק מעידית שבנכסיו, וזאת אומרת שמחמירין עליו ביותר. גם אם היתה זבורית שלו בעידית הניזק ועידית העולם גם יחד, גם אז הוא נותן מעידית שלו (כן לר' אבא וכן סמלא, כ"ק ז ע"ב; ט"א).

תקון העולם. גם לר' ישמעאל מגבין לניזק מעידית המזיק מפני תקון העולם (גיטין נ ע"ב).

בעל חוב. בע"ה גובה בינונית וזהו בינונית החיוב. היה לו רק זיבורית ובינונית, בינונית שלו עידית היא ומגבה זיבורית, כן לר"נ כנגד לרב ששת הסובר בשל עולם שמין (לפי פירוט התלמוד כתובות קי ע"א). היה לו עידית, בינונית וזיבורית ומכר לעידית, הרי הוא מגבה בינונית שהרי כבר נשתעבר לו הבינונית לבע"ח (כן לר"ה ב"ק ח ע"א). כתובת אשה. כתובת אשה נגבית מזבורית.

מ. הערכה ושום.

חג. אין גובין מכסות אשתו ובנוי של לוח ולא מבגדים צבועים לשמם או מבגדים חדשים שלקחם לשמם אעפ"י שעדיין לא לבשן.

סדור והערכה. אומרים לו להביא כל המטלטלים אשר לו ונותנין לו מזון ל' יום וכסות י"ב חודש. היו לו בגדים יקרים, כגון ששום אלף זוז, מוכרים אותם ונותנין לו דברים הראוים לו; ר"ע ור"י אומרים כל ישראל ראויים לאותה אצטלא. נותנים שתי מטות, מצע לעשיר ומפץ לעני. אין נותנין משל הבעל לאשתו ובנוי לצרכי הכלים האלה (אבל משלהן לעמן או מן הנלקח כבר לשמו, אין גובין כאמור למעלה פסקא הראשונה).

היה אימן נותנין לו שני כלי אוימות מכל מין ומין. היה אכר נותנין לו צמדו; חמר – גותן לו חמורו. היה לו כמין אחד מעט מזה ומין אחד מרובה. משאירין לו את המועט ונותנין שני מינים מן המרובה ואין לוקחין לו מן המרובה להוסיף לו על המועט.

הערה. דין סדור נמצא במשנה (ערכין כג ע"ב) כגובר הבא לגבית ולמשכן חייבי ערכין. בגוגע לבע"ח נמצא בברייתא (ב"מ קיג ע"א) ובדברי רבה בר אבוח בשם אליהו. מסופק הדבר אם הוא דעת כל חכמי התלמוד שם (ע"ה).

השולט. דיני שום נמצאים בספר משפט הדין, סעיף מ וספר הרביעי, משפט הנכסים, סעיף ז ד"ה סדר השום.

מא. הגביה מיתומים.

אין היתומים משתעבדים, רק אם ירשו קרקע מאביהם (גיטין ל ע"ב לר' יוחנן וכן גיטין ג, ז). ירשו קרקע שלא כנגד החוב, אינם משתעבדים רק כנגד החוב (כן לר' יוחנן הדומי, אבל לר' יוחנן משתעבדים לגמרי. גיטין ל

ע"נ), לסוראים ודרומים שיטה אחרת בזה (הסוה למעלה לירושלמי כחכות ט, כ)
דעת ר"ע שאין גובין מיתומים רק מתקנת חכמים.

מב. הנכסים הנגבים מיתומים.

מטלמליים וקרקע. מטלמליי היתומים אינם משתעבדים. אין גובין
מהם וגם אין אומרים להם לתת (גלויס ט, ה ע"ג ק"ט).

מיני המטלמליים. חוב ביד אחר. היה לאביהם חוב ביד אחר
או שתפס בע"ח אביהם מחיו והיה בו יותר מכרי חובו, מוציאין מידי האחר
ונותנין לבע"ח, כן לר' טרפון; אבל לר"ע נותנין ליורשין: שכולם צריכין שבועה,
כדין הבא לפרע מנכסי היתומים, ואין היורשין צריכין שבועה (כחכות פד ע"א).

גבו קרקע בחוב אביהם. יתומים שגבו קרקע בחוב אביהם, בע"ח
חוזר וגובה מהם (לרבה בר אבון, גולמי כסס רב, כחכות זכ ע"א).

מטלמליים המיוחדים וכתובים. מטלמליים שנשתעבדו ביחוד ונכתבו
בשטר או בכתובה נגבים מיתומים (כחכות נה ע"א וגם גלא שבעה).

משכון שהוחזר לאביהם. השיב בעל החוב את המשכון לאביהם
ומה, הרי הוא שומטו מעל בניו. כן לר' יוחנן (כ"מ קד ע"א). ולשון רבי
מאיר בזה: כדי שלא יעשה מטלמליין אצל בניו (כ"מ קטו ע"א בראש).

גבית קרקע מיתומים. היה ליתומים קרקע ששויה כנגד חצי החוב
וגבה אותה מהם וחזרו יתומים וסלקוהו בכסף בעד החצי הזה, הרי הוא
חוזר וגובה מהם אותה הקרקע: לפי שהכסף שנהנו לא כקנית הקרקע היא,
כי אם כפרעון חצי החוב. אבל אם נתנו לו את הכסף לשם קנית הקרקע,
הרי הוא מסולק ממנה ונחשב כאילו קנו הם לקרקע זו ולא כקרקע שהניח
אביהם (כחכות לא ע"ג לאכיו), וכן דעת ר' יוחנן כנגוד לר' יונתן (גיטין ל
ע"ג ורש"י ד"ה כי הוה).

מג. טיב הקרקע

טיב הקרקע. אין גובין מיתומים רק זבורית, בין ניוק (לכרימא דאגרא
סוזאה), בין בע"ח (גיטין מח ע"ג וט"ז).

רצון המת. שטר חוב היוצא על היתומים אינו גובה בו אלא זיבורית

ואף אם כתוב בו: הריני מגבה לך עידית (כן לרב נחמן בנגוד לרבא גימין נ ע"א).

מד. החובות הנגבים מיתומים.

אין גובין מיתומים אלא לשטר שיש בו רבית או לכתובת אשה משום מוונות שמפסדת או משום הינא. כן דעת ר' יוחנן ור' ינאי. אמנם רב אומר, יתומים האוכלים שלא להם ילכו אחרי עזוביהם (ערכין כג ע"א; כתובות ט, ז; כתובות פז ע"א ד"ה מנכסים).

השוה יתר חלוקי הדינים בזה (ערכין כג ע"ב).

פרקמטיא. הלזה לאביהם פרקמטיא הרי הוא נגבית מיתומים: לפי שהיא כפקדון ופקדון נגבה מיתומים (מו"ק ירושלמי ב, ג).
גובין לנוקין מיתומים (כן לר"ג כתובות ט, ז).

מה. משפט הדין בגביה מיתומים.

וין נפרעין מיתומים אלא בשבועה (כתובות פז).

ערב. קדם הערב ופרע, אין הוא חוזר וגובה מיתומים. (טעם הדבר מחשש שמא התפיסו אביהם צרור כסף לכע"ה, כן לר"ה ברי דר"ש; לרב פפא משום שאין היתומים בני מלוה, כ"ב קעד).

מו. עבוב. (Retention).

עבוב הכסף במכר שלא באחריות. ראיבן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות (איכא דאמרי אפילו באחריות) ויצאו עליו עסיקין ולא נתן עוד את הכסף, עד שלא החזיק יכול לחזור בו (ולעכנ את המעות); משהחזיק בו אינו יכול לחזור בו (ולעכנ המעות), דאומר לו: הראה שטר מורפך עלי (שנדון טרפוהו ממך) ואשלם לך (כ"מ יד ע"ב רש"י ד"ה איכא).

פועלים קבלנים החוזרים. אם הוא דבר האבד, מעבב שכר וחבילותיהם ושוכר עליהם (כ"מ עח ע"ב מ'; עח ע"א לר"ט).

מוז. משכון ותפיסה.

דיני משכון השוה בספר הרביעי, משפט הנכסים סעיף עז.

מה. דיני תפיסה.

יתומים. מט' מילים. אף שאין נפרעין ממטלטלי היתומים, אבל אם הניח פירות תלושים, כל הקודם בהם זכה בהן, כן דעת סתם המשנה (כתובות ט, ג). אבל לדעת ר"ג סובר ר"ע שאין תפיסה מועלת (נגוד לר' ערפון) רק אם תפס בחיי החייב (כתובות פד ע"ב). לרבא אין תפיסה מועלת בכתובה אפילו מחיים (כתובות לו, וע"ש חוס' פד ע"ב ד"ה והוא; לו ד"ה אלמנה).

נמצאו המטלטלים ברשות היורשים בשעת מיתה (כגון צניח או חול' גם נסימטא), זכו בהם היורשים. כן לרב ור"ל; אבל לר' יוחנן לא זכו בהם עי"ז בלבד, עד שיתכוונו לקנותם (כתובות ט, ג והסוה הלופיס כנכלי פד ע"ב).

מפלגות החולקים. לפי המעשר המסופר (כנכלי פד ע"ב) דעת ר' יצחק, ר' אבהו ור'. חנונא בר ספא שתפיסה מועלת אם נמצאו בסמטא, זאת אומרת ברשות הקונה לדעת הבבלי, ור' אבא (בירושלמי נאמר ר' אמי, אבל גם נתחלפו הדעות) עורר אותם על דעת ר"ל שאין תפיסה מועלת אם נמצאו ברשות שהוא מקום קנין. בירושלמי דעת ר' ירמיה כרב ור"ל כנגוד לר' יוסי, בהתאמה עם דרכם במקומות רבים.

יוצא מזה, שלדורמים וסוראים היורשין קוננין אף בלי כוונה מיוחדת.

תפיסת בינונית. אף שאין נפרעין מנכסי יתומין אלא מזכורית, אם תפסו בינונית אין מוציאין מהם (כתובות ק"י ע"א).

בגדמים. לדעת רש"י בהיזקים ע"י גרם שנאמר בהם חייב כדני שמים, אם תפס הניזק אין מוציאין מידו (כ"מ לא ע"א רס"י ד"ה רנ"א).

בע"ח מאוחר שקדם ותפס. מוציאין ממנו (כתובות לז ע"א).

שליחות בתפיסה. התופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה, בן דעת ר' יוחנן, ואפילו אם עשאו שליח (כן לתוס' כתובות פ"ד ע"ב ד"ה אח כנגוד לרש"י).

מט. סדר קדימת בעלי החובות.

היו לו ארבעה בעלי חובות, הראשון קודם לשני לנבות.

היו שטרות כולם יוצאים ביום אחד, כל הקודם לחברו אפילו שעה אחת זכה: שכך היו כותבין בירושלים שעות (כתובות י, ה מ' ככתובה ונראה בן הוא כנכל חוב).

בע"ח מאוחר שקדם וגבה, מוציאין ממנו (לר"ז: בשם רבה בר אבוב
ובדאי מרב) הכל מודים בזה, לשמואל מחלוקת הוא, כמובן מד ע"א וש"ס.

שעבר הנכס מ שיקנה. שעבר לאחד ואח"כ לשני הנכסים שיקנה
לאחר זמן, הנכסים שקנה אח"כ משועבדים לשניהם יחד. שבעת קניהם
שעבוד שניהם חל יחד (כ"כ קנז ע"כ להכמי סורא רב הונא ורבה בר אבוב ולא
כן לר"ז: למה ששלחו מא"י).

אין כרי גביה לכל אחד. בכתובה וב"ח. יש לדון לזכות האשה
משום חינא ובזכות בעל החוב משום נעילת דלת.

במלוה בשמר ומלוה בעדים. ניתנין לכושל שבהן לדעת ר' טרפון,
זאת אומרת למלוה בעדים שאינו גובה ממשועבדים, כן לפירוש ר' יוסי
ב"ח (כתובות ט, ז). דעת ר"ע אינו כן.

בשמר מאוחר ומוקדם. ינתן לר' טרפון לבעל שמר מאוחר (כמובן
פד ע"א רס"י ד"ה לכושל שנראה).

בבע"ח שוים. סדר המדרגות. היה בהם רק כרי החוב הקמין
שבהם. במקרה זה חולקין את הקרקע בשוה, כגון אם חייב לאחד מאה
זוז, לשני - מאתים, לשלישי - שלש מאות, ואין בנכסים רק מאה זוז, כל אחד
מהם נוטל שלשים ושלושה ושליש זוז בקירוב: שהרי שעבוד שלשתן חל
על כל מאה הזוז.

יותר מכרי חוב הקמין שבהם. חולקין את הכרי-שעור בין שלשתן
בשוה ואת המותר בין השנים האחרים בשוה. כגון אם היה שם מאתים זוז
חולקים השנים את המאה הזוז האחרים בין שניהם: שהרי שעבודם משתרע
על מאה הזוז השניה, אבל על הראשונה שעבוד שלשתם חל.

יותר מכרי שעור הקמין שבהם והשני לו. המותר רק לשלישי.
כגון אם היו שם יותר משלש מאות, מאה הראשונה נחלקת בין כולם, השניה
בין שניהם, המותר רק לשלישי: שהרי אין לשעבוד השני כח להשתרע
על המאה השלישית או על המותר.

בעל השיטה ורוחה. זו היא שיטת רבי נתן. הוא דן על פי
השתרעות השעבוד והיקף התרחבותו: לא כל הנכסים, כי אם חלק מדויק
ומקביל לשעור החוב משתעבד וערב לו.

שיטת רבי. לדעתו חולקין בכל אלה בשוה משום שכל הנכסים
כולם בכל היקפם ערבים יחד ובערבוביא לכל חוב וחוב.

מחלוקת הפוסקים בדעת רבי. אנהני הצענו דברי רבי לפי ההלכות
והרמב"ם. לפי החכמים האלה יסוד דעתו של רבי הוא, שהיקף שעבוד

החובות הקטנים והגדולים שוה". לפי"ז אם היו שם שלש . זון, נוטל כל אחד מנה; היו שם יותר, המותר מתחלק בין השנים האחרים. (השזה ספר הרזיעי משפט הנכסים, סעיף ס. דעתו סס השותפות קרובה לדעתו כ"ה). חכמים אחרים מבארים דברי רבי לפי היסוד: "סדר החלוקה לפי מדרגות החובות". ולפיכך במשל שלמעלה, של אחד רק מאה זון, לשני מאתים, זאת אומרת פי שתיים ולשלישי פי שלש ונמצא חלקי כל השלשה יחד נחלקים לששה חלקים, גם הכסף נחלק לששה חלקים ונוטל הראשון חלק אחד, השני שני חלקים והשלישי שלשה חלקים (כן דעת המוס' כתובות זג ע"א ד"ה רבי אומר).

הרשאה. הרשאה לרעה. נתן בעל שלש המאות הרשאה לבעל מאתים לדין עם הראשון ויש בנכסים רק מאתים, מאה זון הראשונים נחלקים בשוה בין בעל מאה הזון (והוא לוקח המסס במקום שלשים ושלס ושלס) ובין בעל מאתים. כן לשמואל בירושלמי (כתובות י, ד). וכל זה לפי ר' נתן ובוה מעמיד שמואל לסתם המשנה. בכל אופן קשה הדבר שהרי ע"י ההרשאה נתוסף כחי של בעל שתי המאות והרי הוא יכול לתבוע הביעת עצמו ותביעת זה שהוא בא ברשותו?

סלוק. סלק השני עצמו מן הראשון (ולא מן השלישי) ואמר לו דין ודברים אין לי עמך במאה זון ואין בנכסים רק מאתים, מאה הזון נחלקים בשוה בין הראשון והשלישי, אבל חוזר השני ונוטל משלישי החצי מהחצי שקבל, שהרי ממנו לא הסתלק. המאה השניה נחלקת בשוה בין השני והשלישי, נמצא הראשון, בעל חוב המאה, נוטל חמשים והשני והשלישי נוטל כל אחד ע"ה. כן לשמואל בבלי (כתובות זג) וכך מעמיד הוא לסתם המשנה שהיא משנת ר' נתן. יש איפוא שנוי בין הבבלי וירושלמי.

נ. הגביה מלקוחות.

המקבל עליו אחריות משעבד בזה כל נכסיו. מכר אח"ז את נכסיו, בעל החוב, שהתחייב לו באחריות, בא וסורפם מן הלקוחות. הנכסים האלה שעברו לרשות אחר נקראים "נכסים משועבדים" ומצוי הלשון בתלמוד, הבע"ח גובה מנכסים משועבדים",

הערה על הזונחים. הלשון משעבוד כולל שני מיני הקנאה: הקנאה שלמה, כגון מכר ומתנה, והקנאה מוגבלת, כגון משכון ושעבוד (שעבוד. מיוחד, אפתיקי).

מתנה. בנוגע למתנה (השזה מוס' כתובות זט ע"ב ד"ה הוא ואשתו). ירושה. לדעת רב ור"ל נכלל במלת משועבדים גם ירושה (והשזה נ"כ

אפותיקי, השהה הלשון: מכר ועשה אפותיקי (כמוכות נד ע"א כ"ויתא) ;
מכרה, משכנה, נתנה (כמוכות יא, נ מ").

הערה. אמנם מכיון שהגביה מהנכסים בין בני חורין בין משועבדים.
זאת אומרת: מכורין, ירושין נתונים ממושכנים ומשועבדים לאחר, הוא מטעם
שהנכסים משתעבדים בשעת ההלוואה לכן משמש הבטוי משועבדים בעקרי
ובעצם וראשונה נכסים המשועבדים לחוב. למניע ערבוכיא ובלבד
הקורא נכנה אנחנו לנכסים המשועבדים לחוב כמלת, נכסים אחראים או
בקצור, "האחראין" או, נכסי אחריות". לפעמים נשתמש ג"כ לשם זה בצורת
התפעל: נכסים המשתעבדים, נכסים שנשתעבדו. אולי יותר טוב להשתמש
במקום נכסים משועבדים במובן מכורים ונתונים כמלת, נכסים מוקנים" ובעד
נכסים שנתנו לשעבוד ונתמשכנו כמלת, משועבדים" ולאמור למשל: גובה
ממוקנים ומשועבדים.

נא. חובות בעלי קול (Publicität).

רק בהשתעבדות והתחייבות שיש לה קול ופומבויות טורפים מלקוחות.
טעם הדבר הוא משום שאו יודעים הלקוחות להזהר, ואם הם לא השגיחו
ע"ז וקנו נכסים שרובץ עליהם שעבוד אחרים, הרי הם אשמים בנפשם.
דברים שיש להם קול. חובות הכתובים בשטר. כן לר' יוחנן
ר"ל.

ערב לאחר חתום שטר. לרב אין לו קול (כ"ז קטו)

חובות הקצובים. כן דעת ר' חנינא בנגוד לר' יוחנן ר"ל (גיטין
נ' ע"ב).

מכר בעדים. לרב יש קול למכר בעדים, אף שאין קול למלוה
בעדים בלי שטר (כ"ז מא; דרך כ"א לקנות נפרהסיה).

התחייבות בקנין סודר. התחייב לחברו וקנו ממנו העדים בקנין
סודר, יש לו קול: מפני שסתם קנין לכתובה עומד (גיטין נא ורש"י ד"ה נשקנו ;
סהדרין כט ע"ב ורש"י).

העמדה ברין. כל חוב נעשה דבר שיש לו קול אחרי שעמדו עליו
ברין (כן לרב כ"ז קטו ע"ב; ערכין ז; ז"ק ח תוס' ד"ה כולן; כ"מ טו; ז"ק קט).
שטר כתב יד והוחזק בב"ד. שטר כתב יד ואין עליו עדים, אין

לו קול. גם אם הוחזק והתקיים אח"כ בב"ד, אין לו קול וכן לר' יוחנן ז"כ קטו ע"ב).

מלצה הכתובה בתורה. כגון נזיקין. קרבנות ערכין, פדיון הבן. ככתובים בשטר הם (קדושין ע"ב ד"ה מלוה והטוה תוס' ז"ק ח ע"א ד"ה כולן). חובות מתנאי ב"ד. חובות שהם מתנאי ב"ד, כגון מוון האשה והבנות, נחשבים כבעלי קול (ניטין נ ע"ב ע"ט).

נב. הגבלות ותנאים בגביה ממשועבדים.

שעבוד כללי. אין גובין ממשועבדים אם יש בני חורין ואפילו הן זיבורית (ניטין מה ע"ב).

שעבוד מיוחד. היה זה שעבוד מיוחד או שעבוד של אפותקו. הריו הוא גובה מלקוחות אף אם יש בני חורין. לפניו (כן לתוס' ז"כ קנ"ג ע"ב ד"ה גובה).

נג. הגביה ממשועבדים בבע"ח רבים ושונים.

היה לו עידית ובינונית וזיבורית ומכר כולן לשלשה אנשים כ א ח ד, הניזק גובה מעידית ובע"ח מבינונית.

מכר כולן לאיש אחד בזמנים שונים, עידית בראשונה, בינונית אחרון וזיבורית בסוף, כולן גובין מזיבורית: כי בעת שקנה לעידית ובינונית יכול היה לומר: הנחתי לך מקום לגבות מזיבורית.

לקח עידית באחרונה, ניזק גובה בינונית, שיכול לאמור לו: אם תשתוק ותקח בינונית, תשקול, ואם לא אחזור זיבורית למוכר, שהוא החייב, ולא תקח אלא זיבורית (ולניזק ניהא דבינונית מכיזכורית), וכן לוקח הבע"ח בינונית ואין הוא יכול לאמור לו: שקול זיבורית, ואם לא, אחזור זיבורית לבע"ח ולא תקח רק זיבורית, משום שהבע"ח לא יפסיד בזה כלום, כי בין כך ובין כך לא יגבה אלא זיבורית ויכול הוא לאמור ללוקח: לכשתחזור (ז"ק ח ע"א).

גם אם מת המוכר, שהוא החייב, אין הלוקח נתן מעידית שלקח באחרונה, ואף שאין הוא יכול לאמור לניזק, אם לא תקח בינונית, אחזור זיבורית למוכר מכיון שהוא מת (וגם אם יש יורטין, הרי יגבה ממנו ולא מהס).

מעם הרבר. משום שהדין שאין גובין מהקנה לפני זה אלא מהקנה לבסוף הוא מתקנת חכמים לטובת הלוקח, אבל כאן הרי היא לרעתו, ויכול לאמור, לפי הכלל שבדינו, אי אפשרי בתקנת חכמים (כ"ק ח ע"ג).

נד. אחד מבעלי חובות המותר ללוקח.

שני בע"ח, אחד מוקדם ואחד מאוחר, ומכר הלוח לשרה ובתב בע"ח הראשון ללוקח: דין ודברים אין לי עמך, השני מוציא מהלוקח והראשון, שלא ותר רק ללוקח בלבד ולא לגמרי, חוזר ומוציא מיד השני. יכול הלוקח לחזור ולגבות מהראשון שותר לו, וכן חוזר חלילה עד שיעשו פשרה ביניהם.

נה. משפט הדין בגביה מלקוחות.

הבא לפרע מנכסים משועבדים, לא יפרע אלא בשבועה (כתובות פו ע"א מ').

בשטר. הבא לפרע מלקוחות בשטר, הב"ד מערערים וטוענים מזויף הוא (גיטין ג ע"א ותוס' ד"ה ואם יש כסף הירובלמי).

נו. התנאים.

רוב דיני התנאים נמצאים בספר השני בחוזה הקדושין (סעיף יג) ובגרשוין (סעיף מ).

צורת התנאי. אין תנאי צריך קנין מיוחד. תנאי נגד הרגילות והמנהג צריך קנין (? רש"י ב"מ סז ע"ב ד"ה צריך).

נוסחת התנאי. השוה על זה ביחוד, ספר השני, משפט המשפחה, (סעיף יג) ד"ה נסוח התנאים וצורותיהם.

שיוור או תנאי. המוכר פרה לחברו חויף מראשה, הר"ז שיוור מקצה; מכר לו ע"מ שראשו שלו, הר"ז תנאי (חולין קלד ע"א ע"ג).

אין אדם מתנה על דבר שלא בא לעולם. כן הוא שיטת הירושלמי במקומות אחרים (השוה לדוגמא כתובות ט, א; נזיר ב, ה).

על מי להתנות? בתנאים של התחייבות לא על המתחייב לחתנות,
כי אם על זה שמתחייבים לו, ולכן:

מיכר שראה את הלוקח עצב, כגון שמכר לו שדה שלא באחריות,
ואמר לו: אל תתעצב! כשהיו לך מעות אחזיר את המקח, הרי זה פטומי
מילי בעלמא (הנחיימת דברים בלכד).

וכן אם אמר לו: אל תתעצב! אם יטרפוה ממך אנבה לך ממיטב
שדתי גם את השבח וגם את הפירות, אין הם אלא פטימת דברים בלכד
(ג"מ סה ע"ב; בו לאמיר ורז זכר, אהרנו האמוראים).

התחייבות ראשונה בתנאי יבטלה וחזרה וקמה בסתם או שבאה במקומה
התחייבות שניה בסתם. כהן שמכר שדה ע"מ שהמעשרות שלו כל זמן
שהוא לפניו ומכרה הלוקח לאחר, אין לו במעשרות כלום; חזר ולקחה מאחר,
יש לו לכהן במעשרות. כן לר' הושעיה בנגוד לר' חייא.

אשה שיש לה כתובה ותוספת כתובה וגרשה וחזר והחזירה, ע"מ
כתובה ראשונה החזירה ויש לה תוספת (מהלוקת הוא. הסוה כל זה דמאי ו, ב.
היה למעלה סעיף יח ד"ה המלכה וחזרה וד"ה ההוכחות.

נו. מלוי התנאים.

גאנס. גאנס ולא קיים תנאו. הר"ז נחשב כאלו לא קיים (לשמואל
כתובה נ ע"ט). (וכ"ז זה באונס מצוי, שהיה לו להעלותו על דעתו. שם לסתם
התלמוד). וכשמואל כן דעת ר' יוחנן בנגוד לר"ל (ירושלמי גיטין פ"ו).

מפלגת החולקים. כנראה הוא מחלוקת בין חכמי גליל ונהרדעא
ובין חכמי דרום ויהודה (והסוה הספר השני סעיף מו ד"ה לא נמלא).

אפשרות מלוי של התנאי תלויה ברצון המתחייב. כהן שמכר
שדה ע"מ שמעשרות שלו ובא הלוקח לזרוע בו דברים שאינם עושים
פידיה כגון קנים ופשתן, הרי הכהן מעכב על ידו (דמאי ו, ב ועס דעה
המהלקת ואומרת שרק אם התנה לזמן חמש שנים הוא מעכב על ידו).

נד. תנאי אסמכתא (או עצומים).

מי שפרע מקצת היבוי והשליש את שטריו ואמר לו אם לא נתתי לך
מבאן ועד יום פליני תן לו שטר, הגיע זמן ולא נתן: ר' יוסי אומר יתן,
ר' יהודה אומר לא יתן. (הסוה על כל זה למעלה סעיף ד ד"ה אסמכתא).

נ. מתנה על מה (נגד מה) שכתוב בתורה.

כתנאי ממון מחלוקת הוא בין רבי יהודה ור"מ.
רוב החכמים מחלקים כרבי יהודה בין ממון ואסור, זאת אומרת אם
היה התנאי דבר של ממון, הרי הוא קיים אף כי הוא נגד חוק התורה. רב,
שאינן דרכו לחלק בין אסור וממון בשום מקום, אינו מחלק באמת גם בדין
תנאי.

בירושת אשתו. כתב לה (לאשתו או לארוסתו) דין ודברים אין לי
בנכסיך... בחייך ובמותך... אם מתה אינו יורשה; רשב"ג אם מתה
ירשנה, מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה הוא, וכל המתנה על מה
שכתוב בתורה תנאי בטל (כתובות פנ משנה).

אמר ר' יוסי אילין דכתבין: אין מיתת בלא בנין, יהא מה דלה
(אשר לה) חזר לבית אביה, תנאי ממון הוא ותנאי קיים (כתובות ט, א, ונ"ב
ח, ה הוא לר' יצחק).

וכן הכותבין: אין סנת (אם תפגל אותו)... ואם סניאת (אם תהיה
שנואה)... יהיה כך וכך, תנאי ממון הוא (נ"ב ט, ח).

בדיני אונאה. האומר לחברו: ע"מ שאין לך עלי אונאה, רב אמר
יש לו עליו אונאה; שמואל אמר אין לו עליו אונאה (כתובות פד; נ"מ ה, ג).

ס. המעם והמניע כתנאי הוא.

כבר ראינו למעלה (סעיף כ) ד"ה המטר ה שמשפט התלמוד מתחשב
עם המניע שהניע את האדם לעשות את חוזה ההתחייבות. מובן שברורו
של המניע הזה, העמדתו על אמתו והוצאתו לאור קשים ביותר. אבל כל
פעם שישותו מתגלה לנו מעצמה, הננו מתחשבים עמו. הדוגמות הבאות
תעידנה על זה. השהו אמנם הספר השביעי, משפט הדין, סעיף סה.

הלך בנו למדינת הים ושמע שמת בנו ועמד וכתב כל נכסיו לאחר
ואח"כ בא בנו, מתנתו מתנה; ר"ש בן מנסיא אומר אין מתנתו מתנה:
שאלמלא היה יודע שבנו קיים לא היה כותבן (נ"ב קעו ע"ב).

וכן הוא בדין שכיב מרע שאם עמד חזר מטעם שלא התכוון לתת
רק אם ימות.

ישמר מברחת. אשה הרוצה להנשא וכותבת נכסיה לאחר, בבדי

להכריחם מבעלה, כשתתאלמן ותתגרש מתנתה חוזרת (נ"ב ק"ג ע"ב; כמונת
ע"ב ע"ג). כן ררשב"ג בננוד לחכמים. כתבה כל נכסיה, הכול מודים שאין
מתנה מתנה (ס).

גלוי הדעת. נלתה דעתו בשעת המתנה, שמשום נשואין היא עושה,
הכול מודים שהנכסים הורוין (קנא לר"ה נר"ה דר"י).

דברים שבלב. איש שמכר נכסיו ברעה לעלות לא"י ובעת מכרו
לא אמר כלום, לבסוף נאנס ולא עלה, הר"ז מכר: לפי שתנאי שבלבו
דברים שבלב הם ואינם כלום (כן לרנא קדושין מט ע"ב).

סא. ההתחייבות בשטר.

השטר שייך על פי ערכו המרובה לשלשה מקצעות: ע"י שעבוד הנכסים
שבו שייך הוא למקצות משפט ההתחייבות ומשפט הנכסים; ובהיותו משמש
ראיה והעודה במקרי הספקות והטענות שייך הוא ג"כ למקצוע משפט הדיון.
על דבר השטר בתור קנין השוה למעלה (סעיף טו). השוה ג"כ הספר
השביעי, משפט הדיון סעיה עז.

סב. שכר סופרים.

שכר סופרים. בשטר מלוה הלזה נותן שכר סופרים, בשטר מכר —
הלוקח, בשטר ארוסין ונשואין — החתן. בשטרי גט נותן הבעל. בשטרי
אריסות וקבלנות, נותן המקבל. בשטרי טענות (סמרי נרווין), שניהם נותנים
שכר (נ"ב קסו ע"ב מ').

סג. התרצות לכתובת השטר.

כתיבת השטר הוא על פי רוב לעובתו של המלוה ושל הלוקח ולכן
אין לעדים לכתוב את השטר בלי להמלך מקודם בלזה ומוכר. כן הוא
שיטת חכמי סורא.

בלי צווי מפורש. הלזה בפני שנים או המורה בפניהם שהייב
לחברו (וכן הקונה שדה מהכרו ועושה כה קנין כסף וחזקה), אין העדים רשאים
לכתוב את השטר מעצמם, אלא מרעת הלזה והמורה והמוכר.

אם הקנה לחברו בקנין סודר ע"י עדים. הקנה לו את נכסיו
שכן בהולאה ע"י עדים בקנין סודר, מותר להם לכתוב: שמתם קנין לכתובה
עומד (כ"ב מ ע"א לרבה ור"י; גיטין לא ע"א; סנהדרין כט ע"ב רש"י ד"ה יקנו
מידו. טעם הדבר משום יפוי כח, השוה למנס תוס' כתובות נה ע"א ד"ה כתובו).

סד. החזרה.

חזרה, האומר לעדים לכתוב את השטר, יכול לחזור בו עד מסירתו
ליד המקבל. אמר לעדים וכו' בשדה לפלוני (והקנה לו השדה על ידם בקנין סודר)
וכתבו לו את השטר, הרי הוא חוזר בשטר, אבל לא בשדה (לר"ב הסוראי
כ"ב עו ע"א). דין זה יכול להיות במציאות גם בהלואה כגון בהודאה.

חשש המלכה, מכיון שבידו לחזור מכתובת השטר עד שעת מסירתו,
לכן צריכים להמלך בו עד השעה ההיא ולשאלו אם חוזר בו או לא (כתובות
נה, לכני מתא מהסא הסוראים. אבל אם לזה להס לכתוב וגם קנו מידו, אין צורך
להמלך בו דנדלוי לפי כח הלוקח התכוון).

שיטת רב, גם פה מתגלה נטית החזרה אשר לרב, (השוה הספר
השני, משפט המשפחה סעיף יד ד"ה רוח השיטה). השוה עוד חלה א, ו לר' בון
בדברי רב: שמה תמלך לעשותו עיסה. דומה לזה (כ"מ לא ע"א) בדבר רב:
מידע ידע... והשתא מיהא קא הדר ביה.

סה. הפרעון במלוה בשטר.

שטר פרוע, פרע את השטר ומבקש ללות הימנה שנית, הריז לא
יחזור לו שטרו הראשון ללות עליו: מפני שמרע (גורע) כח הלקוחות (תוספתא
גיטין ב, ט) או: מפני שכבר נמחר שעבדו (לר' יוחנן גיטין כו ע"ב).

שטר מלוות, שנים שלוו בשטר אחד ופרע אחד מהן את אשר לו,
השטר במקומו מונח, והלה כותב לו התקבלתי ממך את חלקך (תוספתא
כ"מ א, כא).

סו. שובר (סמפון).

מושג, את השובר נותן המלוה ללוה בשעת הפרעון. ויש שכותבין
את השובר בשטר חוב בעצמו לאחר חתימת העדים.

מחלוקת הוא אם יוכל המלוח להכריח את הלוח לכתוב שובר או להחזיר לו את השטר (כ"ב קע"א ע"א; כתובות פט ע"א), והאידנא נוהגין לכתוב שובר" (ע"ט ז"ב).

שובר בפריעת מקצת החוב. לוח הימנו אלף דינר בשטר ופרע לו מהן שמנה מאות זוז, הר"ז מקרע לו שטרו הראשון וכותב לו שטר של מאתים זוז (מוזמן הראשון?), דברי ר"מ וחכ"א: השטר במקומו מונח, והלוח כותב לו שובר: התקבלתי הימנו ח' מאות זוז, (תוספתא ז"מ פ"א; ז"ב קע"א. ע"ט ר' יהודה במקום ר"מ, ר' יוסי במקום חכ"א).

טעם ר"מ (או ר' יהודה) הוא ליפות כח הלוח: ראשית בכדי שלא יכפה המלוח את הלוח לפרוע (כי ע"י כמות שטר חדש הרי הוא כמלוח חדש), ושנית שלא יגבה משועבדים מוזמן הראשון (בין התוספתא והכרייתא יש שנוי לשונות).

סז. מציאת שמרות.

כ"ל: שטר שנאבד נחשב בשטר ריע ולקוי ולכן חוששין אנו בו ביותר, כגון כנוגע לפרעון, לקנוי"א (כ"מ יב ע"ב בסוף).

חשש פירעון, חשש קנוי"א.

בשטר חוב. המוציא שטר חוב שיש בו אחריות ואין הלוח מודה, הר"ז לא יחזיר, שאני אומר: כתב ללוות ולא לוח הלוח (ונאכל מלח הלוח). אם הלוח מודה, הר"ז יחזיר (יטורף גם מלקוחות ולפרעון וקנוי"א בין המלוח והלוח נגד הלקוחות לא חיישינן. כן דעת ר' אלעזר).

וכן דעת ר' אלעזר בשטר שהוחזק ביד המלוח, הר"ז יחזיר (כ"מ א, ו).

שטר הקנאה. המוציא שטר הקנאה בשוק שקנו העדים מן הלוח שטנד נכסיו גם אם לא ילוח, הר"ז יחזיר לבעלים דאי משום כתב ללות ולא לוח — הלא שעבר נפשיה, ואם משום פרעון — לא חיישינן לפרעון (כ"מ עז ע"ב. דעת שמואל).

שטר הנפק. וכן המוציא אשור הדינין (שטר מקיים), הר"ז יחזיר דלא חיישינן לקנוי"א. כן לר' ירמיה בר אבא בשם רב (כ"מ א ח) וכן דעת רב עמרם הלמירו של רב (כ"מ עז ע"ב).

השיטה הדרומית. אין הדרומים והסוראים חוששין לפרעון, לא כן דעת הגליליים. ומוציאים אנו לר' יוחנן האומר: כשחייב מודה לא יחזיר

שחוששים לנו לקנוניא נגד הלכות, וכן כשאין חייב מודה, זאת אומרת שמודה שכתבי, אבל טוען הוא שפרע אותו, לא יחזור דחיישינן לפרעון, ודומה לזה אומר ר' יוחנן: המוציא שטר חוב בשיק אעפ"י שכתב בו הנפק שהוא קיום כ"ד אם טוען הלוה פרעתי, לא יחזור: שחוששים לנו לפרעון (כ"מ יד ע"ב; טז ע"ב; א, ח).

יוצא מזה שר' יוחנן הנלילי חושש לפרעון ולקנוניא; בעור שהדרומים (המוראים): רב ותלמידיו: רב ירמיה (נר אבא), ר' אלעזר ורב עמרם אינם חוששים.

שמואל הולך בזה בשיטת הסוראים.

גם ר' יוסי בן הלפתא, התנא הנלילי, חושש לפרעון (כ"מ ז ע"ב).

סח. מציאת שובר.

מציאת שובר, המוציא שובר, הר"ז לא יחזור: שאני אומר כתיב היה ונמלך עליו שלא לתנו (כ"מ יח ע"א מ').

סט. משפט הדין בשטר.

ע. הוצאת השטר.

קנה שטר מחברו והוציאו, זאת אומרת הוציא שטר שאינו על שמו, הרי הוא גובה בו: לפי שנקנה שטר חוב במסירה גם בלי עדים (לכא ננווד לאכני, כ"ב קעג).

אחר מן האחין הנושא ונותן בשם כולם שהוציא שטר בשם אביהם וטוען שלי הוא, צריך להביא ראיה (עין סימנ כ"ב קעג ע"א).

שליש. שלישי ששטר בידו נאמן לומר פרוע הוא (לר"ז סנהדרין לא ע"ב). כנוגע לגט היוצא מתחת יד שלישי — שליח והבעל אומר לפקדון נתתיו, הנה יש בזה מחלוקת בין ר"ה ור"ח: לר"ה הבעל נאמן (ניטין סא ע"א).

ערב המוציא שטר חוב, זאת אומרת שטוען פרעתי ונמסר לו השטר, אינו גובה מיתומים. כתב בו המלוה התקבלתי ממך, הר"ז גובה.

שמורת דומים. שני יוסף בן שמעון בעיר אחת, אינן יכולין להוציא

שט"ח זה על זה ולא אחר יכול להוציא שטר חוב עליהן. כיצד יעשו?
ישלשו שמותיהן או יכתבו סמן (כ"ב קעב מ').

אין בו שם המלוה. שטר שכתוב בו ליתמי ממך, הר"ז גובה בו
(כ"ב קעג).

עא. הוצאת שובר.

שובר נגד יתומים. המוציא שובר נגד שטר שביד היתומים, אין
מקרעין שמרם, אלא ממתניס להם על שיגדלו ויביאי ראיה שעדי שקר
חתמו עליו (כ"מ ז ע"ב).

שליש המוציא שטר בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו (מי הפקידו
חללו: הלוה או המלוה), יהא מונח עד שיבוא אליהו

אם יש עמהם סמפונות, יעשה מה שבסמפונות (כ"מ כ ע"א משנה).

אמר רב ירמיה בר אבא סמפון היוצא מתחת ידי מלוה אעפ"י (כנראה
מלת אעפ"י מעות) שכתוב בכתב ידו פסול: אני אומר מהעסק היה בשטרותיו
(זאת אומרת שעשה לו סוגר להיות מוכן בידו לעת הצורך).

וכן אמר רבי יצחק כ"ג בשם שמואל: לעולם אין הסמפון כשר עד
שיצא מתחת ידי המלוה בכתב ידי הלוה (כ"מ א, ח; כ ע"ב).

ויש מכדילין בין אם נמצא בין שטרותיו הקרועין או לא.

וכן הוא אם נמצא בשטר הצוואה ששטרו פרוע, ולשון ר' יוסי בר
בון: אין אדם מצוי לפגם דייתקי שלו (ירושלמי כ"מ ספ"א).

עב. מענות של הכחשה והתפטרות.

מענת פרוע. הטוען פרוע על שטר, אין במענתו כלום; אבל
יכול הוא להשביע את התובע, במה דברים בדורש בעצמו שבועה, אבל
אין הב"ד משביעין אותו מעצמם (שכונות מא, ועין רש"י כתובות פז ע"ב
ד"ה חלה).

מענת לא ליתי. האומר לא ליתי כאומר לא פרעתי הוא.

מיתומים. הבא לנבות מיתומים ואמרו: אמר לנו אבא לא לויתי,
הר"ז נפרעין מהם ש"א בשבועה (כתובות ע"א לרבא).

מענת שכ"מ הייתי. האומר שכיב מרע הייתי והרוני אני יכול לחזור
בו, עליו להביא ראיה, כן דברי ר"מ; חב"א: המוציא מחברו עליו הראיה
(כ"ב קנ"ג ע"א מ').

רב כר"מ בנגוד להגלילים ר' ינאי, ר' יוחנן ושמואל, (כ"ב ט, ו).
השיטה הדרומית. חוקת השטר הרי היא כחוקת ממון לדרומים:
לפי שעדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותן בכ"ד היא.

מענת פוגם. הלזה אומר כולו התקבלת והמלוה אומר לא התקבלתי
אלא מקצתו, הר"ז נשבע ונוטר (כתובות ט, ז) ככתובה ונכראה כן הדין בכל
שטר.

הערה. על דבר השבועה במלוה בשטר יש מקום לרדן מצד העבר
שאינן נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות. (הסוה כתובות פז; כ"מ ד ע"ב ותוס'
ד"ה א"ן).

בנגוע לרדן מודה במקצת ע"י שטר השוה לרב (כתובות נ, א) ונספר
השניעי, מספט הדין סעיף זל).

מענת פוחת. היה שטרו אלף זוז ואמר לו הלזה התקבלת כולו
והמלוה אומר לא התקבלתי מאומה, אמנם התניתו עמך לתבוע רק חמש
מאות זוז, הר"ז נפרע שלא בשבועה (וכגון שהשטר נכתב כהונן ורק אחיה
היתה ביניהם לתבוע רק חמש מאות זוז, כתובות פז ע"ב).

עג. ערר ומענות הזיוף

הערר (כן נלשון המשנה והירושלמי אבל בכנלי ערעור) כולל לר' יודן ור'
מנא שני מינים: ערר שבגופו, כגון: מענת זיוף יכדומה, וערר שחויץ לגופי,
כגון הטענה שנכתב הגט שלו לשמו. כמו כן מתחלק הוא לערר שיש בו
ממש, זאת אומרת שיש יסוד לדבריו ולערר שאין בו ממש (גיטין א, א;
א, ג).

נפשות העוררים. אין ערר פחות משנים (כן לר' יוחנן, גיטין ט ע"א).
ערר הבעל בגט וערר הלקוחות. (הסוה גיטין ב ע"א מ'; ט ע"א
ותוס' טס נסס הירושלמי א, ג מהלוקת ר"ח ור' יוסי ע"ה).
ביתומים ובנפרע שלא בפניו. במקרים האלה הב"ד עומדים
ועוררים (גיטין ב ע"א; תוס' ד"ה ואס יס).

קיום השמר. אם יש עוררים על השמר הטוענים מזויף הוא, הר"ז יתקיים בחותמו. בין אם מעני שחתימת העדים מזויפת בין אם טענו אח"כ על שמר מקיים בב"ד שחתימת הב"ד מזויפת.

I. קיום ע"י עדי השמר בעצמם. העיד כל אחד על כתב ידו וכתב חברו, הרי אלו נאמנין.

העיד כל אחד על כתב ידו לבד, צדיקים לצרף עמהם אחר (המכיר כתב יד שניהם). כן הם דברי רבי; והכ"א אינם צריכים לצרף אחר עמהן. אלא נאמן אדם לאמור זה כתב ידי (כתובות כ ע"ב מ').

מעם המחלוקת. נמצאת אומר: לדברי רבי על כתב ידן הן מעידין; לדברי חכמים על מנה שבשטר הן מעידין.

מת אחד מהם. צריכים שנים מן השוק להעיד על כתב יד השני (כן לר"ב, כתובות כא ע"א).

השיטה. זה ברוח ההכמים שעל מנה שבשטר הוא מעיד בקימו את כתב ידו וכשעיד עם אחר על כתב יד השני נמצא ששלשה רבעי חלקים יוצאים על פיו.

תקנה אחרת. יחתום על חפא ויתנו לב"ד והם יקיימו מתוכו כתב ידו. ולא יהיה כמקיים בעצמו, לפי שחתימתו על השמר עדות אחרת ונושנת הוא, ואח"כ יצטרף עם אחד מן השוק להעיד על כתב יד חברו (ע"א לר"ב, כתובות כא ע"א).

עדים קרובים. היה האחד מן השוק קרוב לעד החי, הר"ז לא יצטרף עמו (כ"ב נו ע"ב לר"ב א"י): לפי שקרובים כאיש אחד הם, נמצא: שלשת רבעים יוצאים על פי עד אחד.

במענת מזויף על חתימת הב"ד. הב"ד מקיימים בעצמם כתב ידן. לכל הרעות מעידים הם רק על כתב ידם ולא על מנה שבשטר, ולכן: אין עד החתום בשטר מצטרף עם אחד מן הדיונים: לפי שאין אחד מעיד על מה שהשני מעיד (לר"ב נ"ד ר"ב יב"ד, כתובות כא).

II. ע"י הב"ד. היו הב"ד מכירים חתימת ידי העדים, הרי הם מקיימים אותם ואין צורך לעדות עדי השמר (שלא תהא ראיא גדולה משגיחה לכך כתובות כא). עד נעשה דיון בקיום שמרות ואין צורך בהגדה לפני ב"ד. ולכן ב"ד המכירים כתב יד העדים מעידין לפני השלישי ויושבין ומקיימין (כא ע"ב).

III. ע"י עדים אחרים. העידו עדים על חתימת העדים, הר"ז מקיים.

אין הב"ד צריכים לקרוא לכל הכתוב בשטר (כתובות קט ל"א ח"א).
IV. כתב ידן יוצא ממקום אחר. מתקיים השטר גם ע"י השואת
כתב יד העדים עם כתב ידן היוצא ממקום אחר. (ויש כזה ממליקת בנין
חכמי סורא ונהרדעא א"ס לרי"ך לקיימו משטר שהוחזק כנ"ד).

ער. מענת חתימה בפסול (ש"א נתן לכתוב).

כ"ל דרומי: חוקה אין העדים חותמים אלא בכשרות ולכן המורה
בשטר שכתבו אלא שמוען שלא נתן לכתוב, כגון באלה המענות הנזכרות
למטה, אינו נאמן וא"צ לקיים את השטר (השוא למעלה סעיף ע"ז ד"ה השיטה
הדרומית וכלאה סעיף ע"ז).

מענת אמנה היה. אינו נאמן, כן לר"ל ובר קפרא ור' אלעזר
בנגוד לר' יוחנן. (כ"כ ק"ד ע"א מ"א ר"ז ס"י החליף את דעמו ע"ה ועיין
למטה והשוא דעת ר"ה ור"ג כתובות יט).

קטן היה המוכר (בשטר מכירה). אינו נאמן, כן לר' חייא בר
יוסף הסוראי תלמיד רב בנגוד לר' יוחנן, (כ"כ ע, ו).

השיטה הדרומית. לדרומים מחזיקים אנו לעדי השטר שעשו את
מעשיהם בחקירה ודרישה ובשימת לב לכל דיני השטר וחוקיו. לשונו של
ר"ל הדרומי בזה: חוקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה בגדול
(כתובות יט ע"א) ובמקום אחר: עדים החתומים על השטר נעשה כמו שנחקרה
ערותו כנ"ד (כתובות יח ע"ב).

ורומה אליו אומר רב הסוראי: אין העדים חותמין על השטר אא"כ
יודעים מי חותם עמהם, ותניא נמי הכי: כך היו נקיי הרעת בירושלים
עושין (סנהדרין כג ע"א). ובנוגע לערר המחיקה הוא אומר: אין עדים חותמין
על המחק, אא"כ נמחק לפניהם (כ"כ ק"ד ע"א).

בקשר עם זה הם דבריו חוקה הדרומי: המזויף לא לסופר הולך, זאת
אומרת: חוקה ע"י ה ס ו פ ר שאינו מזויף (כ"כ קסג ע"א).

וכמוהו דעת תלמידו ר' אלעזר בניגע לקיום השטר. לדעתו מקיימין
כתב ידי העדים משטר אחר: כיון שהוחזקו להיות חותמין נעשה כמו
שנחקרה עדותן כנ"ד; (כתובות כ, ג); אבל לרב א"כ ולבני נהרדעא מקיימין
משטר אחר שנתקיים כנ"ד אחר שנקרא עליו ערר (כתובות כ ע"ב).

שתי ההשקפות האלה שבין הדרומים והגלילים ובין הסוראים ונהרדעאים
במתגלה ביחוד במחלקתם בדבר המענה: קטן היה המוכר: לר' חייא בר יוסף,

תלמידו המובהק של רב, על העורר להביא ראיה: לפי שחוקה על כל בן דעת חתמי, אבל לר' יוחנן על בעל השטר להביא ראיה (נ"ב ט, ו). מזה יוצא שם לר' ינאי הגלילי שיד בעל השטר על התחתונה. דומה לזה דעת רב שם בטענת שכ"מ שיד בעל השטר על העליונה בנגוד לשמואל ור' ינאי שפוסקים כחכמים.

הערה I. ר"ל, ר' אלעזר ור' חייא בר יוסף העיקו מאוד על ר' יוחנן בנדון זה והביאוהו לבין המצרים. כנראה השתדל להשתמש מהם ונמנע לפעמים מלחיות דעתו נגדם בגלוי, עד שהכמים אחרים בתלמיד הרגישו בו שסותר הוא את דבריו או, בלשון התלמוד, שכפר בדברי עצמו ודבריו רבו" (נ"ב קנ"ג ע"ט).

הכלל המסתעף מזה. משימת הדרומים יוצא ומסתעף הכלל: המודה בשטר שכתבו, וזה אומרת שנחתם ברשותו על פי עדים, א"צ לקיימו, רוצה לאמר: כל מענות הפסול האחרים שהוא טוען אינם כלום לפי שחוקה על העדים שעשו את כל מעשיהם בתקון. כלל זה נמצא בעקרו לרב הונא בשם רב (כמוצות י"ט ע"א). לפי"ז יוצא כי אין לייחס הלשון הזה לר' יוחנן (נ"ב קנ"ג ע"ט). ובאמת מגלה שם התלמיד על הסתירות שבין דבריו ר' יוחנן בעצמם וכמו ששונים הם ג"כ דבריו בירושלמי שם.

הערה II. במקום הלשון מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו נמצא בירושלמי הלשון יד בעל השטר על העליונה (נ"ב קנ"ג ע"ב ד"ה שאני אומר ונ"ב ט, ו).

שאר הדינים המסתעפים מזה. שטר הוראה שלא נכתב בו, ואמר לנו כתבו וחתמו ותנו לו" כשר: שבוראי ברשותו עשו (מנהדרין כ"ט ע"ב). אין העדים מרעים נפשם לכתוב בלי לדרקק (גיטין י ע"ב והסיה ג"כ דין שלח המניא ג"ט גיטין ג ע"א). חוקה אין העדים חותמין אלא זה בפני זה (גיטין א, ד לר' יסא; גיטין י ע"א לרב פפא).

ע"ה. פסול השטר ע"י העדים בעצמם.

עדי שטר שבאו לבטל בעצמם את עדותם, אינם נאמנים, לפי הכלל: כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, או מטעם: עדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן כב"ד הוא:

אם אין כתב ידן יוצא ממקום אחר ואין אנו סומכים על השטר כי אם על פיהם, הרי הם נאמנים לבטלו: שהכה שאסור הוא הפה שהותר.

מענת אנוסים היינו. פסולים היינו. עדים שאמרו כתב ידנו הוא זה, אבל אנוסים היינו, אם אין כתב ידם יוצא ממקום אחר, הרי הם נאמנים.

אונס נפשות. היו אומרים אנוסים היינו מחמת ממון, הרי הם נאמנים בין כך ובין כך (למי בר המא כנגוד לרבא).

אמנה היו דברינו. אינן נאמנין אף אם אין כתב ידן יוצא ממקום אחר, כן לרב אשי (ככלי סס וכנגוד לירושלמי ב, ג).

מודעה. מודעה היו דברינו, נאמנין, כן למר בר רב אשי בנגוד לר"נ. תנאי. תנאי היו דברינו, נאמנין (לר"ס). השוה ג"כ ספר השני משפט המשפחה סעיף יג ד"ה משפט המענות.

תנאי ועד אחר. טען רק עד אחד תנאי היו דבריו, הר"ז ג"כ נאמן: שאין זה נחשב כמכחיש עדותו, אלא כעוקר היותה וכמעמירה בקשר עם הנאי (כמונות יג ע"כ לרב הונא בר' לרז יהושע).

עו. במור השמר ע"י עדים אחרים.

היו שם עדים אחרים המעידים על עדרים אלה, הרי הם נאמנים (כ"כ קנל ע"כ משנת בר קפרא).

עו. באור השמר.

כ"ט: יד בעל השמר על התחתונה (כן לאכ"י כ"כ קפו ע"א; כמונות פג; לר' יוחנן ור' ינאי כ"כ ט, ו).

שיטה גלילית. יוצא מזה של גלילים חוקת השמר גרועה היא. אב"י ור' ינאי. אב"י נסמך בדעתו לדעת הגלילי ר' ינאי וכן הוא במקומות הרבה:

לשוננו של אב"י ויגיד יצ"ו רעו. (כ"ח לא; יכמות לא; כ"כ יט; ע"ז ט). הרשון הזה נמצא עוד אצל ר' ינאי בלבד (מרומות י, ג) ובפי תלמידו ר' איבו (כרמית רכס טו, ה).

הלשון משמעות דורשין. לאב"י ב"מ כו ע"א; סנהדרין עו ע"ב. נמצא עוד רק אצל ר' ינאי ור' יוחנן (גזיר מג; מכות פה; סוטה ט, י; סוכות ג, ו כהנאה סנהדרין לה ע"א).

טעגת ממ"נ או מענה הבאה משני צדדים. נמצאת הרבה אצל ר' ינאי (כתובות ד, א. כ"ב קכז ע"א; ז"ק ד, א).

וכן הרבה אצל אבוי (ב"מ ה ע"ב; ז"ק מו ע"ב; כתובות פא ע"א; קדושין ס; יבמות נא ע"א ורש"י ד"ה תיהוי; יבמות סז ע"ב).

העמדת המשניות ופירושיהן. אבוי בר' ינאי ור' יוחנן בנגוד לרבא (יבמות סז ע"ב בנכסיו מועטים בר' יוחנן יבמות ז, ג; ז"ק מו ע"ב בר' ינאי ז"ק ה, א ע"ש מה"פ ד"ה כינאי; סנהדרין ז, ו דרוש ר' יוחנן כלבוי בנגוד לרבא בנכלי נג ע"ב ע"ש מה"פ ד"ה טעמא; גיטין ל ע"ב ורש"י ד"ה כי הסוא כדין נביה מיתומים).

חוששין לפרעון. לאבוי ור' יוחנן (ב"מ יג ע"ב; מז ע"ב).

דרכו של אבוי לעורר על זהירות ועל תקן הבריאות ולתת עצות טובות מוכיר אותנו את המוסר המעשי של ר' יוחנן. גם הוא דרכו בכך לתת עצות טובות. בנוגע לר' יוחנן השוה הספר ר' יוחנן נ' צד 76. בנוגע לאבוי בדבר עצות טובות ודעות (כ"ב קעד ע"ב; כה ע"ב; כתובות כא ע"א לקיום שטר; כתובות פ ע"ב במכירת פירות).

בדינים רבים הוא אומר עצה טובה קא משמע לן (הטוה עוד כ"ב קיא. כ"ב קכ ע"ב לשמואל; כתובות פא ע"ב לרבא).

בדבר הכשרון להפוך בזכות באפוטרופוס (כתובות קט ע"ב; קדושין עו ע"ב נלורכא מרזנן), להתחבר עם עם הארץ בקדושי אשה (כ"ב קסח).

תקנות רבות הם לדעתו עצות טובות, דטבא ליה עברוי (כתובות פא ע"ב). עבוד רבנן מילתא דניחא לתרווייהו (כ"ב קז ע"א).

כן התעמק בתקנותיו נגד רמאים (גיטין כג ע"ב; כ"ב קסז) ודרכו לאמור לרמאים: כבר קדמוך רבנן (כ"ב קסז ע"א).

וכן דרכו למסור במקומות רבים דברי אימנתו הכוללים עצות והרופות לשמירת הבריאות וכדומה בלשון, אמרה לי אם (הטוה קדושין לא ע"ב וש"ס).

מכל זה אנו רואים כי דומים היו בהרבה ר' יוחנן ואבוי גם בתכונתם. ואולי היה זה סבה שהלך האחרון בשיטת הראשון גם בהלכה.

חסרון מספר המטבעות. היו כתוב כסף, אינו פחות מדינר כסף; כסף דינרים או דינרין כסף — אינו פחות משני דינרים כסף; כסף בדינרים, אינו פחות משני דינרי זהב (?) כ"ב קסה ע"ב).

נמחק המספר. היה כתוב בו זווין דאינון... והשאר נמחק, אינו פתת משני זווים.

בסתירות. היו כתוב בו זווין מאה - (כ"ה סלעין) שהם סלעים עשרים, אין לו רק עשרים סלעים.

בספקות. לא נסתים שם המטבע, כגון שהיה כתוב בו שית מאה וזוא ואין ידוע אם שית מאה זוא או שית מאה אסתרו-סלעי מדינה (סלע מדינה חני זוז). נמל שית מאה איסתרי: שיד בעל השטר על התחתונה (לאכ"י, כ"ב קסז).

ספיקות בנוגע להיקף. שטר סלוק ואין מפורש בו אם מכל הדבר סלק נפשו או רק מהלקים אחרים, יד בעל השטר על התחתונה (לאכ"י, כתובות פג ע"ב).

ההכפלה בשטר. נמחק מלמטה או שהיה חסר, למדין מן העליון. ורק באות אחת למדין כגון חנן מחננו, אבל לא שתי אותיות כגון חן מחננו (כ"ב קסז ע"ב נתימל). בסתירות הולכין אחר התחתון.

עת. עשית שנוים בשטר.

הלוק שטר בן סכום גדול לשני סכומים קטנים. מלוח שיש לו שטר בן מאה זוז ואמר לעדים כתבו לי שנים אחרים במקומו בני חמשים, הר"ז לא יכתבו, וכן להפך (כ"ב קעג לרכא).

הקמת השטר. מלוח האומר לעדים כתבו לי בן חמשים במקום בן המאה שכתבתם לי, הרי אלה לא יכתבו מחשש שמא פרוע בן המאה ויש לו ללוח שובר עליו (כ"ב לרכ אשז).

עט. אבד השטר או נמחק.

מי שנמחק שטר חובו, מעמיד עליו עדים ובא לפני ב"ד והן עושין לו קיום: "איש פלוני בן איש פלוני נמחק שטריו ביום פלוני, ופלוני ופלוני ערו...".

ונשנה בכתובות דבי לוי: האומר אבד שטריו, ב"ד עושין לו קיום. רשב"ג אומר: אפילו בשטריו ברורין כן.

פ. צורת השטר.

פא. קדמוניות.

לכל ב"ד נספחו סופרים שנקראו סופרי הדיונים (סנהדרין כט עב) או
לכל ב"ד (כ"מ ע"א).

ר' יהודא החייט סופר אצל רבי (כ"ב קסד ע"ב); ר' יעקב אבי ר"נ
מסופרי שמואל (כ"מ יו ע"ב). רב בריה דרב חנן סופרו של רבא (כ"ב קלג ע"א).

נהגו ראשי ב"ד להורות לסופרים סדור השטרות ודרך כתיבתם. כן
אנו מוצאים לשמואל (כ"מ סו ע"א), לרבה בר שילא (כ"ב ק ע"ב).

דינים רבים ישאלו החכמים מפי סופרי הדיונים. היו דברים שהחכמים
לא ידעום והסופרים ידעום (סנהדרין כט ע"ב; כ"ב נה ע"א; כ"ב קלו).

רב יהודה. ביחוד נתן רב יהודה את לבו לסדר טופס השטרות
וסגנונם. (הסוה כ"ב סט ע"ב; גיטין סז ע"ב; יבמות לג ע"ב כסגנון גמ חליצה;
יבמות קז ע"ב כסגנון גמ מאון; גיטין פו ע"ב כסגנון מכירת עבדים).

פב. מיני השטרות וכנויהם השונים.

אותיות. כל שטר נקרא כן (כ"ב עה ע"ב).

און. כן נקראים שטרי מכירה (כ"ק פ ע"ב; כ"מ א, ה).

אורכתא. שטר הרשאה (כ"ק ע ע"א).

אשקלתא. שטר מכירה (כ"ב מח ע"ב).

שטר אפותיקי. (שביעית ה, ו).

שטר אירוסין. (קדושין ט ע"ב; יבמות נב ע"א; כתובות קב ע"ב; כ"ב
קסז ע"ב).

שטרי אקנייתא. בשטרי הקנאה בקנין סודר הוא מקנה למקבל ע"י
עדים; חלות הקנין הוא איפוא מיד, עוד טרם יקבל המעות (הסוה היעב כ"ב
קעב; כ"מ יג ע"א; כ"מ סז ע"ב).

גמ חוב. כל שטר חוב נקרא גמ. הבטוי הזה נמצא ג"כ באשורית.

(הסוה כתובות נא ע"ב; גיטין נט ע"א רש"י ד"ה כל גמ; גיטין ג ע"ב ד"ה ונוצה;
כ"ק נה ע"א).

דייטניקי. ב"מ ספ"א ירושלמי והשוה ב"ב פרק מי שמת בבלי
ירושלמי ותוספתא.

שמר בים. שטר פלגא עיסקא (כ"ב ע ע"ב).

סמפון. שובר (כ"מ א, ה; כ"א ע"א; כתובות נח ע"א).

שמר עימור. שטר הסרה (נימין פו ע"ב; כ"מ למ ע"ב).

שמר פסיקתא. והוא שטר פסיקת הנדוניא (כתובות קב ע"ב; קדושין
ע, ע"ב; כתובות ה, ה).

שמר פרגא. שטר הכולל שום הנדוניא ורגיל בירושלמי ולדונמא
כתובות ז, ז. והשוה ג"כ בבלי סו ע"א ותוס' שם ד"ה גמלים.

שמר פסים. כעין שטר מברחת (כתובות עט).

שמר פקרתא. שטר צוואה (נימין כ ע"ב והסוד שנועות ו, ז).

שמר צוואה. השוה שטר פקרתא.

שמר קדושין. דברים רבה פ"ג, יב.

שופרא דשמרא. יפוי הכח (כ"ב סע ע"ב).

פג. הכתב.

אנחנו מצריכים כתב שאינו יכול להודיף, וזאת אומרת שצריכים לתקן
את הקלף בעפצים בשעת עבודו ואז לא יכול לעשות בו מחק (נימין יא ע"א).
נמחק. שטר שבא הוא ועדיו על המחק, הרי הוא כשר, ואין חוששין
שימחקנו שנית: לפי שאינו דומה מקום שנמחק פעם אחת לנמחק ב' פעמים.
אין חוששין ג"כ שמחק למקום העדים ב' פעמים: לפי שאין עדים חותמין
על המחק, אא"כ נמחק בפניהם (כ"ב קסד לרז).

כל המחקין וכל התלויות נכתבין קיומיהן בסוף השטר: אות פלונית
או מלה פלונית על המחק היא, תלויה היא" (לר' יוחנן, כ"ב קסא ע"ב ועיין
ג"ה מלוה, כז, ה).

גט פשוט וגט כפול. השוה כל הענין הזה ב"ב פרק גט פשוט.

פר. הטופס.

הכפלת הענין. צריך לחזור מעניני של שטר בשיטה האחרונה, זאת

אומרת שכותבין וקנינא מן פלוני... ככל מה דכתב ומפרש וחוזרין ושונין
כל הכתוב למעלה (ב"ב קס"ג ע"ב ל"ר יוחנן).

אין למידין משיטה אחרונה מחשש זויף (ל"ב עמ"ס ס).

ה'שם. אני פלוני בן פלוני לויתי מפלוני (ב"מ פז ע"ב ובמקומות רבים.
גם בכל מה רק המתחייב לכתוב סס אביו).

סגנון. השהה למעלה סעיף פ ד"ה רב יהודה ובמקומות רבים עוד.

פ.ה. התימת העדים.

אין העדים מרחיקין את התימתן מן הכתב. הרחיקו שני שיטין מן הכתב,
הרי הוא פסול. שני שיטין אלו ביחד עם אוירן הן. הרחיקו שני שיטין דקין,
כדרך הסופרים שכתבם דק ומכוון, הר"ז כשר: שחוקה על סופר שלא זויף;
ואם בעצמו זויף, הרי יזכר כתבו העבה (למזיקה ב"ב קס"ג ע"א).

שטר בן ב' שיטין, כגון שכתוב תכן השטר על העליונה וחתומת
העדים על השניה, הרי הוא פסול, מחשש שמא חתך אותו משטר גדול
שחתמו בו העדים רחוק שיטה מן הכתב זויף בה תכן חדש (כנראה רק לר'
יוחנן, ב"ב קס"ג).

ב"ד החותמין על קיום השטר יכולין להרחיק חתימתם תחת חתימת
העדים, (כן ל"ב כנגוד לר' יוחנן ס).

יכולים העדים לחתום בסמנים במקום שמותיהם (גיטין לו ע"א).

פ.ו. עדים קרובים ופסולים.

שלשה או ארבעה התומים ונמצא אחד מהם קרוב או פסול, תתקיים
העדות בשאר (לכרייתא וחזקיה, ב"ב קע"ג).

עדים פסולים בשתי השיטות בין השטר ועדים הכשרים, אינם נעשים
כהרחק עדות (גיטין א, ד).

כשרים לזה וקרובים לזה, כגון בשטר הכתוב לשני בניא, הר"ז כשר.
כן דברי ר"ל; ר' יוחנן אמר פסולין לשניהם (כמונית יא, ה).

פו. זמן השמר.

שמר מוקדם. לשיטת הדרומים והסוראים גובים בו מזמן שני (לר"ל
כ"ח עב ע"א; לרב הוגא כ"ב י, י; שביעית י, ג).

עדות העדים 'שהשמר מוקדם. נאמנין העדים להעיד על זמן זה לא
חתמו (שביעית י, ג).

שמר שנכתב לפני הקנין והמלוה. נכתב הזמן בא' בניסן ונתן;
הכסף בעשרה בניסן, הרי הם צריכים לכתוב: אעפ"י שכתבנוהו בא' בניסן
כן נגמר שינתן הכסף בעשרה בניסן (כ"ח א, ח לרב המנוול).

שמר הנכתב לאחר המלוה וחקנין. שטרי הקנאה הנכתבים לאחר
מעשה ההקנאה כותבין בו העדים יום הקנין (וכנראה כן גם כמלוה?) וחותמים
עכשיו; אם אין העדים יודעים יום הקנין, הרי הם כותבין בו, יום שעומדים
בו (כן לדעת ר' חננאל בפירוש דברי רבה דר טילא, הרשב"ס, כ"ג קעב).

התאריך. השטרות נכתבים לשנות המלך משנה שעמד בה בשום
שלוש מלכות (גיטין פ ע"א).

שנת המלכים היא אחד בניסן ולא מיום ליום למנוע בלבול ומפקות
(ר"ה כ ע"א).

כותבין לשום מלכת הוגנת ולא לחורבן הבית (גיטין עט ע"ב; פ ע"ב).

שנת עבור. אדר הראשון כותבין ראשון, אדר השני כותבין סתם,
דברי ר"מ; ר' יהודה אומר אדר השני כותבין, ת"י לסמן (טקליס א, כ; ג;
נדרים סג).

פח. מיני השטרות.

ד אחד בשטר ועד אחד בע"פ, מצטרפין לגבות ממשועבדים (כ"ט
קפה).

חוב שעמד עליו בדין כמלוה בשטר הוא (לרב כ"ב קמה ע"ב).

כתב יד שנתקיים בב"ד. שטר הכתיב וחתום בכתב יד הלוה.
אינו כמלוה בשטר לענין משועבדים מפני שאין לו קול. גם אם הוחזק בב"ד
אינו כמלוה בשטר (כן לר' יוחנן, כ"ב קטו ע"א).

סתם מנין לכתובה עומד. הודה הלוה בפני שנים וקנו מירו,
הרי הם כותבין שטר למלוה (פסהדרין כט ע"ב ורש"י סט).

שטר שלא נתן לכתוב. נכתב השטר בע"כ של לווה או מוכר
ולאונסם, אין גובין בו ממשועבדים (לכא, ז"מ ע"כ).

ערב היוצא קודם חתום שטרות, נובים מנכסים משועבדים; לאחר
חתום שטרות, אין גובין (כ"כ קעו).

הערה כוללת. יתר דיני שטרות הווה הספר השני, משפט המשפחה
סוף לו: סוף לו.

הלך שני.

מיני החוזה השונים.

פמ. חוזה המכר.

הגזרת המכר. חלול פירות שביעית אינו מקח וממכר ומחלקת היא אם עתהללין דרך מקח וממכר (שביעית ה, ז; סוכה מא ע"א).

ולכן אין המחלל פירות הקדש בשביעית נחשב כסוחר בדמי שביעית פאה ז, ז.

שחרור עבר. לא נחשב כמכר (גיטין לח ע"ב).

גאולה ומכר. השהו מע"ש א, א לר' יוחנן כמעשר בהמה.

הקדש. הקדש ברק הבית נחשב כמכר, משא"כ הקדש מובה משום ששם בעלים עליו (כ"ק עו ע"א ותוס' ד"ה והשתא).

פריעת חוב. נחשב בכמה דברים כסוחר (לענין שביעית, דמאי ג, א; תרומות ו, ג בסוף, וכן בפריעת חוב של גולה (מע"ש א, א לר"ז בשם ר' אבה בר ממל).

צדקה. פסיקת צדקה לעני בבהכ"ג וכן נתינת צדקה בביתו חשוב כפריעת חוב (סס).

בעל בנכסי אשתו. בעל בנכסי אשתו כלוקח הוא בנוגע לרבדים אחרים.

חלוקת הירושה. מחלוקת היא בין סורא ונהררעא אם כמכר היא או לא.

אמנם לפי המשנה דמאי ו, ו יש לחלק בין אם הם מחלקים ביניהם מין אחד או שני מינים.

הליפין. חלוקת שותפין ויורשין, אם חולקים ביניהם מין אחד, אין בזה משום מקח וממכר (כנוגע לאיסור מכירת ככל, דמאי ו, ו מ').
אמנם בכלל חליפין דרך מקח וממכר הוא (נ"מ יא ע"ג). כל שאינו יכול להוציא חליפיו בדין, אין זה כמכר (מע"ט א, ב).
חליפי שוה בשוה. סברה זו שחלוקת מין אחד תחת מין אחד בלכר חשובה כמכר נמצא גם אצל רבי יהודה (דמאי ו, א).
ביחוד הוא כן דעת ר' אלעזר בחליפין' ובחלוקת ירושה (קדושין א, ו לפירוש ק"ע והשזה למעלה סעיף יב, והשזה הספר הרביעי, סעיף ז ד"ה דמים וחלוקה).
הבלעה. המוכר לחברו דבר בעל שני חלקים ולוקח כסף רק בעד חלק אחד אבל ביוקר עד כדי שויו של כולו, הר"ז נקרא הבלעה (ככורות לא ע"ג; סוכה לט ע"א; שביעית ז; א פנ"א ד"ה החנוטה).

צ. מגמת המוכר וכוונתו.

הערה. רב שם לבו יותר מכל מחוקקי התלמוד לחקור את מגמת המוכר במכירתו והנותן במתנתו.
כן שם רב את לבו על דבר ההבדל שהמוכר בעין רעה מוכר, והנותן בעין יפה נותן.
ביחוד חשובים דבריו על דבר נשית הנותנים, ליפות כח המקבלים (השזה הספר השלישי, משפט הירושה סעיף כט).
במקום אחד הוא אומר: מה מכר הראשון לשני? כל זכות שתבוא י"דו (נ"מ סו ע"ב. רבא משתמש ברעיון זה כ"ק לו ע"א).

צא. ההסכמה וההתרצות.

צב. תפיסת לשון אחרון.

אמר: אסתירא, מאה מעי, נותן מאה מעי; מאה מעי אסתירא, נותן אסתירא (לאמרו כי רב נ"מ כב).
רוח ה'שימה. המלכה וחורה הוא שיטתו של רב ולכן הוא חושש שמא הלשון השני חורה הוא. הוא הולך בזה בשיטת בן ננס כ"מ ח, ח.

לר' הלא. וכן דבריו ב"ב קה וכן בשכירות בשתי לשונות. ועל דבר המלכה וחורה לרב השוה ג"כ למעלה סעיף סד.

והשוה חשש המלכה בתנאי קדושין (ספר שני, משפט המשפחה, סעיף יד). במדה הכוללת מרות קמנות, כור בשלשים אני מוכר לך, יכול לחזור בו אפילו בסאה האחרונה.

כור בשלשים, סאה בסלע אני מוכר לך, ראשון ראשון קנה: שתופסין לשון אחרון (כן דעת רב, וגם דעת שמואל כן? כ"מ קב ע"ג).

צנ. סמיכת דעת.

דברים הנמנין. נקנין במשיכה ואין המנין מעכב (כן לר' יוחנן, וכנראה אינו כן דעת חזקיה דמאי ג, ב).

פסקו את המחיר, סמך דעת המוכר; לא פסקו, לא סמך דעתו ויכול לחזור בו אף שמשך הלוקח (כ"כ פד ע"ב מ'; פו ע"א לרבינו),

דברים שדמיהם קצובים, נסמך עליו דעת הלוקח, ואף אם לקח לבחינה (כ"כ פח).

בשוה כסף ולא הושם. הנותן לחברו ש"ה כסף שלא הושם, כגון שאומר לו מכור לי זה בחמשים זוז, והא לך שיראים בדמיהם ואח"ז הושמו ונמצאו מכוונים, הר"ז מכר למפרע (כן דעת רבה בגגוד לרב יוסף שאומר אין המוכר סומך דעתו כל עוד לא הוטס. קדושין ז ע"ב).

שוה כסף שאינו קצוץ. לוקח האומר הא לך חפץ זה בעד סחורתך, אין זה קנין (כנראה רק מתורת כסף, אבל אולי נקנה מתורת חליפין. כן דעת רב יוסף בגגוד לרבה).

אמר לו הרי לך חפץ זה בחמשים סלעים בעד סחורתך הר"ז קנין. קנין בנכסים שזכותם מסופקת. עשה חזקה בנכסי הגר ואין ידוע אם מת בודאי, אין זו חזקה: רופפת החזקה בידו מתחלתו ולא בלב גבור נעשתה (לרבה כ"כ קמב ע"א).

קניה לנמיון. הלוקח כלים מן האומן לבקרו, ואם לא ימצאם יפה ישיבם לו, הר"ז קניה לנמיון.

אחריות לבינתים. נאנסו בידו, הלוקח חייב (גדלים לא לשמואל, ולוקח כשואל הוא).

וכן הלוקח כלים מבית האומן (או מן התגר כפי הלשון נדירים) לשגדן
לבוית חמיו לסבלונות ואמר לו אם יקבלום, אתן דמיהם ואם לא, אתן לך
לפי טובת הנאה ונאנסו, אם בדרך הליכה, הרזו חייב; אם בחזירה –
פטור, שאין הוא רק בשומר שכר (כ"מ פ"א; נדרים לא; כ"ב פח).
כל עוד הוא עומד ומכרר, לא קנה ואין משיכתו משיכה (דמאי ג, ב
כסוף).

שמוי ושחוק מצד המוכר. אמר המוכר תנהו לאבי או לאביך.
אין זה קנין.

נטל הכסף וזרקו לים, אין זה קנין.

אמר לו תנהו על גבי סלע, אם הוא סלע שלו, הרזו קנין.

איש שכלים בידו ואמר לו אחר תן לי מהם ואמר לו אתן לך מהם
ובתנאי, שתתן לי אחר מחפצין ובעל החפצים השיבו תן, תן אין זה קנין
(קדושין ו).

צד. הקנינים ומיניהם.

דיני הקנינים מבוארים למעלה בחלק הכולל סעיף ו. בנוגע לעכורים
(הטהו בכורות יג).

צה. המחיר.

צו. הגדרת המחיר בעד ההמתנה על הכסף. רבית.

קיצה לשני האופנים, אין מרבין על דמי המכר, כגון אם מכר לו
שרהו ואמר לו: אם מעכשיו אתה נותן, הרי היא שלך באלף זוז, ואם לעת
הגורן, עמעות בידך מתבואה שתמכור, בשנים עשר מנה, הרזו כאלו קנין
לו רבית.

בקוצה והמתנה בלכר. (מרשא). לא אמר לו אם מעכשיו, הרי
היא לך בפחות, הרזו מותר והוא הנקרא מרשא (כן לר"ם). היה השער של
עכשיו קבוע, הרי הוא כקוצה לשני האופנים ואסור (מוס' כ"מ סה ע"ב ד"ה
והלכתא).

מכר לו ע"מ ליתן לו מכאן עד י"ב חודש, רצה הלוקח אומר לו בתוך י"ב תן לי בפחות מעכשיו (תוספתא שקלים פג).

צו. אופני נתינת כסף המחיר.

ערבון. הקונה שדה מחברו ונותן לו ערבון ואומר לו ערבוני יקון. קנה כנגד ערבוני.

חזרה. הנדרה. כל החוזר בו ירו על החתונה. לפיכך:

בזמן שהמוכר חוזר בו, אם רוצה הלוקח אומר לו תן לי מעותי או תן לי קרקע כנגדן ומגבה לו מן העירית; בזמן שהלוקח חוזר בו, אם רוצה המוכר אומר ללוקח הלך מעותיך או הרי לך קרקע כנגדו ומגבה לו זיבורית (כ"מ עז ע"ג ברייתא).

ערבון לשם פרעון במקצת. לא אמר לו ערבוני יקון, אלא מכר לו שדה באלף זוז ונתן לו מהם חמש מאות זוז — קנה ומחזיר השאר אפילו לאחר כמה שנים. כן דעת רשב"ג.

היה יוצא ונכנס על הכסף וגלה דעתו שהכסף אנסו למכור, הרי הוא יכול לחזור בו (דעת סתם התלמוד ורנא סג).

זקיפה במלואה. מלמדיו אותן שלא יחזרו ואומדיון לו למוכר לכתוב: אני פלוני בן פלוני מכרתי שדה פלונית לפלוני באלף זוז והרני נושה בו ט"ה זוז; עשה כך, קנה את השדה ומחזיר לו את השאר אפילו לאחר כמה שנים, כן דברי רשב"ג. כתב לו שטר כזה אינו יכול לחזור בו אף אם מכר מאונס כסף.

ערבון בעצמים (כתנאי).

מושג. דרך הקונה לתת ערבון ולהתנות: אם אני חוזר בי — ערבוני מחול לך, והמוכר אומר: אם אני חוזר בו אכפול לך ערבוניך.

אם התנו כגון זה אין התנאים קיימים בן דעת ר' יהודה: דיו שיקנה כנגד ערבוני (כ"מ מח ע"ג). וכן פוסק ר' חייא בר יוסף, תלמיד רב, (כ"מ ד, ג).

אבל לר' יוסי, התנא מצפורי, התנאים קיימים. כי לדעתו אסמכתא קונה. (כל זה בקרקע שנקנית בכסף כ"מ מח ע"ג).

וכן דעת ר' יוחנן במטלטלים לענין מי שפרע: הערבון כנגד כולו קונה (כ"מ ד, ג).

מלצה. אין קניין רק בכסף בעין ולא במלוה (הסוד ספר שני, משפט
המשפחה סעיף ב ולמעלה סעיף ז ד"ה הקניה ע"י חוב).

המתנת הכסף לאחר. אמר המוכר ללוקח הן את הכסף לאחר,
הרי זה קניין, מדין ערב, שמשמע נפשו אע"ג שאין הנאת כסף באה
לידו (קדושין כ ע"ב לרבא).

שליח בכספו לאחר. הקונה בכספו בעד אחר, הר"ז קניין (אף שלא
הן הלוקח את הכסף ונלמד מדין עבד כנעני שנפדה ע"י אחרים, קדושין ז ע"א
גרבא).

משכון. הא לך מנה והניח לו משכון עליה, אין זה קניין: מנה אין
כאן, משכון אין כאן (כן לר"ז ור' אמי בקדושין ומכר).

צח. מכירות תלויות.

צט. מכירה תלויה עד תשלום כל הכסף. אבילת פירות.

נתן מקצת דמים ואמר לו המוכר: אימתי שתרצה הבא מעות וטור
את שלך ותקנה מעכשיו, שניהם אסורים לאכול הפירות: המוכר אסור
שלא יביא הלוקח מותר המעות והרי השרה קנויה לו למפרע ונמצא אכל
המוכר פירות בעד המתנת מותר המעות; הלוקח אסור שטא לא יבוא המעות
ויקבל המקצת בחזרה, נמצא אכל פירות משרה שאינה שלו בעד מקצת
מעותיו שהיו בידי המוכר.

השלישת הפירות. במקרה זה משלישין הפירות ביד שלישי עד זמן
התשלומין (לר"ז ע"ג).

שיטת הדין. דין זה דלא כרבי יהודה הוא, שאומר צד אחד ברבית
מותר (כן לר"ה דרי"ד דר"י, כ"מ סה ע"ב).

אמר לו קנה כשעור וזו"ך, כל אחד אוכל לפי חלקו.

מכירה שאינה תלויה. אמר לו קנה מעכשיו בהחלט בין תביא
ובין לא תביא ומותר הכסף יהא מלוה בידך, הלוקח אוכל פירות (כן שנה
רב ספרא ברבית דני רבי חייל וכן פרטה רבא).

ק. פסיקות על תבואה המסתקפת לאחר מכאן. רבית.

מורשג. לוקח הפוסק על הפירות במחיר זול ואת הכסף הוא נותן למוכר מיד ע"מ שיספיק לו תבואה לאחר זמן, יש בזה משום רבית: המוכר מוויזל לו משום שמקדים לתת לו כסף לפני המצאת התבואה ויש בזה משום שכר המתנה. לכן:

אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער; וצא השער פוסקין, ואעפ"י שאין לזה, שפוסק עמו, יש לזה, לאחר בשוק (כ"מ ענ ע"ב).

דמים בעין. מותר לפסוקי אם יצא השער רק אם נותן הלוקח כסף בעין. אבל אם קונה אצלו בחוב שיש לו בידו אסור לפסוק: שהרי בחוב זה אין המוכר יוכל לקנות אצל אחר (כן לר' הושעיה כנ ע"א, ויש כרייתא המזריכה כסף בעין גם אם יש לו תבואה למוכר).

אין פוסקין על שער שבשוק של עיירות קטנות, שאין שערם קבוע. (כן לר' יוחנן).

משנפתחו האוצרות והספינות באות ומביאות תבואה, השער נמשך ואינו משתנה (כ"מ ענ ע"ב).

פסיקה לפני השער ביש לו. היו לו פירות מוכנים למוכר, כגון שהיה הוא תחלה לקוצרים, הרי הוא פוסק עמו באיוו שער שירצה: כיון שיש לו, נעשה כאלו משכם ממנו הלוקח וכאלו נקנו לו מעכשיו. אם הוקרו אח"כ, הרי הוא כאלו הוקרו ברשות הלוקח.

גשתנה השער. הוקרו הפירות, בין אם פסק אחר שיצא השער בין אם פסק לפני השער והיה לו פירות, הרי הוא נותן לו כשער הוול שפסקו. הוולו הפירות, נותן לו המוכר כשער היוקר שפסק. הוקר השער ואין פירות לבעל השרה, אין הוא נותן דמים כשעור הפירות שהוא חייב לו כפי שוים עכשיו, כן דעת רב שאומר: עושין אמנה על פירות (פסיקה על תבואה לקבל פירות) ולא על דמים; ר' ינאי אומר: מה לי הן מה לי דמיהן (כ"מ סנ ע"א). היו לו פירות מוכנים בעת הפסיקה ומשכם הלוקח או שנתיחדו לו, מודה רב שמותר לקחת אח"כ דמיהם. הוולו הפירות, נותן לו המוכר כשער היוקר שפסק עמו, חזר בו הלוקח; הרי הוא מקבל עליו מי שפרע. פסק עמו ביש לו על שער היוקר והוול וחזר בו הלוקח, הרי הוא מקבל ג"כ

מי שפרע; רבי יהודה אומר אינו מקבל מי שפרע שיכול לאמור לו: אי תן לי כזו או תן לי מעותי שסתם פסיקה על שער הוול הוא:

נשתבחו הפירות. פסק על הפירות ונשתבחו ביותר במשך זמן גדולם, הר"ז מותר ואין בו משום רבית וכן לרנא משום שמילא רכיס ומשתנהו, ולא כן לרנא, כ"מ סו.

בהקדש. אחת ל"ו יום משערין (עושין פסוק שער) ללשכה. כל המקבל עליו לספק סלתות מארבע סאין לסלע ועמדו משלש, יספיק מד'; קבל עליו משלש ועמדו מד', יספק מד': שיר התקדש על העליונה (סקלים ד, ה ו')

קא. משפט הדין במוכר.

קב. ספק מי הוא הלוקח או מי המוכר.

נאמנות המוכר. נאמן בעל המקח לאמור לזה מכרתי ולזה לא מכרתי. אין מקחו בידו אינו נאמן (קדושין עג ע"ב).

אחת משדותי מכרתי ואינו יודע למי מכרתי ובא אחד ואמר אני לקחתי, אינו נאמן (ל"י יוחנן כנראה נגוד לרנא קדושין ג, ט).

לקח מחמשה בנ"א ואינו יודע מאיזו מהן, מניח דמי מקח ביניהן ומסתלק. (יבמות ק"ה ע"ב).

קג. בין המוכר והלוקח.

המוכר אמר כלי קטן מכרתי והלוקח אומר כלי גדול, ישבע המוכר (כ"מ ס, ד).

המחליף פרה בחמור וילדה ואינו יודע אם ילדה לפני המכירה או לאחריה, יהלוקו (כ"מ ס, ד ונכלי ק).

קד. אחריות.

קה. אחריות נגד ערר אחרים בכלל.

באחריות. המוכר שרה לחברו כותב לו באחריות: אני אקום

ואשמה ומטהר ואמריק ובינים (מקרים) אלה, הן ועמליהם (יציאותיהם) ושבחיהם ואקום לפניך.

שלא באחריות, קנה שדה שלא באחריות ונמצאת שאינו שלו, מימ הוא חוזר עליו, משא"כ אם טרפה בע"ח (כן לרכ פסל כנגד לרכ זכיר, כ"ב מד ע"ב).

מכר לו שדה שיש עליו עסיקין, יכול לחזור בו גם אחרי שעשה בה קנין של כסף, שטר או חוקה. השתמש בו כבר, כגון שדייש על מצריו, אינו יכול לחזור בו והמוכר אומר לו: שק מלא קשרים ראית וקבלת על"ך (לאניי כ"מ יד לפירוש הרמב"ם, מכירה יט, ט).

קו. אחריות נגד הנגזל בפרט.

שבת ופירות. המוכר שדה לחברו ונמצאת שאינו שלו והנגזל בא להוציאה מידו, הרי הוא טורף גם את השבח שהשייחה השרה בידו הלוקח וגם את הפירות (כן גם לרכ: שהנגזל אומר: אדמתי השכיחה, כ"מ טו רש"י ד"ה בלוקח).

יציאות, הנגזל משלם יציאות השבח ללוקח.

תכונת הלוקח מנוצן. הוא נחשב כיוור לשרה חברו שלא ברשות. הלוקח חוזר וגובה את השבח אם טרפה הנגזל. לא כן דעת שמואל. לדעתו נראה הוא כרבית, משא"כ אם הגבהו כסף או אם קנו מידו (כ"מ יד). אולי יש לראות בזה נטיתו נגד הלוקחים שדה שיש עליה עוררים שהוא קורא עליהם בשבועות את הפסוק ואשר לא טוב עשה (שבועות ל).

בממלצ"ין. המוכר חפץ לחברו ונמצא שאינו שלו, חייב להעמיד לו מקחו (ל"ל תרומות ו, ב והשוה ט"ע ח"מ סי' טע"ד ס"ב, ד).

הגזלן מחויב לקנותה מהנגזל ולהעמידה בידו הלוקח.

חזר הגזלן ולקחה מהנגזל, אין הוא טורפה מלוקח, משום שאנחנו אומרים: מה מכר הראשון לשני? כל זכות שתביא לידו; והתכוון בלקיחתו להעמידה ביד הלוקח, (ד"מ טל רב כ"מ טו ע"ב).

לקחה הגזלן מהנגזל וחזר ומכרה לאחר או נתנה לו במתנה או הורישה לבניו, האחר מוציאה מיד הלוקח הראשון, שהרי לא נתכוון להעמידה בידו הנגזל (כנראה רק אם מכרה ונתנה מיד, כלא זה יש להשגש להמלכה).

לפעמים הגולן בעצמו מוציאה :

נפלה לי בירישה מהנגול, הרי הוא מוציאה מידי הלוקח שלקח אצלו, שירישה מאליה הוא ואין כאן לאמור שטרח להעמידה בידי הלוקח.

קבלה במתנה, הרי הוא כמכר, ואנחנו אומרים טרח ורצה פני הנגול לחתה לה בכדי להעמידה בידי הלוקח (פליגי כזה רב אהא ורכינאל כ"מ טו).

נבה אותה בחוב מנגול והיה לנגול קרקעות אחרית ובחר בה, אין הוא טורפה מלוקח: שלהעמידה בידו נתכוון.

משפט הדין. בנוגע להגשת הדין ועל מי לרין ללוקח או למוכר השוה הספר השביעי משפט הדין סעיף כא. בנוגע לדיני ההוכחות בערר השוה שם סעיף נו.

קז. אחריות נגד בעלי חוב.

ע"י החובות שחייב אדם לחברו משתעבדים לו כל נכסיו.

מכרם אח"ז לאחר, בעל החוב בא וטורפם.

מלוק בכסף. יכול הלוקח לסלק את בעל החוב בכסף (סיגית התלמוד ז"ש הולקיס ע"ז כ"מ טו וע"מ. דין זה יש לתלותו במהלוקת רבה ור"כ כ"כ קכד ע"כ אם נבית כסף נהשכ ראו לו נבית קרקע).

מצב הלוקח נכסים משועבדים. אין הוא נחשב כיורד לשרה חברו שלא ברשות, שהרי בידו לסלקו בכסף (משא"כ כשעבד מיוחד ונאפוקי).

הלוקח חוזר וגובה ממנו קרן ושבח.

טורף הוא בעל החוב גם השבח שהשביחה השרה ביר הלוקח; גם מיתומים גובים את השבח (כ"מ טו ע"א וע"ש תוס', וכנראה כנגול לרש"י).

הערה. לפי מסקנת התלמוד ב"ב קנו אין הוא גובה רק חצי השבח. דין נבית השבח היא לשמואל כנגול לרב.

עומד לקרין. אין בע"ח גובה משבח המגיע לכתפים (כ"מ טו ע"ט).

פירות. אין בע"ח גובה פירות (לשמואל כ"מ טו).

יציאות השבח. הבע"ח הגובה את השבח אינו משלם יציאותיו (לשמואל, כ"מ יד ע"כ תוס' ד"ה יש לו; טו ע"א כסוף כרש"י ד"ה קשיא וכתום ד"ה מדע).

השבח יתר על החוב. היה החוב כנגד הקרקע בלי השבח, בע"ח, הנוטל גם השבח, משלם ללוקח יציאותיו, ואת ערך השבח הוא גובה מהמוכר. רצה הלוקח, הרי הוא נוטל חלק בקרקע כנגד השבח. אבל אם עשאה המוכר אפותיקי לבע"ח, הרי הוא מסלק ללוקח בכסף (לפי מסקנת התלמוד ז"מ טו ע"ב; ז"מ קי ע"ב).

משפט הרין. ספק מי השביח. הלוקח אומר אני השבחתו ובע"ח אומר המוכר השביח, על הלוקח להביא ראיה. כן דעת ר' יוחנן כנגוד לר' חנינא (ז"מ קי ע"ב ושם הוא כיתומים).

מעם הרבר. כיון שבין כך ובין כך בע"ח גובה את הקרקע ואין טענתם רק בנוגע לתשלומי היציאות שעל בעל החוב לשלם (כגון שהשנה יתר על החוב), לכן אין הלוקח נחשב כמוחזק, רק כמוציא מחברו. אמנם אם נאמר שביד הלוקח לדרוש חלק קרקע בעד השבח, הרי יש לחשבו כמוחזק. ובאמת דעת רבי חנינא שם שהלוקח יכול לדרוש קרקע בעד השבח.

רוח השיטה. מזה הננו רואים כי גם ר' חנינא הדרומי, כנגוד לשמואל ור' יוחנן, סובר כרב להשאיר מעט קרקע לבעלים אף כי אין הוא פה רק לוקח ואין היא שדה אחותו. השוה המפר הרביעי, משפט הנכסים, סעיף ז ד"ה ערך.

קח. אחריות נגד אונאה והמעה.

חובות הלוקח. הלוקח מאחר צריך לתת לב בחוקת מה לקחו ולהכיר טיבו (לרכ ז"מ מ ע"ב).

בקרישומר צריך להתבונן בבהמה הנפקדת אצלו, אם היא אוכלת או לא. ספסר אין דרכו להתבונן בטיב הבהמות (ז"מ עב מ"ב).

אונאה מופרזה. הוגה ביותר מכפי שהדעת טועה, אני אומר הרניש בה הלוקח ומתנה נתן לו (ז"מ עב ע"ב).

שעור האונאה לעצמה. הוגה בפחות מאיסור, זאת אומרת מטבע של כסף, אין זו אונאה. כן לר"ב, תלמיד רב. האומר אין אונאה לפרומות כנגוד ללוי (ז"מ נה ע"ב).

קמ. ביחס לשווי של המקח. ישתות. פחות משתות. יותר משתות.

פעולות האונאה. לפי מדרגותיה. פחות משתות נקנה המקח. יתר על שתות בטל המקח; שתית קנה ומחזיר אינאה. כן דברי רבי נתן (נ"מ) וכן פוסק רבא.

השתלשלות ההלכה על החלוק בין שתות ליתר על שתות בריותא זו אינה נמצאת לא בתוספתא ולא בירושלמי. כמו כן החלוק בין שתות ליותר משתות נמצא רק אצל רבא בלבד ולא בירושלמי. להפך:

לדעתו בטור מקח גם בשתות (נ"מ 7, ג) בדינו של ר' יעקב בר אידו בשם ר' יוחנן. וכן מפורשת דעתו של רב חסדא שבשתות המקח בטל (נ"ז פג ע"ב רש"י ד"ה אמר ר"ח, ע"ט לטונו כאמ"ע: וזוהו לית הלכתא כרב חסדא הלל כרבא).

קי. שלש השיטות על דבר בטול המקח:

שיטת ר"ש ורבי. רבי סובר שם בנ"מ נקנה המקח ויד המוכר על העליונה. וכדבריו אומר ר"ש: יד מקבל מעות על העליונה (מוספתא נ"מ ג, א). שיטת סתם המשנה ותוספתא. מי שהוטל עליו, זאת אומרת מי שנתאנה, ידו על העליונה (נ"מ לא ע"א מ'). זאת אומרת הצד המתאנה יכול לחזור בו.

שיטת בטול המקח בהחלט. רק בר' יוחנן אנו מוצאים לראשונה שיטה זו שהמקח בטל בהחלט ושני הצדדים, בין הצד שהמעות בידו ובין הצד המתאנה, יכולים לחזור בהם. ולכן:

הונה המוכר את הלוקח ובינתים נתיקרו הפירות, גם המוכר יכול לחזור בו. וזה לשונו של ר' יוחנן: כשם שבטל מאצל זה כך בטל מאצל זה (נ"מ 7, ג). לא כן דעת רב חסדא (נ"ז פג ע"ב וכדבריו ולא ממנה שם פג ע"ב; פד ע"א. אמנם כדעתו של ר' יוחנן כן דעת סתם הבבלי נ"מ כ ע"ב וכתום ד"ה ואילו יתר).

מעניין ג"כ להתבונן בדיוק הלשון שבין ר' יוחנן ור"ח. ב"מ נו ע"א אומר ר' יוחנן בדברים שאין אונאה נוהג בהם: בטול מקח נוהג בהם. (השזה חוס' כחובות נח ע"א ד"ה אלמנה לשונם כע"כ שם: והא דקאמר ר' יוחנן בירושלמי יש לו אונאה, הוא הדין בטול מקח).

ולשונו של ר"ח ב"מ נז ע"ב שורה הראשונה: "חור" במקום, במול
מקח" (מטני הלדדים).

המלת במול מקח נמצא רק במשנה כתובת צט ע"ב בשום הדינין
שהותירו שתות. מוכן שאין לרמות אונאה בשום דינים כנכסי יתומים.
שאינם בני מחילה, לאונאת לוקח בעצמו, והרי אלמנה שמכרה מנכסי יתומים
גם באונאה במקצת במל (כתובות מט ע"ב רש"י ד"ה של"ה).

שום ב"ד. שום ב"ד שהותירו או פחתו שתות, השום במל; רשב"ג
חולק ואומר: א"כ מה כח ב"ד יפה. שיעור האונאה בב"ד לרשב"ג עד החצי
וכן לרב ששת כתובות ק ע"ט.

בירושה. אחים שחלקו, בלקוחות הן ודין אונאה נוהגת בהם (לכ
בחזן קדושין מט ע"ט).

קיא. הנכסים שאין אונאה נוהגת בהם.

קרקע ועבדים. אין אונאה בקרקע ובעבדים, משום שאינם דבר
הנקנה מיד ליד. היתה אונאה מופלגת, המקח במל (כתובות יא, כ לר'
יוהנן כנגוד לר"ל והסו"ג נ"כ ב"מ נו). שיעור המופלג הוא חצי הרמים (מוס'
כתובות נה ע"א ד"ה אלמנה). ואת אומרת שלישי מלבר, (וכן לשון הירושלמי
יא, ו).

שמורות. אין גופן ממון ואינן עומדין רק לראיה, משא"כ המוכר
שטרותיו לשם נייר, כגון לבשם, יש בהם אונאה.

הקדשות. אין אונאה נוהגת בהם ואפילו בפחות מכרי אונאה חור
וכן דעת ר"ל שאומר שצריך לעשות לו רמים מן התורה כנגוד לשמואל ור'
יוהנן. בדבר ההפוך בדברי ר"י ור"ל (הסו"ג כתובות יא, ז). השעור הפחות
שבהקדש בקרקע ובמטלטלים (הסו"ג כתובות יא, ח).

קיב. מיני האונאה.

במחיר המקח. מכל הדוגמאות שלמעלה ראינו שהאונאה סובבת
בראש וראשון על הטעה במחיר.

במיב הסחורה. מכר לו יפות ונמצאו רעות, הלוקח יכול לחזור
בו; רעות ונמצאו יפות, המוכר יכול לחזור בו וכדומה (כ"כ פג).

בערב המינים. ערב תבואה חדשה בישנה, יין רך בין קשה, הר"ז
אונאה (כ"מ ס ע"א).

באיסור והיתר, המוכר בשר ונמצא טרפה... מה שאכלו אכלו
ויחזיר להם את הרמים; ר' שמעון בן אלעזר (נ"ל ראנ"ט) אומר דברים שאין
נפשו של אדם קצה בהם ינכה לו (נכורות לו ע"א).

בהיקף. אמר לו קרקע עם דקלים אני מוכר לך, אין שם דקלים
הר"ז מקח טעות (כ"ב ס ע"ב).

המוכר בהמה כד' פרקים בשנה: ערב יו"ט הראשון של פסח, של
עצרת, של ר"ה ושל יו"ט האחרון של חג צריך להודיע ולאמור: אמה
מכרתי לשחוט, בתה מכרתי לשחוט: לפי שבימים אלה נוהגין לשחוט בו
ביום ויבוא הלוקח לעבור על הלאו של אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחר
(ע"ז ה ע"ב וחולין).

במדה ובמשקל. כל דבר שבמדה ושבמשקל ובמנין, אפילו בפחות
מכרי אונאה חוזר (לרנ"א כ"ב ז ע"א).

במטבע. היתה הסלע חסרה, הר"ז אונאה.

שעור החמרון. ר"מ אומר ארבע איסרות, זאת אומרת איסור לדינר
(אחד מכ"ד לסלע); ר' יהודה אומר ד' פינדיונות, פינדיון לדינר (אחד מ"ב
סלע); ר"ש אומר ח' פינדיונות, שני פינדיונות לדינר (שמות לסלע).

הערה. טעם שנוי הדין בין מרת האונאה במהיר והמטבע, לאביי
הוא שבטלית אדם מוהל עד שתות כפי שאומרים הבריות: עשוק לגופך
ובשווי לכריסך, משא"כ במטבע, כיון שאינו עובר לסוחר אינו מותר.

מדת הזמן לחזרה. בכרכים עד כדי שיראה לשולחני; בכפרים
עד ערבי שבתות.

ק"ג. האונאה בקרקע.

אין אונאה לקרקעות. אמנם כל זה בנוגע למחיר; אבל אם הטעהו
המוכר במדה, מנכה הוא את הרמים (רש"ס כ"ב קנ ע"ב ד"ה פיסח).

לא ימרוך לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים (כ"ב פט, לפירוש
רש"ס הוא סובב על הסבל שמודדין בו ולר' חננאל על הקרקע).

אסור לזולזל במדידה, שהרי אף החלק היותר קטן ראוי לזרועת כורכם
(כ"מ קז ע"ב לרכ יהודה).

מיב הקרקע. המוכר לחברו, בית כור ואמר לו, בית כור עפר אני מוכר לך, אין הנקעים העמוקים י' או הסלעים הגבוהים י' נמדדין עמו. היו פחות מכאן נמדדין עמו (משום שאמר לעפר ולזרע נתכוון). אמר לו כבית כור עפר אני מוכר לך, אפילו גבוהים י', נמדדין עמו (כ"ג קב ט"ז מ').

גודל שטחם. היו מקיפים יותר מדי, כגון סלעים או טרשים נמוכים ארבעה קבין לבית כור, אין נמדדין עמו.

הבלעתן. לא היו הסלעים והטרשין הנמוכים פוורין ברוב השרה, לר' יוחנן, או שלא היו מרחק קטן ביניהן, כגון ארבעה קבין מן סלעין על שטח של המשה קבין לרב עוקבא בר חמא, אין נמדדין עמו (כ"ג קג ט"א).

הוספה או הפחתה על המדה. האומר בית כור עפר אני מוכר לך מדה בחבל, זאת אומרת במדה מצומצמת, אם פחת כל שהוא ונכה המוכר טרמיו; אם הותיר כל שהוא, יחזור הלוקח את דמיו.

כופין את הלוקח ליקח אותו המועט. הוולח הקרקע בינתיים, כופין למוכר למכור לו כשל עכשוו (קד ט"ב).

אמר המוכר, הן חסר, הן יתיר, אפילו פחת אחד מכ"ד (ואת אומרת רובע קב לסאה, שסאה ו' קבין, או ו' קבין ומחצה לכור, שהיא ל' סאין — ק"פ קבין), או הותיר אחד מכ"ד, הר"ז הגיעו. הותיר או הפחית יותר מכאן יעשה חשבון, זאת אומרת יחזור לו דמים.

הותיר שעור שדה. היה שם הרבה יותר מרובע לסאה עד שמתלקט בבית כור לידי שעור שדה, שהוא בית תשע קבין, הרי הוא מחויר מותר הקרקע למוכר (כ"ג קג ט"ב מ').

וכן בשדה גדולה, כגון בבית כורים, אפילו הותיר רק רובע לבית סאה, מחויר לו את הקרקע: שהרי הוא מתלקט לבית תשע קבין. כן דברו רב בנגוד לר"ג (כ"ג קד ט"א).

שימת רב. גם פה הננו רואים שרב שקד על השארת מעט הנכסים לבעליו, מכיון שיש להם בו חביבות כחביבות האדם לשלו. וזה הוא ג"כ יסוד דינו של רב שיד המשאיר על העליונה בדין מוכר קרקע שמשאיר לו דרך (הטעם ספר הרנויני, משפט הנכסים סעיף ח).

היה המותר סמוך לשדה של מוכר אפילו הותיר פחות מרובע ואין בו בית תשע קבין, הר"ז מחויר לו הקרקע (כ"ג קד ט"ב).

היה שם יותר מרובע, כשהיא מחויר כסף בעד המותר, הרי הוא מחויר גם בעד הרובע.

שתי לשונות. אמר לו מדה בחבל אני מוכר לך, הן חסר הן יתר אני מוכר לך, בטל הלשון, הן חסר הן יתיר את הלשון, מדה בחבל אני מוכר לך. וכן להפך, כן דברי בן ננס; אבל חכמים אומרים, הלך אחד פחות שבלשונות. ואת אומרת לרעתו של לוקח, משום שהמוכר מוחזק הוא. ולכן אם הפחית רובע, מפסיד הלוקח והולכים אחר לשון אחרון. הותר אף כל שהוא, מחויר הלוקח (לשמואל קה ע"א).

קיד. אונאה בשליחות.

גם בדברים שאין אונאה נוהגת בהם כגון קרקע, אם נתאנה השליח המקח בטל (לר"נ כמכות זט ע"ב).

שעור אונאה. אף במקצת חור, שאומר לו: לתקוני שלחתיך ולא לעויתי.

שליח בע"ח. שלח שליח והוא בעל חובו למכור שדהו ולגבות ממנו ונתאנה, המקח קיים והשליח מפסיד (אם אין ההפסד גדול מסכס החוב), כגון בע"ח שהיה חובו מאתים ואמר לו הלוה מכור משרותי שוה מאתים והלך ומכר במנה, נתקבל חובו (כמכות יא, ד מ' וירושלמי סס).

עלה הדבר על החוב ונתאנה כדי עליה זו והרי הלוה (הנטוי) מפסיד, המכר בטל, כגון שהיה חובי מאתים ומכר שדה שוה שלש מאות בעד מאתים.

שעור האונאה בזה. לחכמים די כנגון זה בשעור אונאה במקצת, ולרשב"ג עד שיהיה בו כדי לקנות קרקע בת תשעה קבים. (כל הדברים האלה נוהגים כמכות זט. בנוגע לכמוכה, אבל כמעט כולם נוהגים כדלמי נס במכר).

שליח פשוט המועה בשום. לדעת ר' שמואל בר ביסנא בשם ר"נ כאלמנה הגובה לנפשו וגם פחות מכדי אונאה חוזר; לרבא בשם ר"נ דינו בשעור אונאה כשליח ב"ד (וע"ט תוס').

השוה עוד הלאה הוזה השליחות.

כל הדינים האלה כתובות צט הם בכתובה ואין ספק שכן הוא בכל בע"ח.

קמו. משפט הדין באונאה והמעאה.

בדברים שיש להם שני תפקידים. המוכר פירות לחברו סתם וזרעו ולא צמחו, אין המוכר חייב באחריותו: שיכול לומר לאבילה מכרתים ואפילו הן זרע פשתן (כ"ב לב ע"א מ').

מכר שור לחברו ונמצא נגחן, רב אמר הר"ז מקח טעות ושמואל אמר אין זה מקח טעות, שיכול לאומר לשחיטה מכרתיו (ואף אם הרוכ קונים להרסה, אין הולכין בממין אחר רוב, כ"ב לב ע"א).

ספק מתי התקלף בדברים העשויים להתקלקל. המוכר חבית יין לחברו והחמיצה, עד ג' ימים הראשונים המוכר חייב באחריותו. כן לרב כ"ב צו ע"א; ע"ב. בנגוד שאומר מולו של לוקח גרם. ג' ימים האחרונים וראי יין; אמצעים ספק.

כן לדרומים בשם ריב"ל בנגוד לר' יוחנן (כ"ב ו, א).

שניה. אם מכר לו סתם, אומר לו לא היה לך להשהותו; מכר לו להסתפק ממנו למקפה, אם היין בקנקני המוכר, הרי הוא חייב באחריותו (כ"ב לב ע"א).

הולכת שורף. מנית מומים שאין בו וסניפת מום שיש בו. מנה מומים רבים שאין בו וסנף מום שיש בו, הר"ז מקח טעות, שהלוקח נפתה להאמין שגם המום הזה אין בו. היו בו המומים שמנה, כולם או רובם, אין זה מקח טעות. מנה שנים ורק אחד היה בו, אין זה מקח טעות (לר' יוחנן ותוספתא. כ"מ פ ע"א וע"ש תוס' ד"ה היו ורמנ"ס).

קמו. היקף הדבר הנמכר (הנטפלות).

קיו. קודמות.

הערה. על דבר הנמוקים אשר על פיהם דנו החכמים בהעמדת גבולים להקף הדברים, חלקיהם ושטחם היתה הספר הרביעי, משפט הנכסים, סעיפים ח - י.

המונחים. כלים הנצרפים לדבר אחר לשם תשמיש נקראים בספרות התלמוד "משמשי הדבר" (כ"ב ד, ו), "צרכי הדבר" (כ"ב ד, ח מ'). עשוין לתשמישו" (תוספתא כ"ב ג, א). אנחנו קוראים לכל אלה בשם כולל הנטפלות (accessio). אפשר היה לכנותם ג"כ בשם "הדבר ושיוכו".

כלל: דבר הטפל, נטפל לעקר. כל שאינו קובע חשיבות לעצמו.

הרי הוא חלק מן הדבר השני. על הדברים הנחשבים כמפל או כעקר לעצמו נמנים ונשנים בהלמוד גדרים שונים על פי מצב המושגים והענינים בימיהם הם.

קדמוניות. שדה. קרקע שתבואתה עולה לתשע קבין, חשובה שדה (כ"ב יא ע"ט תוס'; קד ע"א); ונקרא ג"כ ריכבא דדיקלא (כ"ב סב ע"ט). חלקות קטנות נקראו ג"כ קמיני דארעא (כתובות לא; אמ ע"ב), גרבא דארעא (כ"מ טו ע"ב), פיסקא דארעא (כ"ב קנא ע"א בסוף).

מדות השטח. הקרקע נמדדה לפי הורע. ונלמד מחצר המשכן שהיתה מאה על חמשים, בית סאתים, א"כ בית סאה - ג' על ג' (הסוה נס רשכ"ס כ"ב נט ע"ב ד"ה בית ד'). הסאה הוא ו' קבין. רובע הקב הוא חלק כ"ד מסאה (הסוה ג"כ כתובות סד ע"ב).

לפעמים מדרו אחרי מה שהשדה עושה ולא לפי הנורע (פאה ג, ו מ' אנל ר' יהושע; ה, א ספק של ר"ז, לכור או לבית כור").

ערוגה. הערוגה היא ששה על ששה (כ"ב נח).

דקל הנושא קב, חשוב דקל (כ"ב כו).

אילן. כל שעולין לו בחבל"ל רב או, כל שהעול כובשו" לדייני גולה (כ"ב סט).

סדן שקמה הוא כשדה בפני עצמו.

טפוסיות כפולה. שדה ואילן ביחד. יש דברים שיש בהם גם תורת אילן וגם תורת שדה. וכן אומר רב הונא, תלמיד רב, חרוב סדן השקמה תורת האילן עליו: שאם קנה שני אילנות ואותו יש לו קרקע כדין קונה ג' אילנות; תורת קרקע עליו: שאם קנה קרקע אין הוא בכלל (כ"ב עב ע"ב).

שימת המפוסיות הכפולה של רב. דרך רב לברר את הדברים שתכונה מורכבת להם. שם ב"ב עב ע"ב מביא רב הונא דין דומה לזה בעומר שיש בו סאתים.

כתובות נה ע"ב אומר רב מתנת שכיב מרע שיש בה קנין, ארכבה אתרי רכשוי ויש לה תורת מתנת בריא ותורת מתנת שכ"מ. מגילה יש אומר רב שלמגילה תורת אגרת ותורת ספר. ערובין נט אומר רב שלסולם תורת פתח ותורת מחיצה. כ"מ מז ע"א הוא אומר במכר ידוע תורת קנין כסף ותורת קנין חליפון עליו (הסוה עוד לר' יהודה נביה דל' טי"א מנחות כב ע"א).

יש להעיר עוד על בתי החצרים שנותנים להם, כפי לשון המשנה, כח יפה שבבתי ערי חומה וכח יפה שבשדות (ערכין לג ע"א מ'). והנה גם שם מביא רב הונא תלמיד רב דין של כפול-המפוס.

הכרת המפוס והאופי הנהו בכלל קו אופי בהתבוננותו ובהשקפתו של רב השוה ספר השבועי משפט העונשים בדיני שור מועד מעיף צנ. וכן אנו מוצאים בדרך למודו שמבדיל הוא בין מקצוע למקצוע ביחס למפוסיותם המשונה.

מחובר לקרקע בנוגע להיקף. יש בזה מחלוקת קדומה בין ר"מ וחכמים (השוה נכסי מלוג).

לענין מכירת נכסי מלוג שהבעל מסתלק מהם ואין לו בהם רק פירות והיו בהם פירות מחוברים השוה כתובות ט, א מחלוקת בין רבי ורבי יוסי (השוה ג"כ דעת ר' אליעזר כ"ב סה ע"ב וירושלמי טס דנכרים שנקבעו בקרקע אסרי שהיה תלושין).

לענין כוורת דבורים מחלוקת בין ר"א וחכמים (שביעית י, ג).

לענין רבש השוה שביעית י, ג ירושלמי.

בדרך כלל נאמר כל העומר לגזוז כגוזו הוא. אם צריך הוא לאיץ כמחובר הוא (כתובות נ ע"ב).

מקום. בבית וכדומה ד' אמות יש לו חשיבות לעצמן (כ"ב סה למר זומרא; כ"ב ד, א לר' חייא).

ק"ח. היקף בממלצ"י.

בכלי ממע. עגלה. המוכר את הקרון. לא מכר את הפרדות; מכר את הפרדות, לא מכר את הקרון (כ"ב עו ע"ב מ').

חמור. המוכר את החמור. לא מכר את כליו; נחום המרי אומר: מכר כליו (כל אלה הם דברים בעלי זוג או בעלי למוד).

הוכחה מן הלשון. פעמים מכורין — אם היה החמור לפניו ואמר לו: מכור לי חמורך זה; פעמים אינם מכורים — אם אמר לו: חמורך היא, מכור אותו (כ"ב עה מ').

אמר לו המוכר: חמור וכליו אני מוכר לך, הר"ז מכר את האיכף, את המרדעת, את הקולפי ואת החבק; אמר הוא וכל אשר עליו, הר"ז מכר גם את השק והדיסקיא וכומני:

בכ"י שדה, מכר את הצמר, לא מכר את הבקר. מכר את המקר
לא מכר את הצמר.

הוכחת המחיר, ר' יהודה אומר הרמים מודיעים; חכ"ו אין הרמים
ראיה (כ"ב ע"ג).

בבע"י חיים, מכר את החמור, לא מכר את הסוס. מכר את הפרה,
לא מכר את בנה (כ"ב ע"ח מ').

מכירה בל"ית של המטלטלים, אמר: כל כלי התשמיש, הר"ז
מכר או נתן הכול חוץ מחטים ושעורים.

אמר: כל המטלטלים, הר"ז מכר או נתן הכול ואף ריחים העליונה.
אמר: כל המטלטל, אפילו ריחים התחתונה

עבדים בכלל המטלטלים (כ"ב ק"ג ע"ט).

כל הנכסים, אמר: כל נכסי, הר"ז מכר או נתן את הקרקע,
העבדים והבהמות.

זווים, גליטה ותפלין (כ"ב ק"ג ע"ב קנ"א ע"א, בנוגע לס"ת נשאר בספק).

בדברים נמדדים, סתם כלכלה ארבעת קבין, גדולה - סאה; קטנה -
שלושת קבין (מעשרות ג, א).

ק"ט. בית.

יחד לו בית, כגון אב המשיא את בנו, לא קנה עליה

בית וכלים (הדבר ומכרו).

מנהג, דרך החכמים היה לתלות בבית נשואי בניהם אחד מכליהם.
למען שלא הקנו אותו להם (כ"ב קמ"ד ע"א).

בנינים הנסמכים לבית או הנוספים לו, הבית כולל יציע, עליה,
גג בעל מעקה, המוכר את הבית, לא מכר לו את היציע (בית נמוך שמשככותיו).
לא היה לו ליציע ד' על ד', הר"ז נמכר לבית (כן לר' מייא בירושלמי ומר
זוטרא בבבלי); לא מכר לא את הגג בזמן שיש לו מעקה גבוה י' טפחים.
אין לו י' טפחים ויש לו צורת פתח, אינו מכור.

רוח השיטה, דין זה לרבי יהודה הוא והולך הוא בזה לשיטתו
במקימות אחרים שמתחשב עם צורת הדבר ותארו ולא עם גדלו ומדתו.

(השוא דינו כחלון מזרי כ"ב נח ע"ב, והשוא ג"כ כלים פרק ו'. על דבר טעמו כנאלות השוא האגדות כסוכה נא; פסחים יג).

בניני תשמיש קבועים. מכר לו את הבית, לא מכר בור ודות, אעפ"י שכתב לו עמקא ורומא (כ"ב סו ע"א מ'), ואת אומרת אם מכר לו ביתו, הרי הוא משאיר לעצמו התשמישים האלה.

דרך לבנינים הנשארים לו. מכיון שהם נשארים לו צריך המיכר ליקח לו דרך מהלוקח כן לר"ע בנגוד לחכמים.

שנוי גוססהאות. דעת ר"ע שבמשנתנו מתיחסת לחכמים בנוסחאית אחרות כמו בנוסחת ר' ירמיה בר אבא לפני רב (כ"ב סד ע"א ונוסחת דודו ר' חייל כ"ב ד, ג).

הלכה. רב פוסק שיש לו דרך למשאיר, ואת אומרת כר"ע שבנוסחה (כ"ב סה ע"א). וכן דעת תלמידו ר"ה (כ"ב ע"א ע"א כסוף) בד"ן ב' אילנות. הוא מחלק בין מוכר ב' אילנות למשאיר לו ב' אילנות.

מעם המחלוקת. הבבלי מסביר את המחלוקת ואומר: לר"ע (שנדרויה) מוכר בעין רעה מוכר ומשאיר לו דרך, ולחכמים בעין יפה מוכר ואינו משאיר לו דרך (נירוטלמי ד, א מחפרט שהם חולקים במכר סתם למה כוון).

גם דעת רבי אלעזר תלמיד רב-היא, בנגוד לר' יוחנן ושמואל, שמוכר בעין רעה מוכר (כ"ב פג ע"ב). וכן דעת ר"ל כל שמשאיר בעין יפה משאיר (כ"ב קמה ע"א).

סברה זו לא נמצאת בפי האמוראים הגדולים, רק אצל רב בד"ן תשמישי השדה וצרכיה, כמו אבנים, שמחלקת בהם המשנה בין מכר ובין מתנה. רב אומר ע"ז: "שכן דרך נותן מתנה להיות נותן בעין יפה". גם רשב"ג בשם ר' יונתן אומר: "שכן דרך הלוקחות להיות מדקדקים" (כ"ב ד, ס).

על זה הדין בעצמו נאמר בבבלי: פירש יהודה בן נקוסא לפני רבי: "וה", המוכר, "היה לו לפרש" "וה", נותן הכתנה, "לא היה לו לפרש" (ע"א ע"א).

שימת דרום וסורא. נמצינו למדים שלחכמי דרום וסורא בנגוד לנליף ונהרדעא, מוכר בעין רעה מוכר ובנוגע למשאיר, בעין יפה הוא משאיר לעצמו. חכמי הדרום בכאן הם: ר' יונתן ור"ל; חכמי סורא: רב, רב הונא ור' אלעזר.

צרכי הבית המצומצמים והמסתלקים. מכר את הדלת, אבל לא מכר לו את המפתח (הדנר וזיורי).

כ"י תשמיש קבועים ובלתי קבועים שבבית. המוכר את הבית
מכר לו את המכתשת הקבועה. אבל לא את המטלטלת; את האצטרוביל,
אבל לא את הקלת; לא את התנור והכירים.

מכתשת חקוקה בקרקע, אבל לא הנקבעת

ר' אליעזר אימר כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע,

מכירה מקפת. אמר הוא וכל מה שבתוכו, כולן מכורין חוץ מכור
ודות והיציע (ס"ז ע"ג כרייתא).

קכ. חצר.

הברל בין בית וחצר. אף התשמישים הקבועים שאינם בכלל בית,
הנם בכלל חצר (תוספתא נ"ג ג, ב).

המוכר את החצר מכר בתים בורות שיחין ומערות, אבל לא את
המרחץ ובית הבר (נ"ג סז ע"ג מ').

היו עשויות לתשמיש החצר, הרי הן מכורין עמה (תוספתא ג, א).

מכר את החצר, לא מכר את המטלטלים (לרכי החצר המטלטלים וכן
התבחישים שאינם קבועים).

מכירה מקפת. אמר: היא וכל מה שבתוכה, מכר גם את המטלטלים
(נ"ג סז ע"ג א).

חגויות הפתוחות לה. הפתוחות לפניו, מכורות עמה; הפתוחות
לחוץ, אינן מכורות עמה. פתוחות לשני הצדדים, מכורות עמה.

עיר. הברל בין חצר לעיר. גם התשמישים הקבועים שאינם בכלל
חצר, הן בכלל עיר (תוספתא ג, ב).

המוכר את העיר, מכר בתים בורות שיחין ומערות; מרחץ ובית
הבר. אבל לא מכר את המטלטלים.

מכירה מקפת. אמר: היא וכל מה שבתוכה, הכול מכור ואפילו
בהמה ועבדים.

קכא. שדה.

שדה. מכר שדה סתם, מכר כל הדברים שהם לצרכה, כגון האבנים,

הקנים שבכרם. אבנים וקנים שאינם לצורכה, לא מכר; ר"מ אומר מכר את הכרם, מכר תשמישיו (סה ע"ב); אבא שאול אומר מכר כל העשוי לתשמיש כרם (מוספתא ג, ו).

תבואה. התבואה התלישה לא מכר.

מכירה כוללת. אמר: כל מה שכתוכה, מכר כל הנזכר למעלה. יוצא מכלל מכירה כוללת:

בנינים לצרכי השדה. חיצת קנים, שהיא בית רובע, שומירה (סוכת נולרים) עשויה במיט.

בניני תשמיש. כור גת ושיבך

אילנות השוברים. חרוב המורכב וסדן השקמה.

בעלי שם בפני עצמם. ערוגת בשמים שיש לה שם בפני עצמה (לר' יוחנן כ"ב סט ע"א; 7, ח. ר' יוחנן הולך אחריו השם כקביעת חסינות הדברים).

האומר פרדס אני מוכר לך, הר"ו הגיעו אעפ"י שאין בו רמונים: שלא מכר לו אלא שמו (כ"ב ז ע"א).

קכב. אילנות

ב' אילנות. הקונה ב' אילנות, הר"ו לא קנה קרקע; רמ"א קנה קרקע (קנה ג' אילנות, הכול מודים שקנה קרקע, כ"ב פא מ; תוס' לו ע"ב ד"ה מכר), לפיכך: הגדילו, לא ישפה אותן בעל הקרקע: שמכיון שאין קרקע לבעל האילנות, אנו אומרים שבעל הקרקע שעבד לו קרקע לכל צרכו.

העולה מן השרשים לבעל הקרקע; העולה מן הגזע לבעל האילנות. יש אומרים שמחויב בעל אילנות לקיץ אותם מחשש שמא תעלה הקרקע שרטון והיוצא מן הגזע יראה כיוצא מן הקרקע, וידמו כי יש לו ג' אילנות (כן לר' יוחנן כ"ב פב ע"א שדרכו כ"מ לחטא).

דרך. יש לו לבעל האילנות דרך בקרקע המוכר: שכל שדהו שעבד לו (כ"ב פז ע"ב).

מכירת הקרקע לאחר והאילנות לאחר. בכגון זה יש לו קרקע לבעל האילנות (עין לרכ זכ"ב לו ע"א; ע"ב: שאין לנו לומר שמכר לבעל הקרקע הכול ובעין יפה ונזה מודים גם אלה הסוכרים בעין רעה מוכר).

ג' אילנות. הקונה ג' אילנות, קנה קרקע, לפיכך: הגדילו והרחיבו,

זשפה בעל הקרקע את ענפיהם. העולה מן הגזע ומן השרשון שלו. אם מתו האילנות, יש לו קרקען.

לפחן בזה אחר זה, אין לו קרקע (פג ע"א זרייתא).

שעור הקרקע. יש לו תחתיהן וביניהן וחוצה להן כמלוא אורה (כמלוא המלקט) וסלו (לר' יוחנן ז"כ פכ ע"ב).

המרחק שבין ג' האילנות. מד' אמות עד טז (כן ההלכה לרבא ז"כ פג).

היו רצופים יותר מזה, הרי הוא כיער העומד ליתלע

המרחק בנטיעות. מכר נטיעות רבות רצופות, ואת אומרת יותר מי' על בית סאה, אין לו קרקע: שלעקור הן עומדות (ז"כ לו ע"ב לרבא).

קבג. ההיקף בנוגע לשמחים וחלקים.

האומר לחברו: קרקע של בית פלוני אני מוכר לך, וישנן שתיים הנקראות כך, לא מכר לו אלא אחת. אמר: "קרקעות", מכר שתיים מהן: שמעוט רבים שנים. אמר: כל קרקע של בית פלוני אני מוכר לך, אין לו בוסתנות ופרדסים.

אמר לו זי הריא אני מוכר לך, יש לו גם אלה, אבל לא עבדים ובתים.

אמר נכסי אני מוכר לך, יש לו אף אלה (ז"כ סא ע"ב לרב אשי).

האומר לחברו: חצי השדה אני מוכר לך, משמנין ביניהן ונוטל חציו, זאת אומרת, לדעת ר' יוחנן, שמין כמה שוה כל השדה ונותן לו מעט יותר מן הכחוש כשעור דמי חצי השדה, אבל אינו נותן לו חצי מן הכחוש וחציו מן המשובח (ז"כ קז ע"ב מ').

היה שותף בשדה ויש לו בה החצי ומכר ואמר: מוכר אני לך החצי שיש לי בקרקע, הרי זה מכר כל החצי שיש לו בה. אמר: החצי בקרקע שיש לי, הר"ז מכר רובע (הסוה עוד דינו של חצי ז"כ סב ע"ב).

המוכר לחברו עמק, נותן לו ממקום שגדלים בו תמרים; שפלה — בותן לו ממקום שגדלים בו שקמים (וכדומה, שביעית ט, ז).

היקף השטח בקונה לשם ממרה ידועה. המוכר מקום לחברו

ע"מ לעשות בנין ידוע. הרי הוא נותן לו המועט שנוהגין לעשות בבנין זה. דין זה ניהג גם בקבוצת.

בית התנות. המוכר מקום לחברו לעשות בית התנות לבני זכות אלמנות לבתו. נותן לו ד' אמות עד שש, כן דברו ר"ע; רבי ישמעאל אומר רפת בקר הוא זה!

הקונח מקום לחברו לעשות רפת בקר, נותן לו ד' אמות על שש; לעשות בית קטן - שש על שמונה; לעשות יגדול - שמונה על עשר; טרקלין - עשר על עשר.

הרום והגובה. רומו כחצי ארכו וכחצי רחבו, ראה לדבר בנין ההיכל; אחרים אומרים באורך הקורות (הנמונות לרוחב הכית כ"ז לא ע"כ מ' וברייתא).

מקום לקבר. מכר לו מקום לקבר, נותן לו לפתיחה של מערה ד' אמות על שש; רשאו תוכה של מערה ו' אמות על שמונה (כ"ז ק ע"כ ע"כ כל הנתיח).

דרך. מכר לו דרך היחיד, נותן לו ד' אמות; דרך הרבים - שש עשרה אמה. דרך המלך אין לה שעור. דרך מעיר לעיר, ד' אמות.

דרך הקבר אין לה שעור. המעמד, דייני צפורי אומרים בית ד' קבין, זאת אומרת שלשים ושלוש אמה ושני טפחים רוחב על נ' אורך (כ"ז לא מ').

קבר. היקף הגבולים.

בבתים. המוכר בית לחברו בבירה גדולה אעפ"י שמצר לו מצרים החיצונים, לא קנה אלא בית; שאנחנו אומרים מצרים הרחוב לו (לר"ז נסח רנה בר אבהו כ"ז סא ע"ב).

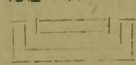
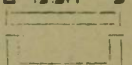
בשדות. המוכר שדה לחברו בבקעה גדולה ומצר לו מצרים החיצונים, לא קנה אלא השדה; שאנו אומרים מצרים הרחוב לו (לר"ז נסח רנה בר אבהו).

אם המצרים המקבילים אינם שוים. אם למערב השדה נמצאת שדה של יהודה ולמזרחו שדותיהם של ראובן ושמעון באופן שכל אחד תופס חצי אורך המזרח, ומצר לו למערב את יהודה ולמזרח רק את ראובן, זאת אומרת רק חצי אורך המזרח, לא קנה אלא כנגד החצי ממזרח עד המערב, כן לרב; ויש אומרים שקנה כנגד ראש תור, זאת

A

 אומרת מאמצע המזרח באלכסון עד קצה צפונית מערבית (כגון זה).

מצר לו מצר ראשי, מצר שני ומצר שלישי, אבל את המצר הרביעי לא
מוצר, קנה הכיל חוץ ממצר הרביעי. כן לרב, אבל לשמואל קנה הכיל
ולרב אפי לא קנה אלא תלם אחד לאורך שישת המצרים.

היה מצר הרביעי מיבלע בתוך כ' המצרים לשני הצדדים (נגון
זה) , ולא מחוץ להם (נגון זה) , הר"ז קנה הכיל.

לא היה למצר הרביעי שעור שדה, כגון שלא היה בו ריבבא דקלא
או שטח של מ' קבין, קנה גם אותו (כ"ב סג לרנח).

סיים לו רק הקרנות בלכר ע"י שדות אחרות הנמצאות לארבע
הקרנות (נגון זה) או סיים לו כמן גאם, זאת אומרת סיים רק
שתים מן תחלת הווית מבפנים לשתי הצלעות (נגון זה) , הר"ז ספק
מה הקנה לו.

קכה. בנין הגבולרים.

הגדרות והחריצים. המוכר שדה לחברו, הר"ז מקבל עליו מקום
הגדר, חריץ ובן-החריץ הנעשים לאחריו הגדר שלא תהא חיה קופצת.
חריץ בעל ששה טפחים ובן-חריץ בעל שלשה (כ"ב קו ע"ב, הדבר ומגוינו).

קכו. ההיקף בבניני תשמיש.

בבניני תשמיש, מכר אמת בית השלחין, נותן לו שתי אמות לתוכה
ואמה מכאן ולכאן לאגפיה. מכר לו בית הסילון, נותן לו אמה אחת לתוכה
וחצי אמה לכאן ולכאן לאגפיה (שמואל כ"ב זט ע"ב).

רשות האנפים, רשות לבעל השדה לנטוע במקום האנפים; אבל
אינו בונה וזורע עליה (לר"ג נסס שמואל), כלו האנפים, הרי הוא מתקנן מעפר
אותה השדה: שבידוע שלא כלו אנפיה אלא בה (לשמואל, ע"ג זט ע"ב).

יש לו באר בחצר חברו לא יהא משקה ומוכר בתוכה אלא ממלא
דמשקה ומוכר בשוק (תוספתא כ"ב ב, טו).

יש לו בור מפנים לבית חברו, נכנס ויוצא בשעה שבנ"א נכנסין
ויוצאין; אינו מכניס בהמתו ומשקה, אלא ממלא ומשקה מחוץ.

זה עושה לו פותחת וזה עושה לו פותחת (כ"ז ע"א מ').
יש לו גינה לפניו מגנתו של חברו, אינו מכניס לתוכו תנרים ולא
יכנס מתוכה לשרה אחרת, החיצון זורע את הדרך (ולא מהל לו הסיון רק
ללכת).

יחד לו דרך מן הצד באופן שאין לו הפסד מזה אנחנו אימרים שמחל
לו לגמרי, ולכן נתן לו דרך מן הצד יוצא ונכנס בשעה שרוצה; מכניס
תנרים ואין לחיצון רשות לזרוע עליו.

קבו. ההיקף במוכר בהשארה.

מכר קרקע והשאיר לעצמו ב' אילנות, יש לו קרקע (לר"ה כ"ז ע"א מ').
השארה ע"י הלשון "חוי"ן. מכר שדה ואמר חוי"ן מדקל פלוני
אם דקל משובח הוא לא התכוון להשאיר רק אותו לבדו; אם דקל רע כש"כ
שהשאיר לו המזבחים.

אמר לו: חוי"ן מאילנות, אם יש לו אילנות, השאיר לעצמי אילנות;
אין לו אילנות ויש לו גפנים, השאיר גפנים; יש לו גפנים ודקלים,
גפנים בלבד השאיר לעצמו (לנ"י דקלים נהשנים הנפנים לאילנות).

אילנות גרועים. השאיר אילנות לעצמו, אין הגרועים בכלל. גרועים
אלה הם קטנים, שאין עולין להם בחבל" לרב. או "שאין העול כובשו"
לדיני גולה.

השארת דברים בפירו"ש שגם בסתם לא נכנסו בכלל מכירה.
המשאיר לעצמו סדן פלוני, כל אילנו הסדן שלו, והרי הוא כמוכר שדה
ואומר לחברו חוי"ן משרה פלונית, שאף השדות האחרות לא קנה (כ"ז ע
ע"א לר"ז ע"א).

מכר לו חרוב חוי"ן מחצי חרוב שבמקום פלוני, אף שאר החרובים
לא מכר (כ"ז מוספחא ג, ו).

קבו. ההיקף במוכר פירות קרקע לזמן וכדומה.

כלכל הנשאים.

שוברך. הלוקח פירות (ולמות) שובך מחברו, מניח הלוקח את הבריכה
הראשונה להפריח את האם.

כוורת. הלוקח פירות כוורת, נוטל ג' נחילים בג' זמנים; מכאן ואילך המוכר מוכרם למען יעשו דבש.

הלוקח חלות דבש, מניח ב' חלות.

עצים. עצים לקוץ מניח שתי גרופיות (כ"ג פ ע"א מ').

הלוקח אילן מחברו לקוץ מגביה טפח מן הקרקע וקוצץ; בבתולת השקמה ג' טפחים; בסדן השקמה ב' טפחים; בקנים וגפנים מן הפקק ולמעלה; בדקלים וארוזים, חופר ומשרש: לפי שאין גזען מחליף.

קכח. תנאים במכר.

השוה דיני התנאים למעלה סעיף נו וספר השני, משפט המשפחה סעיף יג.

קכט. תנאי במול.

יכול אדם למכור ולתת ולהתחייב בתנאי שתתבטל המכירה והנתינה אם יעשה הוא או חברו דבר פלוני. התנו שיחול הבטול משעת המעשה, נחשב החווה כקיים עד השעה ההוא, ולכן:

מכר לו בית, מכר לו שדה (מהוך לורך למעות) ואמר לו המוכר ללוקח: לכשיהיו לי מעות אביאם לך ותחזיר לי את השדה והבית, הר"ז מכר בתנאי.

וכן אם אמר הלוקח: כאשר תהיה כסף תבוא לי ואחזיר לך השדה, אם התנה בשעת המקח וקנו מירו הרי המקח קיים.

דעות הפוסקים. ואינו כן דעת רש"י (כ"מ סה ע"ג ד"ה ה"ג) והרמב"ם מחלק כנראה בין קרקע שיש בה רבית באכילת פירות ואין המקח קיים, ובין מטלטלים (רמנ"ס ה' מלוה פ"ג, ה"ה; מכירה פ"א, ה"ז ועיין לחס משנה שם ה"ז).

אכילת הפירות עד הביטול ממעם רבית. מכר לו בית, מכר לו שדה ואמר לו המוכר (שמכר מתוך צורך למעות): כשיהיו לי מעות חזור לי הבית והשדה, הר"ז אסור ללוקח לאכול פירות (מכיון שיכול לתבעו בדיון להחזיר לו הבית, נמצא שאין זה מכר או אינו נראה כמכר

ולקוח האוכל פירות, הרי הוא כעומר ונטל שבר מעותיו שיש לו ביר המוכר).

ואם הלוקח הוא האומר מדעתו למוכר: כאשר יהיו לך מעות אחזר לך את הבית והשדה, מותר לו לאכול הפירות: דנעשה כאומר: אחזרם לך אם ארצה מעצמי, אבל אין המוכר יכול לתבעו בדין (כ"מ סה ע"ב רש"י ד"ה ה"ג; סו ע"א ד"ה א"ל; לרמב"ם מכירה פ"א ה' י; יא דעה אחרת, וע"ז בסף משנה ה"א ולהם משנה ה"ו).

ק"ל. היחס בין מכר ובין מתנות עניים וכהונה.

המוכר לחברו דבר שיש בו מתנת עניים ושירר לעצמו מקצת, הרי' מכר לו חוץ מחו בתו (פאה ג, ה; הולין קלה ע"א, כן דעת רבי יהודה כנגוד להנמיס), ולכן:

המוכר פירות אילן לחברו, נותן הלוקח פאה מכל אחד ואחד; רבי יהודה אומר אם שירר בעל השדה לעצמו הרי הוא נותן פאה לכל.

הלוקח גז צאנו של חברו אם שירר המוכר הרי הוא חייב לתת ראשית הגז.

יתר דיני היחס בין מכר ומתנות עניים וכהונה השוה בספר משפט הצדקה וספר משפט הבהונה והמקדש.

קלא. המתנה.

קלב. תכונת ההתחייבות במתנה.

גם המתנה הקנאה היא. אדם מקנה על ידה את שלו לאחר.

בכלל דומה המתנה למכר ברוב הדינים. בכל זאת יש הבדל ביניהם בדינים אחרים. רב הוא היחידי ששם לבו לחקור על ההבדל הזה:

הערה. השוה ג"כ הספר השני, משפט המשפחה בנוגע להבדל בין הבתובה והתוספת לדעת רב והדרומים ביחוד סעיף נו ד"ה בנוגע לגביה מזכירית.

מנמת הנותן. דרך הנותן מתנה, כנגוד למוכר, לתת בעין יפה

(לכז נ"ב ד, ט); אבל דרך הלקוחות להיות מדקדקין (סס לר' יונתן). השוה כל זה למעלה סעיף ק"ו.

בנוגע לצורת הקנין. רב נסתפק כנראה אם כל דקדוקי צורת הקנין דרושים גם במתנה הנחנת בעין יפה, כגון בחזקת קרקע שיש צורך שיאמר המוכר לך חזק וקנה (כ"ב נג ע"א).

שליח עושה שליח. אף שאין שליח עושה שליח בנש, אבל במתנה עושה, כן לרב בנגוד לשמואל. גם פה טעמו של רב שאין ניתן המתנה מקפיד ומדקדק כ"כ (גיטין כט).

בנוגע להמניע והמצב. הכח המניע את האדם למכור שונה הוא ממתנה: אין בינו ובין המצב והתנאים שהוא נמצא בו קשר אמיץ כ"כ כבנתנית מתנה. ולכן מסתפק רב בשכיב מרע שמכר נכסיו אם יכול לחזור כשעמד כבדין מתנה (כ"ב קמט ע"א).

המקבל מתנה נחשב בדרך כלל כלוקח: שאלמלא לא עשה טובה לחברו לא היה זה האחרון ניתן לו מתנה. מצינו כבר אצל ר"מ שמתנה אינה כמכר בדין יובל כנגוד לחכמים (נכורות נג ע"ב). וכן חילקים הם לרעת שמואל במע"ש שאינם נמכרים אם נתנים הם במתנה (מעשרות ז, א) והשוה עוד (ערכין לא ע"ב).

ולכן בכלל נכסים משועברים גם נכסים שנתנו במתנה (תוס' כתובות מט ע"ב ד"ה הוא ולאטו וניחוד הליון מניטין כ' ע"ב).

וכן דעת אחד האמוראים שגולן שמכר שדה וחזר וקבלה במתנה מהנגזל, הרי הוא נחשב כאלו קנה אותה וטרח בה להעמידה ביד הלוקח (כ"ז טו, מהלוקת רב אחא ורבינא). מתנה שיש בה אחריות בודאי מכר היא (לא-זימור, כ"ז קה ע"ב).

השוה ג"כ קדושין א, ג: אין שעבוד למתנה.

טובת הנאה. בקשר עם זה נחשבת טובת הנאה לממון. השוה על זה מחלוקת ר' יוסי בן חנינא ור' יוחנן (קדושין ג, ט), השוה ג"כ ערכין כח ע"ב מ'; תמורה לב ע"ב מ'; שביעית ז, א קרוב לסוף בדין אם לצבוע בשביעית בטובת הנאה. השוה ביחוד מחלוקת ב"ש וב"ה שביעית ז, ט.

קלג. המאון לקבל.

ותור וסלוק במתיה. הנותן מתנה לחברו ואמר הלה אי אפשי בה.

קנה מ"מ. כן לשמואל בנגוד לר' יוחנן (אמנם התלמוד מעמיד דין זה באופן אחר, השוה למטה).

צווח ומחה מתחלתו, לא קנה. וזה לו ע"י אחר ושחק ולבסוף צווח, מחלוקת התנאים, רבי ורשב"ג (כ"ב קלו ע"ב). כל הדברים האלה לא נתבררו היטב.

קלד. ההיקף.

במתנה אנו מרחיבים במקרים מסוימים את חוג הנתן ומבארים את כוונת הנותן במגמת ההרחבה, ולכן:

נתן לו שדה, הר"ז נתן לו בור ודות וכדומה (כ"ב ע"א מ').

קלד. מיני המתנות לזמן.

מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. היא נחשבת כקנין המקבל עד החזרה (כ"ב קלו ע"ב לרבא; סוכה מא ע"א).

הקנה לו ע"מ להקנות לאחר, אינו בלום (לחכמי פומבדיתא בנגוד לר"ב נדרים מח ע"ב).

מתנה ע"מ שלא להקדישה אינה מתנה (כ"ב קלד ע"א יע"ש חוס' ד"ה כל מתנה).

המתנה צריכה להיות לדעת גמורה ואז נחשבת כשליו (לענין יולדת ידו חונת לולב לרב, סוכה ד, ב).

מתנת "אחריו" לפלוני או "מתנה קופצת כירוששה". אמר הנותן למקבל: אחרי מותך לפלוני ואחריו לפלוני וכן הלאה, הר"ז כמתנה מוחלטת למקבל בתנאי של שיור, זאת אומרת אם ישאירה המקבל אחרי מותו יירוששה אחר; אבל מותר לו לאכלה כולה ולמוכרה, ולכן:

מכר הראשון בחיי שני ושלישי ומת, אין הם מוציאים מיד הלקוחה,

שימת הדרומים. כן דעת חכמי דרום בנגוד לר' יוחנן: ר' הושעיה, ר"ל, רב וכדעת רשב"ג בנגוד לרבי (כ"ב קלו ע"ב; קלו ע"א). טעם הרב כנראה משום שהנותן הסתלק לגמרי ובהחלט מכל קנין בנכסים אלה, גם מקנין הגוף, ע"כ שקנין הגוף עובר ליד אחר, והוא המקבל הראשון. ואם

לא יהיה לו בה קנין הגוף, הרי יהיו הנכסים כנכסי הפקר; משא"כ לחכמי
גליל, שאינם מתחשבים רק עם הזכות בפירות ובשמוש, והרי יש כאן
בעלים לנכסים אלה.

שכיב מרע. נתנה המקבל הראשון במתנת שכ"מ ומת, השני
מוציא ממקבל גם לרשב"ג: שהרי אין מתנת שכ"מ חלה אלא לאחר מיתה
וכבר קרמו השני (כן לא"י סס).

אחרי"ך ל"י. אם אמר אחרי"ך תחזור לי ומכרה המקבל אינו כלום:
שהרי לא הסתלק הנותן לגמרי, לכן אין בה למקבל רק אכילת פירות (כן
ל"ב הוג"א בריה דרב יהושע).

ק"ו. מתנת שכיב מרע ומשום מיתה.

השוח כל זה בספר השני משפט הירושה, סעיפים כא – כח.

ק"ז. חוזה השכירות.

קנין. שכירות קרקע נקנית בכסף בשטר ובחוקה (ל"ח ז"מ ז"ט):
מהות הקנין. הדירה דבר שאין בה ממש היא, ולכן אין הקנין חל
על הדירה, כי אם על הבית ע"מ לדור בו (כ"ג קמז ע"ב ל"ג וע"ג רש"ס
ד"ה אר"ט).

המחזיק. לר"ג המשכיר הוא המחזיק, כנראה נגד רב ושמואל (כ"מ
קכ ע"ב; קג ע"א תוס' ד"ה פרדוס, אמנם נשכירות מטלטלים מודה גם ר"ג שהזכר
הוא המחזיק).

תבונת שטר השכירות לזמן. אין שטר שכירות לזמן לשם גביה,
כי אם כראיה בכדי שלא יחזיק השוכר בבית ובשרה (כ"מ ק"ג ע"א לר"ג),
ואין צריך לכתוב שובר במקצת זמן כדרך שכותבין שובר במלוא במקצת
פרעון.

ק"ח. חובות המשכיר.

היקף. המשכיר חייב בכל דבר שהוא מעשה אומן; אבל דבר שאינו
מעשה אומן, השוכר עשהו, ולכן:

המשכיר בית לחברו, המשכיר חייב בדלת בנגר וב...
הבית והחצר. השכיר לו בו בית אין לו בחצר כלום, ולכן:
הובל המתלקט בחצר, למשכיר (כ"מ קא ע"כ מ', ולפי בלור התלמוד כ"מ קב).
השכיר חצר לחברו לא השכיר לו רפת (לרנ אשי עס).

קלט. השכר ותשלומיו.

רבית. הרבייה על השכר בעד ההמתנה על המעות. השכיר לו
הצרו ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי היא לך ב"י סלעים, ואם
כל חודש וחודש - בסלע, הר"מ מותר (כ"מ סה עג ע"א. העעס: אין שכירות
אלא לנסוף והול הוא מוזיל לו אם מקדים לו המעות).

הפראה (או הפרזה) על השכר בעד ההלוואה לצרכי הרבר
הנשכר. השכיר לו חנות והלוה לו כסף לסחורה וע"ז הפריז על שכרו,
הר"מ אבק רבית; הלוה לו כסף לצור צורה בחנותו, לעשות אסקריא
לספינה, הר"מ מותר: משום שהוא בגוף הרבר הנשכר (כ"מ סט עג לרנב
בר אנוה).

מותר להפרות על בית משום שאינו מצוי לפול ונהנה בו השוכר
לזמן הרבה (ר"מ כ"מ ה, ז).

משכרת אשה לחברתה תרנגולות ונוטלת שני אפרחים (ש"ץ היא נשמה
זאת אומרת ש"ץ השוכרת מקבלת על עצמה אחריות אוגסין ויוקר, שהרי כלשון שכירות
היה, כ"מ סח ע"ג).

משכיר אדם מעותיו לשולחני להתראות בהן ולהתלמד בהן כשם
שמותר להשכיר כלים בשכר: שניהם שבים בעינם ופחתם ידוע ואינם
כמלוה שלהוצאה נתנה, ולכן גם המשכיר לשולחני לחלוף (אף אם לו זורך
במעות כשהוא לעזמו רק במטענות קטנות לפרוט), כיון שאין הוא מחזירם בעין,
יש בזה משום אבק רבית, (כ"מ סט ע"כ תוס' ד"ה מרל).

הלנה. המלין שכר השמוש בכלים ובבהמה, יש בזה משום לא
תלין (כ"מ קיא מ').

גביה. השכירות נגבית בכסף (כמוכות פו ע"א תוס' ד"ה לכע"ח).

הפסקת השמוש בחצי הזמן. השוכר את הקפינה ופרקה השוכר
בחצי הדרך, נותן לו שכר של חצי הדרך ואין לו למשכיר עליו אלא

תרעומת; אם אין הוא מוצא שם למו יהשכיר, הריז משלם לו כל שכרו (כ"ו עט ע"ב).

עבודה למשכיר לשם תשלומין. הלוף בתשלומין אם אין לו צורך בה. המשכיר ריחים ע"מ שיטחון לו השוכר את תבואתו לשם תשלומי השכירות ונתעשר וקנה לו ריחים לעצמו, אם אין השוכר מפסיד ע"ז, כגון שבין כך וכך יש לו די חטים לעבודת הריחים, כופין אותו ליתן דמי השחינה למשכיר: שכופין על מרת סדום בזה נהנה וזה לא חסר; אם אין לשוכר חטים אחרים להעסיק את הריחים, תרי הוא יכול לאמור לו: הרני טוחן כמו שאמרתי (כתובות כג לרכ ע"א).

הגביה. השכירות נגבת בכסף (כתובות פו ע"א חוכ' ד"ה לנע"ח).

קמ. האחריות.

קמא. אחריות המשכיר.

השוכר את החמיר והבריקה או שנעשית אנגריה, אומר לו המשכיר הרי שלך לפניך.

מתה או נשברה ולא אמר לו המיר זה, חייב להעמיד לו חמיר אחר. אמר לו חמיר זה ומתה בחצי הדרך, אם יש בדמיה ליקח יקח חמיר אחר; אם אין בדמיה ליקח אבל יש בה לשכור אל ישכור: "שאיין ככליין קרן הבעלים" (רכ הוגא ורכ כ"ו עט ע"א).

השוכר את הספינה וטבעה לה בחצי הדרך, אם נתן את השכר לא יטלנו בחזרה, ואם לא נתן עוד לא יתן. כן דברי ר' נתן (כ"ו עט ע"א). הכנלי נדחק להעמיד הכרייתא כלאומר ספינה זו, משאוי זה.

המשכיר בית לחברו ואמר לו בית זה ונפל, אינו חייב להעמיד לו בית אחר. אמר לו כזה או שאמר לו בית סתם, חייב להעמיד לו בית אחר (כן לרבינו גכס ר"ל ולר' יוחנן בירושלמי). העמידו לפניו ביתו ולא אמר לו בית זה, חייב להעמיד לו אחר (כן לר"ל: שהרי הוא כאלו אמר לו כזה).

שגרי בבנין. היה קטן לא יעשנו גדול; היה אחד לא יעשנו שנים; שנים לא יעשנה אחד. לא יפחות מן החלונות ולא יוסיף עליהם אלא מדעת שניהם (כ"ו קג מ'). אמר לו בית סתם והוסיף לאמור מדה ארכו ורחבו, לא ישנה (לר"ל שס).

רצה המשכיר למכור (מתוך שהשעה לחוקה לו), הר"ז רשאי: שלא עלה על דעתו להשכיר ע"מ למות ברעב (כן דעת רבי אמי ור' ניסא, תלמידי ר' אלעזר. יש אומרים שעליו לבקש את הלוקח להרשות לשוכר לדור עד כלות זמן השכירות, כ"מ ה, ט), נמצא: "המכר מבליל שכירות".

קמב. אחריות הנשכר.

שמירת הדבר הנשכר. שוכר שומר שכר הוא. כן לר"מ בנגור לר' יהודה (לפי הסוף הגירסא של רבא בר אבהו, כ"מ פ ע"ב).

היקף בהשתמשות. השוכר את החמור לרכיב עליה, שוכר מניה עליה כסותו ומוזנות של אותו הדרך. מכאן ואילך חמר מעכב עליו (כ"מ עט ע"ב).

שנוי בהשתמשות. השוכר את החמור לרכיב עליה איש, לא תרכב עליו אשה; אשה — רוכב עליה איש.

אונסין הנולדים ע"י השנוי. השוכר את החמור להוליכו בהר והוליכו בבקעה; בבקעה והוליכו בהר, אפילו שניהם עשר מילין ומתה הרי הוא חייב באחריותה. (כ"מ עה ע"א).

השוכר את החמור לחרוש בהר וחרש בבקעה, אם נשבר הקנקן פטור. בבקעה וחרש בהר, אם נשבר הקנקן חייב.

לרוש בקטנית ורש בתבואה והחליקה פטור. לרוש בתבואה ורש בקטנית והחליקה חייב: מפני שהקטנית מחלקת (פ עא מ').

השוכר את החמור להביא עליה חטין והביא עליה שעורין ומתה — חייב. תבואה והביא עליה תבן — חייב: מפני שהנפח קשה כמו שאווי. להביא לתך חטין והביא לתך שעורין — פטור. אם מוסיף על משאו חייב. השעור: סאה לגמל, ג' קבין לחמור. כן דברי סומכוס משום ר"מ (שס).

מקרי אונס ולא לרגלי השנוי. שנה מדעת הבעלים ומתה שלא מחמת השנוי הר"ז חייב. כן הוא לר' יוחנן ברעת ר"מ: כל המשנה מדעת הבעלים הרי הוא גולן וקם חדרבר ברשותי לאונסין (כ"מ עח ע"א סף).

קמוג. הזמן וכלות הזמן

שנת השכירות. השכיר לשנה, מונה י"ב חודש טיום ליום. אמר

לשנה זו, אפילו לא עמד אלא באחד בניסן כיון שהגיע יום אחד בניסן עלתה לו שנה. אחד בניסן ר"ה לשכירות בתים (ר"ה ז ע"ב; מוספא א, ה). ההודעה. ל' יום לפני כלות הזמן, צריך המשכיר להודיעו. כלה זמן השכירות בימות הגשמים צריך להודיע ל' יום לפני ימות הגשמים והוא טו באול (ב"מ קח ע"ב מ' ב' וגמרא).

חודש עבור. המשכיר בית לחברו לשנה ונתעברה השנה, נתעברה השוכר. השכיר לו לחדשים ונתעברה השנה, נתעברה למשכיר. אמר לו שתי לשונות, כגון יב זהובים לשנה, זהב לחודש, הר"ן יחלוקי. כן דברי ר' יוסי ורשב"ג (העמדה המסנה נשני לגנות היא כצנלי וכנראה גם בירוסלמי).

הדעות השונות. דעת שמואל היא כי כל זה אם בא באמצע החדש; בא בתחלת החדש כולו למשכיר, והשאר הוא כמוציא מחברו שעליו להביא הראיה; בא בסוף החדש כולו לשוכר שהמשכיר הוא כמוציא מחברו. ר"נ סובר בעל הקרקע הוא כמחויק שהקרקע בחזקתו. אבל לשונו של רב בזה: לו היתו שם, היתו נתן כולו למשכיר, מעמו של רב הוא משום שתופסין לשון אחרון (ב"מ קב ע"ב).

קמה. משפט הדין.

ספיקות בשטר בל"י תאריך. כתב לו שטר לעשר שנים בל"י תאריך, ובא לאח"ז ואמר: כבר תפשת חמש שנים גרת בו והשוכר אומר לא כי, אלא ג' שנים, המשכיר נאמן, משום שקרקע בחזקת בעליה. (ל"ג ב"מ קב מוסס שטר זה אינו לנזיה כי אם לראיה שלא יחזיק הזוכר ואין דרך לכתוב שוכר מיוחד לו שוכר מתוכו נעזר שנה ושנה כדרך שכותבין שוכר בשטר מלוה במקלט פרעון).

ספיקות ותביעות בתשלומי השכירות. שוכר אומר נתתי ומשכיר אומר לא נטלתי, בתוך זמנו בחזקת שלא נתן לאחר זמנו בחזקת שנתן. בזמנו השוכר נשבע ונפטר (ב"מ קב ע"ב לר' ינאי ור' יוחנן).

קמו. חוזה החכירות ואריסות.

קמו. התקציב.

הגדרה. התלמוד מדבר מחוכר ואריס (או קבלן). חוכר הוא הלוקח

שרה מבעליה בכך וכך כורים לשנה. הבעלים נקראים מחכיר.
ארים (או קבלן) הוא המקבלה לשליש או לרביע. מכיון שהוא מקבל
עליה לעבדה בשבילו למחצה או ליותר, אף שאין הוא מקבל עליו כל
אחריות אונסין, הר"ז הוא נחשב לקבלן. הבעלים נקראים נותן בקבלה.

בתקופת התלמוד היו גם חכירי בתי אבות, חכירי עולם, חכירי
לשנים מועטות ורבות (כ"מ קט מ; קי ע"ג מ'; חלה ד, ז).

היו ג"כ כאלה שקבלו מעות בעד עבודת השרה, כגון אלה שנקראים
לקיטי ושבירי (כ"מ קי ע"א; ז"ק קד). ואנו מוצאים הלשון מקבל במעות
(כ"מ קה ע"ב מ').

דיני חוכר פשוטים יותר מדיני קבלן, בהיותו חייב לתת המרה
הקצובה גם אם נתקלקלה השרה ולא הוציאה כלום, ולכן רוב הדינים הבאים
סובבים על מקבל.

בעל השרה נחשב כמוחזק בנוגע לתביעות (כ"מ קי ע"א) השרה
נחשבת כעושה שליחות הבעלים (כ"מ עג לרז אטי).

נותן החוכר מתבואת השרה עצמה, ואין לו לקנות בשוק (כ"מ קו
ע"ג מ') מ"מ נהגו ג"כ לתת ממין אחר ומשרה אחרת (דמ"א ו, א מ').

הערה. במובן ידוע דומה החוכר לשוכר, שהרי משלם הוא בעד
פירות השרה; אלא שאין הוא משלם כסף, כי אם פירות ומפירות השרה
בעצמה. ה מ ק ב ל הוא הנקרא בגרמנית Teilpächter ובצרפתית Colonage
partiaire.

יחס לתרומה. מחויב הוא לתרום הפירות שהוא נותן לבעלים
בנגוד למקבל (אכל לא לעשר, דמ"א ו, א).

המקבל במעות דינו כשוכר לכל דבר (לר' יהודה כ"מ קה). וכן חוכר
הנותן ממין אחר ומשרה אחרת דינו כשוכר (לר' יהודה דמ"א ו, א).

קמה. התקציב ורבות.

הצואת הזרע. בעלי השרה המלוים לאריסיהם תבואה לזרע ולוקחים
אותם בחורה בשעת הגורן, הרי הם כמ"א סאה כסאה, ולכן:

חייבים בעלי השרה לסייע בעבודה, ואם לא הר"ז אסור (כן לשמואל
כ"מ עג ע"א).

הפראה על התקציב בעד הלואות כסף לפרנסת השרה. נוטד
החוכר כסף מהמחכיר ומוסיף ומפרה על חלק המחכיר ואין בזה משום רבית
(כ"ז סט ע"ב, כנראה לרמב"ג).

במשכנת הנחכרת ללוה. השוה דינו משכון בספר הרביעי משפט
הנכסים (סעיף פא, ד"ה משכנת הנחכרת ללוה).

קמט. זמן האריסות.

המקבל שדה מחברו לשבוע בשבע מאות זוז, שביעית מן המנין;
קבלה לשבע שנים, אין שביעית מן המנין (כ"מ קי ע"ב מ").

קנ. אחריות וחובות.

קנא. אחריות הנותן בקבלה.

השחתת השרה. בית השלחין שיבש מעיניו; שדה בית האילן ונקצצו
אילנות, אינו מנכה מחכרו. אמר לו חכור לי שדה בית שלחין זו ויבש
המעין, הר"ז מנכה לו מחכרו (טהרי הוא כאלו אמר לו על מנת...)

השחתת התבואה. קבל השרה ואכלה חגב או נשרפה. אם מכת
מדינה היא מנכה לו מן חכרו.

במקבל במעות. (שוכר). ר' יהודה אומר אם קבלה במעות, בין
כך ובין כך אינו מנכה לו מן שכרו (כ"מ קה ע"ג).

קנב. חובות שניהם בכלכלה השרה.

כ"י שמוש וצרכים. שניהם מספקים קנים בגפנים (כ"מ קנ ע"ב מ");
מרה, זביל, דלי וזרניק של בעה"ב.

גדר וחרין. כלל: כל שהוא משום עקר שמירה, משל בעה"ב.
ולכן עפר החרין הנתן פעם ראשונה, שניה ושלישית, הנקרא בכור, הנמיה
והארכבת, משל בעה"ב; קנים לחורה (ארינת קונים) משל בעה"ב. כל שהוא
משום שמירה יתרה, משל מקבל. קוצים משל ארים (לרכ יוסף כ"מ קנ ע"ג).

קנג. חובות המקבל לאחריותו.

חייב הוא לנכש את השרה. לא רצה ואמר לו מה אכפת לך הואיל דאני נתן לך חכורך, אין שומעין לו, מפני שיכול לאמור לו: למחר אתה יוצא והיא מעלה עשבים לפני (כ"מ כה ע"א מ').

אם אין השרה עושה רק כרי חייב למפל בה; ר' יהודה אומר מה קצבה בכריז אלא אם יש בה נפילת זרע (כ"מ קה ע"א מ').

מקום שנהגו לקצור, לעקור ולחרוש אחרי העקירה, יעשה כמנהג המדינה (כ"מ קג ע"ב).

עושה הוא בית יאורים (חרוטים) משפת הנהר לתוך השדה, כ"מ קג ע"ב).

קבל שרה והובירה, שמין אותה כמה ראויה לעשות: שכך כתב לו, אם אוכיר ולא אעבד אשלם במיטב (כ"מ קד ע"א מ').

קנד. תנאים באחריות.

נהגין לכתוב בשטר האריסות: אם אוכיר ולא אעבד אשלם במיטבא, ולכן:

הובירה, שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לבעלים חלקם (כ"מ קד מ' לר"מ).

התנה לתת יותר מכפי ההפסד, אינו חייב לתת: לפי שאסמכתא הוא (לרכא כ"מ קד ע"ב, תנאי זה תנאי של הגומה הוא).

התנה ואמר: אם אפסיד אסתלק, הרי הוא מסתלק ונוטל שבח אמר: אסתלק בלי שבח, יש לו שבח מ"מ (לרכא משום אסמכתא, כ"מ קט ע"א).

קנה. שנויים לרע או לטוב.

המקבל שרה לרעה שעורים, לא יורענה חטין; לחטים, יורענה שעורים; רשב"ג אוסר. תבואה לא יורענה קטנית; קטנית יורענה תבואה; רשב"ג אוכר.

קבל לרוע שומשמין, שיקרים הם, אבל מכחישים הקרקע, ורע חטין והצליחו כשומשמין, אינו מנכה לו מה שלא הכחיש הקרקע, שהבריות אוכרים: תכחש הקרקע ולא יכחשו בעליה (כ"מ קד ע"ב לרכא אפי').

המקבל שרה מחברו לשנים מועטות, לא יודענה פשתן (פשתן מכחם
הארץ ואינה חוזרת ליושנה עד ז' שנים, כ"מ קט מ').

קנו. משפט העונשין והדין.

משא ומתן עם הארים. מותר לקנות ומורות אצל ארים (כ"ק קמט
ע"א. ועיין משפט הסוכין, עכרת הנולה).
ארים אומר למחצה ירדתי ובעה"ב אומר לשליש ירדת, הכול כמנהג
המדינה, כן דעת ר"נ, ורב יהודה אומר הבעלים נאמנים (כ"מ קי ע"א).

קנו. החלוקה.

היקף. חולקין בתבואה בהבן ובקש. חולקין ביין ובמורות ובקנים
(אחנס ככלל אין חולקין בתבן, כ"מ קג ע"ב).
עלו אילנות על מקום שן, שאינו בן זריעה, ואין לו הפסד לארים,
אין לו כלום (לרב פפי).

כלל. היורד לשרה סתם, ירד לכל אשר יצמח בה ולכן יש לו חלק
באילנות העולים וצומחים בשרה. ירד לשם זריעת תבואה וכדומה, אין לו
אלא דמי עצים בלבד (כ"ק קט ע"א לרב פפא).

החלוקה בכלות זמן הירידה. הגיעו זמנו לצאת, שמין לו שבח
האילנות שלא נתבשלו.

היה שם תבואה לקצור, ענבים לבצור, זיתים למכור, הרי אלו שמין
לו (מוספתא, כמות ה, ה).

היו שם זרעים ולא הגיע יום השוק למוכרן, שמין לו בדמים (כ"מ קט
כנראה לרבא).

היו שם אילנות שקורותיהם נקצצות לזמן ידוע, אין לו בהם רק אם
ירד לזמן כזה. כגון בקורות שקמה שקורותיהם נקצצים אחת לשבעה שנה,
אם ירד לשבעה שנים יש לו קורות; אם לא – אין לו; גם בשבחם אין
לו (לרבא נגד אבוי כ"מ קט ע"א).

קנח. שתל.

מושג. שתלים הם המקבלים עליהם לנטוע כרם ואילנות ונשארים
אריסים כל ימיהם ונוטלים מחצה הפירות.

הערה. לפי"ז דין שתל שייך לדיני אומן קבלן השוה הלאה סעיף קנט.
סלוק. היה מקלקל ומפסיד הפסד שאינו חוזר, מסלקין אותו לאלתר
ואין צריך בהתראה (לכא"ל כ"מ קט ע"א. אמנם לרמב"ם שכירות י, ו' אין זה כי
אם כעת לרכוש וע"ש ה"ה).

יורשיהם. יורשיהם מסתלקים בלי שבח האילנות

הסתלקות מרצון. הסתלק מרצון עצמו באמצע והרי הבעה"ב זקוק
לשכור אחר לגמור עבודתו, ההפסד למסתלק. לפיכך נוטל בעה"ב מחצה,
הארים המסתלק שלישי והשתות הנשאר לשתל.

קנט. חוזה המלאכה

או

חוזה אומנות-קבלנות (קבולת).

מושלג. הקבלן הוא הפועל או האומן המקבל עליו להשלים מלאכה
ידועה ולגמרה. חוזה הקבלנות או חוזה המלאכה הוא הנקרא באשכנז
Werkvertrag ובצרפתית Contrat d'enfreprise.

קס. החזרה.

חזרה. כלל: בקבלנים יד החוזר בו על התחייבה (לר' דוסא בנגוד
לחכמים, שעל פיהם בין כשכיר יום בין כקבלן יד הפועל על העליונה).

שום העבודה אם חוזר הפועלים. כלל: שמין להם, ביחס ליוקר
וזה בינתים, לפי העתיד להיות, ולכן:

היתה כל מלאכתם יפה ד' הנרים אבל החצי השני יפה ג' דינרים,
הר"ז ניתן להם דינר (כן דעת ר' דוסא בנגוד לחכמים שאינם מחלקים בין קבלנים
לשכירי יום גם רב פוסק כר' דוסא בקבלנים).

החזרה מלאכתם בינתים, ניתן להם כפי השום בעת הקבלנות.

חזרה מתוך אונס. חזרו מתוך אינס, כגון ששמעו שמת להם
מה, ידם על העליונה.

דבר אבוד, חזרו בהם והוא דבר אכיר הרי הוא שובר עליהם, זאת אומרת מעכב שכרו על ההפסד שיגיע לו מהוספת שכר לאחרים. שעור העכבה, שובר עליהם עד כדי שכר הראשונים. אם היו להם חבילות וכלי אימנות תחת ידם, מעכבם לכל אשר יוציא בשכירת פועלים אחרים עד כדי המשים זון (כן מיישג רנא ור"ג את הנרייתא).

קסא. דיני ההיקף בקבלנות.

המקבל מחברו לעשות לו בית חתנות לבנו ובית אלמנות לבתו, נותן לו ד' אמות על שש, כן דברי ר"ע; ר' ישמעאל אומר רפת בקר היא זו (ב"ב נה ע"ג).

יתר דיני ההקף השיה למעלה סעיף קכב ד"ה היקף השטח.

קסב. הפסולת.

מוכין שמוציא הכובס, שלו; שהסורק מוציא - של בעה"ב. מה שהחרש מוציא במעצר, הרי אלו שלו; ובבבשיל - של בעה"ב. היה עושה אצל בעה"ב, אף הנסרים שלו (כ"ק קיט ע"א מ. ועיי"ש דיניס פרטים אחרים). השוה ג"כ אגרת ר' חמא בר חנינא: מפסולת של לוחות התעשר משה (סקלים ה, כ; גדרים לח).

קסג. אחריות.

קסג. אחריות קלקול.

קלקול אחרי השבח. נתן לאומנים חומר לעשות כלים וקלקלו, כגון ששברם לאחר שנגמרו, אינם משלמים רק דמי החומר ולא דמי הכלים: "שאומן קונה בשבח כליו", כן לרב אסי ולרב הונא כנגוד לשמואל (כ"ק נח ע"ג; גמ ע"א; כ"ק ט ד).

הערה. דומה לזה הנני מוצאים לר"ע הקדש מתחלל על מלאכה כנגוד לכן עזאי (סקלים ד ד ותוספתא). ר"ע מחשיב לשבח מלאכה כממון הפועל.

קלקול מוחלט ואין שבה. הנותן צמר לצבע והקריחו יורה, נותן לו דמי צמרו (כ"ו ק ע"ב מ' והסוה היטב רש"י ד"ה נותן ונט ע"א בראש ?).

טבח אומן שקלקל פטור, כן דעת חכמי סורא: רב ותלמידו רב חמא בר גיריא. בנגוד לגליל ונהררעא: שמיאל, רב כהנא ורב אסי ור' יוחנן (כ"ק לט עב).

קלקול במיב המלאכה ויש מקצת שבה. נתן לו צמר וצבעו מכוער, אם השבח יתר על היציאה נותן לו בעה"ב את היציאה; אם היציאה יתרה, נותן לו דמי השבח.

אחריות קלקול במאכלי סעודה. המוליך חטין לטחון ולא לתתן ועשאן סובין או מורכין; קמח לנחתום ועשאן פת ניפולין; בהמה לטבח ונבלה, חייב: מפני שהוא בנושא שכר; רשב"ג אומר: נותן לו דמי בושתי ובושת אורחיו. וכן היה רשב"ג אומר: מנהג גדול היה בירושלים המותר סעודה לחברו וקלקלה נותן לו דמי בושתי ודמי בושתי אורחיו (כ"ב לג עב).

אומני הרבים. אם הפסידו מסלקין אותו בלי התראה: בככל הפסד שאינו חוזר כמותרין ועומדין הן (לרנא כ"מ קט ע"א והוא רק כממוני עיר לדעת הרמב"ם שכירות ז, ז. וכן הלכו הסכמים בעבודת ע"ד שלא יעשו כלן ונחתום לרנים כספרא כהר פ"ז סימן ג; מילתא דרשב"ג משפטים כא, ב; מילתא ס).

שנוי מדעת בעה"ב בלי קלקול. המשנה מדעת בעה"ב נקרא גולן. כן דברי ר"מ (לר' יוחנן כ"מ ע"א; לר' אלעזר קדושין ג, א).

הדין הזה הוא כנראה בין בשוכר, בין בשליח ובין באומן—מקבלים. אם נתן לו צמר לצבוע לו אדום וצבעו שחור, נותן לו האומן דמי צמרו, כן לר"מ; ר"י אומר: אם השבח יתר על היציאה נותן לו בעה"ב את היציאה, אם היציאה יתרה, נותן לו השבח (כ"ק ק עב מ').

קסה. אחריות אונסין ונזיקין.

האימנים שומרי שכר הן. נגמרה המלאכה והודיעו לבעלים ואמרו להם, טול את שלך והבא מעות, הרי הם שומרי חנם (כ"מ פ ע"ב מ').

קבלנים. החצב שמסר אבן לסתת ונפלה מידו והזיקה, הסתת חייב. הסתת שמסר לחמר, החמר חייב. החמר שמסר לכתף, הכתף חייב. הכתף שמסר לבנאי, הבנאי חייב. הבנאי שמסר לאצרכל, האצרכל חייב. הניח אבן על הדימוס (סורת הננין) והזיקה, כולן חייבין לשלם.

שכירים. היו פועלים שכירים, האחרון בלבד חייב (כ"מ ק"ח ע"כ).
חמס כירושלמי נאמר: אם ישנה בדומם ונפלה כולן פטורין.

קסו. תשלומי השכר.

הלנת שכר. הנותן מליחו לאומן גמרו והודיעו אפילו מכאן ועד
י' ימים אינו עובר עליו משום כל תלוי (כ"ק נט ע"א).

קסו. חוזה המקבל בשום.

הגדרה. המקבל עליו לשמור נכסי חברו, לעבדם ולגרסם וביחד
עם זה מקבל עליו כל אחריותם, בין אחריות יוקר וזול בין אחריות אונסין,
הר"ז מקבל בשום. נכסים כאלה נקראים נכסי צאן ברזל (הסוה ספר הכניע,
השפט הנכסים סעיף כה).

קסח. רבית. שכר העמל.

לפי המנהג הנותן בקבלת שום והמקבל בשום מחלקים ביניהם
הפירות למחצה. בכל זאת יש בזה משום רבית מכיון שכל האחריות על
המקבל והרי הוא כאלו היו הנכסים עליו במלוה, ולכן תקנו חכמים לתת
למקבל דבר מועט לשכר עמלו מלבד החלוקה.

שמין כל דבר שעושה ואוכל, כגון פרה וחמור, למחצה הולדות.
(מה שהם עושים הרי הוא לו לשכר עמלו); חולקים ביניהם את שבת דמי שיים
שהשביחו (כ"מ סט ע"ב).

אין שמין דבר שאינו עושה ואוכל למחצה, כגון עזים ורחלים;
ר' יוסי ברבי יהודה אומר שמין את העזים מפני שחולבות ואת הרחלים
מפני שגוזזות, שוטפות ומורטות (כ"מ סח ע"ב).

שימת המחלוקת. ר' יוסי ברבי יהודה סובר כאביו שדי בשכר
מועט (סס).

שכר אפשרי. אמר לו מותר שלישי שישביחו בשכרך ולעצמך לבד
נרק את השליש נהליק נסוה, הר"ז מותר, כן לרב בנגיד לשמואל האומר:

לא נמצא מותר שלישי, ילך לביתו ריקם? אלא אמר שמואל: יקוץ לו דינר (ספ"ט ע"ה).

שכר מועט. אשה שאמרה לחברתה: תרננולת שלי וביצים שלי ואני ואת נחלוק באפרוחין, ר' יהודה מתיר ור"ש אוסר (כזה האחריות על גילת התרננולת המורה נגדו).

שימת הדין. לר' יהודה די בשכר מועט והרי יש לה שכר לבעלת התרננולת כביצים המזורות.

מנהגים. מקום שנהגו להעלות שכר כתף מיוחד לבהמה, כגון בגדול עגלים וסוויחים, מעלין ואין משנין ממנהג המדינה; רשב"ג אף במקום שנהגו להעלות שכר כתף לעגל וסוּח, אם הם ביחד עם אמם נשונים הם עמהם.

קסט. חובות המקבל בשום.

משך זמן המפול בבהמה. השב כהמה לחברו עד מתי חייב למפול בה? סומכוס אומר באתונות י"ח חודש, בגדרות (פניה לקס) כ"ד חודש. אם בא לחלוק בתוך זמנו, חבירו מעכב עליו: לפי שאינו דומה מפולו הקל של שנה ראשונה למפולו הקשה של שנה הבאה.

משך זמן מפול בולדות. עד מתי חייב למפול בולדות? בדקה ל' יום, בגסה נ' יום; ר' יוסי אומר: בדקה ג' חדשים: מפני שטפולו מרובה החלוקה. צריך לחלק בפני ב"ד או עדים והם שמין (נ"ח ספ"ט ע"א).

המשבת המפול אחרי הזמן. החלוקה אח"ז. לא חלקו בהגיע זמן החלוקה, הרי הוא נוטל ולדות של מחצה שלו וחצי המחצה של חברו: לפי שהמחצה שלו נעשה כקרן גבוי והרי החצי השני למחצית שכר הוא. אינו נוטל שכר עמל: לפי שבין כך וכך עמל הוא בגדול של שלו (נרש"י ספ"ט ע"א ד"ה מלאן).

קע. המקבל עסקא בשום.

שותפות. מחצית שכר. נתן אדם לחברו כסף לסחור בו למחצית שכר ואין בו משום רבית. כי אף שטורח הוא לטובת נתן הכסף

וממציא לו מחצית שכר, מ"מ אין בזה משום רבית. טעם הרב (מלמד) שאין זה רבית קלוזה ומלמד שאין זו הלואה ממש, אלא דרך מקה וממכר, שהרי הוא נותן לו רק למסחר: עשו החכמים לעסקא פלגא מלוא ופלגא פקדון.

לפי"ז אין הוא מקבל עליו אחריות רק על מחצית שהוא אצלו מלוא ושבה הוא מרויח, על מחצית של האחרת שממנה הוא נותן הריוח לבעה"ב, אין הוא אחראי באחריות אונסין ויוקר וז"ל.

במחצית המלוא יכול הוא לעשות כל אשר בחפצו וגם להשתמש בו לצורך מאכלו. אמנם לא כן דעה רבא: לדעתו מחויב הוא לסחור בו, כי עי"ז יטרח יותר בעסק, ולהכי קרו לה עסקא" (כ"מ קד ע"ג).

קעא. הושבת חנוני (כעין מנהל המסחר Gerant).

אין מושיבין חנוני למחצית שכר, זאת אומרת על מנת שיקבל עליו החנוני אחריות החצי ותהיה בידו כמלוא ויטרח בעד זה בחצי השני שהיא פקדון בידו, אא"כ נותן לו שכרו כפועל.

יכמו כן אין נותנין מעות לתגר ליקח פירות למחצית שכר (הטורח גדול בזה מכהונת חנוני).

שעור השכר. נותן לו כפועל בטל ממלאכתו ומאומנתו שיש לו. יש חלוקי דעות בזה ושנו רבותינו: כמה הוא שכרו? בין מרובה בין מיעוט, דברי ר"מ; ר' יהודה אומר אפילו לא קיבל עמו אלא בציר ולא אכל עמו אלא גרוגרת - זהו שכרו; רשב"י אומר נותן לו שכרו משלם.

קעב. הוזה השמירה.

הגדרה. הנותן פקדון לחברו לשמור בשכר או בחנם, הרי הוא מקבל עליו שמירתו נגד פשיעה ונגד מקרי אונס ידועים (הסוה הלאה).

מיני ש"ש. בלתי אמצעי ואמצעי. כל מי שנהנה מחפץ אחרים שתחת ידיו מאיזה צד אשר יהיה, אף אם לא נתן לו הרב לרשם שמירה וגם לא נתנה לו ההנאה עקב שמירתו, הר"ז שומר שכר.

שומרי גומלין. האומר שטור לי ואשמור לך, הרי אלו שומרי שכר (כ"מ פ' ע"ב מ').

שואר אחרי גמר זמן השאיפה. השוה הלאה סעיף קפו ד"ה הפסקת.
משכון שבידי מלוה. המלוה כשומר שכר הוא על המשכון; ר'
יהודה אומר: הלוהו מעות, הרי הוא ש"ח; הלוהו פירות - ש"ש (כ"מ פ ע"ב).
אובן. כל האומנין ש"ש הן (כ"מ פ ע"ב מ').

שובר. גם השובר כש"ש לדעת ר"מ או ר"י (הסיטה מוחלפת).
שולחני. הנותן מעות לשולחני, אם צוררין לא ישתמש בהן ואם
מותרין ישתמש, ולפיכך הרי הוא עליהן כש"ש (כ"מ מנ ע"א מ').
שורתפין. כש"ש ה' זה על זה, בן לשמואל (כ"ב מנ, אמנס סס מנ
שאל התלמיד הרי שמירה כבעלים היא).

קעג. משפט ההתחייבות בשומרין.

ההתחייבות כוללת שני דברים I. ההתחייבות לשמור ואי-יכולת לחזר
בו, II. קבלת אחריות האונסין.

קנין. כדרך שתקנו משיכה בלקיחות כך תקנו בשומרין (כן לר' אלעזר
כ"ק עט ע"א; כ"מ זט ע"א הסוה הלאה את דעתו כשליחות יד כפ"ט).

שואר. יוצא מכלל זה שואר השוה הלאה סעיף קפו.

לא נתן לו לשמור, כי אם לחלק לעניים, אין כל אחריות אונסין
עליו (כ"ק זג ע"א).

תנאים בהתחייבות. מתנה ש"ח להיות פטור משבועה וכן השואר
להיות פטור מלשלם: לפי שמתנין על מה שכתוב בתורה בדבר שבטמון
ולפי שמתחלתו שעבר עצמו (כ"מ זל ע"א).

מתנה ש"ח להיות כשואר להתחייב כאונסין ובקנין.

לא התנה, אבל כשבאו מקרי האונסין רצה לשלם, הרי הוא משלם.

משפט הדין. אבל נשבע הוא או שבועה שאינו ברשותו: חיישין
שמה עיניו נתן בו (ל"ה, כ"מ זל ע"ב).

פעולות תנאים והתחייבות כא"ה. על ידיהם הרי הוא במקום
הבעלים וכשנמצא הגנב הכפל לשומר (כ"מ זג ע"ב). נמצאת הגנבה והוקרה,
הוקרה לשומר (כ"מ לה ע"א).

קעד. כלכלה הפקדון.

נפקד אצלו דבר שבכלה והולך והבעלים הלכו להם למקום רחוק. השומר הייב להשתמש בהם כדרך שאמרו באברה (כ"מ ל' ע"ה).

שומר משכון. רשאי אדם להשכיר משכונו של עני להיות פוסק והולך עליו (לפחות מן הכנס): מפני שהוא כמשיב אברה (כ"מ פ ע"ב מ' לאבא ט"א).

היה השומר שולחני ונתנו לו מעות בלתי צרורות וחתומות, מותר לו להשתמש בהן; ולפיכך הרי הוא עליהן כשומר שכר (כ"מ מג ע"ה).

קעה. ההשבה.

ההשבה. הפקדון נלקח וחסר. יוציא לי חסרונות: לחטים ולאורזי תשעה חצאי קבים לכור, לשעורים ודוחן תשעה קבין לכור, הכל לפי המדה; א"ר יוחנן בן נורי: וכי מה אכפת להן לעכברים, והלא אוכלות בין מהרבה בין מקמעה! אלא אינו מוציא לו חסרונות אלא לכור אחד בלבד; ר' יהודה אומר: אם היתה מדה מרובה אינו מוציא לו חסרונות: מפני שמותרות (כ"מ מ ע"ב).

יוציא לו שתות ליון; ר' יהודה אומר חומש; יוציא לו ג' לוגין שמן למאה ליג ומחצה בלע; אם היה שמן מזוקק, אינו מוציא לו שמרים; היו הקנקנים ישנים, אינו מוציא לו בלע.

שותפין. שנים שהפקידו אצל אחד ובקש האחד ליטול את שלו אין שומעין לו (טכנולוגיה, ה, א).

משפט הרין בהשבה. טען השומר החזרתי, הרי הוא נאמן (כשניעות היסט והסוה כ"ב מה ע"ב).

הפקידו אצלו בשטר, הרי הוא נאמן: מתוך שיכול לאמר נאנס, נאמן לומר החזרתי וגשבע שבועה מה"ת (לר"ה כ"ב ע ע"ב).

שנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתים, זה אומר שלי מאתים וזה אומר שלי מאתים, נתן לזה מנה ולזה מנה והשאר יהא מונה עד שיבוא אליהו; ר' יוסי אומר א"כ מה הפסיד הרמאי! אלא הכל יהא מינח עד שיבוא אליהו (כ"מ לו ע"ה ט).

דיני שומר שמת ולא פקד השוה בספר השבועי, משפט הדין סעיף נ
ד"ה אמירות מכ"ב נב; ב"מ ע; כתובות פה.

קעו. אחריות.

קעו. קודמות.

המשנה מחלקת בין מין השומרים בנוגע למדרגת אחריות האונסין אשר עליהם. וכן שנינו (שנועות מט; ז"מ לג ע"א): ארבעה שומרין הן: שימר חנם והשואל נושא שכר ושובר. ש"ה נשבע על הכול (הפסיעה יולאת מן הכלל); השואל משלם על הכול; נושא והשובר נשבעין על השבירה והשבירה והמתה ומשלמין את האברה והגנבה.

גם במשפט העונשין, זאת אומרת בנוגע לשליחות יד, יש חלוק בין ש"ח לש"ש. כן אנו מוצאים לר' אלעזר האימר שחמור ש"ש שחייב בשליחות יד גם אם לא משך הבהמה, כי אם הניח עליה מקלו לבר, ר"ל השתמש בה בלכוד (שנועות ט, א).

שיטת הגלילים והדרומים. לכאורה נדמה כי הדינים האלה מבוססים על יסוד התועלת: כל אשר תגדל הנאת השומר, כן תגדל מדת האחריות אשר עליו ולכן שואל שכל הנאת שלו חייב על הכול (השוה SCHulz, die Haftpflicht נאחד מהונרות של Kohler Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft. ונאמת כן לשון המכילתא והירושלמי שנועות ז, א; שאל שנהנה הכול משלם הכל; נושא שכר ושובר שנהנה ומהנה נשבע ומשלם; ש"ה שמהנה ואינו נהנה נשבע על הכול.

אמנם כשנעמיק בדבר נראה שהשקפה אחרת בזה לחכמי סורא: רב, ר' אלעזר רב חסדא, רבה בר רב הונא, בדרבם בכל מקום להכיר את ההבדל התכונתי והמפוסטי שבין שני מקצועות כן הכירו כי יש בין ש"ש, ש"ח ושואל הבדל מקצועי ואופני. תחת זה דרך הגלילים להכיר את השניים הקטנים המדרגתיים והקלושים שבחלקי אותו המקצוע בעצמו.

יש להעיר עוד שרוח הדרומים זר למאוד למגמת התועלת (השוה למעלה בקנין חזקה סעיף י ד"ה שיטת הדרומים. השוה הלאה סעיף נשליחות יד; ספר השני, משפט הירוסה, סעיף כד ד"ה שיטת הדרומים). ולכן גם באחריות השומרים השקפתם שונה מזו של הגלילים. בנוגע לשואל הכיר רב שאין להחשיבו כלל בשומר; השואל לדעתו כבעלים ההם והדבר הנשאל קנוי לו על מצד

זמן השאי'לה, מזה יוצא לו לרב דין מיוחד בנוגע לשום הדברים הנאמרים
(הסוה הלאה סעיף קטן; קסח) כנגוד לחכמי נהררעא.

ביחוד מעניינת אותנו בזה השקפת הסוראים על ש"ש וכבר ראינו
למעלה שר"א בשם ר' הושעיה מחמיר עליו בנוגע לשליחות יד.

השומר המופתי הוא השומר שכר והרי הוא כפועל-קבלן, המקבל
שכר פעולתו. ולכן הוטל עליו להזהר בשמירה יותר מאשר דרך בעה"ב
בעצמו להזהר. ובכלל כן הוא גם בשאר העבודות. בעל הבית אין דרכו
לדקק בעבודת עצמו, אבל דרכו לדקק בעבודת פועליו.

שמירת ש"ח נחשבת ביחס לשמירת שומר שכר לגרועה ופחותה (כ"מ
לו ע"א; ז"ק מה ע"א נסוף). מקובל היה גם הלשון: משונה שמירה הנאמרת
בש"ש שמירה הנאמרת בש"ח (סנועות ח א; ז"מ מל ע"א נסוף). ונאמרו
בזה פרושים שונים. שמירת נוקין מקבילה לרבי יהודה לשמירת ש"ח (סוף
משמירת קרן) ולר"מ לשמירת ש"ש, כן בירושלמי שם לר' אלעזר.

בקיצור: על ש"ח לשמור את הרבר נגד רוח מצויה וכדומה לזה; על
שומר שכר לשמור גם נגד מקרי גנבה ואבדה.

ולשון חכמי סורא רב חסדא ורבה בר רב הונא: „להכי נתנין
לו אנרא, לנטורי נטירותא יתרה". ולשון המשנה: חייב אדם לשמור כדרך
השומרין (כ"מ מכ ע"א).

גבול שמירת ש"ש הוקבע ע"י ר' אלעזר הסוראי בקנה מדה סוביקטיבי
ולא אוביקטיבי, וזה לשונו בשביעות (סס נחלק ר' יוחנן בר אלעזר): ש"ח -
כיון ששמר כל צרכו פטור (ואת אומרת שיעור אוביקטיבי); „שמירה
שנאמרה בש"ש אין משערין אותה אלא בגופו", ואת אומרת לפי כחו
ויבלתו: „ורואין אותו אם היה ראוי לשמירה (ולא יותר), הרי הוא פטור,
ואם לאו - חייב; אבל אין אומרים: אלו היה שם אחר והיה יכול להציל
הוא לא הציל חייבו". ולשונו ב"ק ספ"ד בירושלמי: כל שמירה שאמרה
תורה אפילו הקיפו חומות ברזל (אינו דיה) אין משערין אותה אלא כגופו,
ולפיכך רואין אותו אם היה ראוי לשמירה זו.

אמנם היו בין החכמים המאוחרים שנטו מדרך זה. מסופר בתלמוד
כי בר אדא הסבל העביר בהמות על גשר נרש ודחפה אחת לרעותה למים.

כשבאו לדין חייבו רב פפא; כששאלו בר אדא, מאי הוה לי למעבר? -
א"ל היה לך להעבירן אחת אחת. על זה אמר לו בר אדא: ידעת ביה בכר
אחתך דמצי למעבר חדא חדא? - א"ל כבר צווחו קמאי דקמאי וליכא

דאשגח בהו (כ"מ נל). תחת זה היה דרכו של רבה לאמור: „מאי הוה ליה למעבד, הא גטר כדנטרי אינשי! (סס). גם רב אשי אמר לאחד שהעביר פקדונו של חברו בנהר: „אל תחשוש! אין הם טובים מאלה אשר לך“ (כתובות ק ע"ג).

קעה. פרטות.

שומר חנם חייב רק בפשיעה, אבל לא באונסי גנבה ואברה. הפשיעה היא עברה מפאת חד לו לעשות המוטל עליו.

תחלתו בפשיעה וסופו באונס. יש בזה פלוגתא בין האמוראים ובנראה רב יוסף מחייב (כ"מ מז ע"א).

לפעמים יש קשר ויחס בין הפשיעה והאונס (כ"מ לו ע"ג דכרי רבא ואביו). מקרי הפשיעה. כל לא ידעתי (היכן הנחתי הפקדון) פשיעה היא (לרבא כ"מ מז ע"ב).

שומר שומר לשומר. פשיעה היא וחייב הראשון גם באונסין, בן דעת ר' יוחנן (לאביו טעס ר' יונהן משוס שאומר לו אין רזוני שיהא פקדוני ביד אחר ולרבא משוס שאומר לו אתה נאמן לי בטבעה ולא השני).

הסוראים והדרומים, רב ור"ל חולקים על ר' יוחנן דומה לזה דעת ר' ינאי ור' יוחנן שאין בכח אפטרופוס למנות אפטרופוס אחר. חשוה הספר השני משפט הירושה חלק שלישי בראש.

השיטה הדרומית. לדרומים, הנוטים לתת אמון לכל איש, אין במסירה לבן דעת כל פשיעה (כ"מ לו ע"ג; כ"ק יא ע"ג; כ"ק ו, ט).

הזהירות במשתמש בשליח. מי שפקדון בכיתו ואומר לשליחו להביא לו דבר ולא הזהירוהו לבלי לקחת מדברים הנפקדים לו, הר"ז פשיעה (כ"מ מז ע"ג לרב עמרס). הזהיר את השליח ולא שמע לו, המפקד דן עם השליח (סס רש"י ד"ה ומסלס נקרא).

בקר-שומר. בקר שהבהמות הקנויות מחדש נמסרות לידו לרעותן ולזון ולא השגיח בהן אם אוכלות או לו, ונמצא אח"ז שור בלי שניים, הר"ז פושע (כ"מ מז ע"ב).

פרסום דבר הפקדונות שבידו לפני גנבים לפי תוכנו. היה מתקוטט עם גנבים ואמר: במקום פלוני אנו יושבים ורבים אתנו ואין אנו יראים אותך, הר"ז כפשיעה ודומה הוא למוליך בהמה למקום חיה ולסטים (כ"מ נד ע"א).

גנבה ואברה ואונסין. ש"ח פטור על גנבה ואברה ושומר שכר חייב עליהן; אבל פטור הוא על אונסין גמורין.

שומר שכר ישמר לשואל. מתי הפרה אצל השואל כדרכה, השוכר נשבע והשואל משלם לשוכר; ר' יוסי אומר מחזיר לבעלים: שהיאך יעשה זה סחורה בפרתו של חברו! (נ"מ לה ע"ג).

אונסין הדומים לגנבה ואברה. נתקל. המעביר דבר ממקום למקום ונתקל ושברו, אין זה אונס ולכן אם שו"ח הוא נשבע ונפטר ואם ש"ש הוא משלם.

כן דעת רבי יהודה; אבל לר"מ נתקל אונס הוא ולכן גם ש"ש נשבע ונפטר. ר' אלעזר סובר כדעת ר"מ שנתקל פושע ומחליף הגרסא. גם ר' יוחנן סובר כן, אלא שאין כל צורך לדעתו להחליף את השמות משום שכל שבועה זו תקנת חכמים היא: שאם אי אתה אומר כן, אין לך אדם מעביר חבית ממקום למקום! (נ"מ פג ע"ג).

מעביר דברים כבדים. המעביר דברים כבדים ממקום למקום ונשברו, משלם החצי: שקרוב לאונס ולפשיעה הוא (נ"מ פג ע"א לרז חייא בר יוסף).

קעמ. תשלומי האחריות.

שום הגזקים. שמיין את שברי הנזק ומשיבין אותן לבעלים והשומר משלים המותר (נ"ק יא).

ערך הפקדון האמיתי והערך שנתפרש. מסר לו דבר של אסף זיו ופרש ערכו על חמש מאות זיו; נתן לו זהב ואמר לו שהוא כסף, אינו משלם רק כפי הערך הנתפרש. הויק בכוונה משלם כפי הערך האמיתי (דיני של רכא, נ"ק סג ע"א) השווה ביחוד הספר הששי, משפט העונשים.

קפ. משפט הדין בתשלומים.

נתן לו צרור מלא לפקדון ופשע בו (או ארעו אונס גנבה ואברה כס"ט) והמפקיד אומר שק מלא משי היה בו והנפקד אומר סיגין היה, המפקיד נשבע ונוטל (כן דברי רב לגירסת האלפס, עיין נ"ק ו, ז ובאלפס סיף הכונס).

קפא. אחריות נזקין (הכאים ע"י הדברים הנשמרים).

השומר מקבל עליו שלא יקרנו מקרה גנבה, אבדה שבירה נזק וכדומה. ש"ח ששמר שמירה פחותה ויצא השור ע"י גנבים או ע"י רוח שאינה מצויה והזיק לקרנו, והרי צריך לקרנו, בנגוד לשון ורגל ובור, שמירה מעולה לר"מ על פי פירושו של ר' אלעזר ב"ק מ"ד, הבעלים משלמין דמי הנזק (כ"ק מה ע"א).

שומר שכר ששמר שמירה פחותה ויצא השור והזיק ולקרנו, חייב, (כן לר' אלעזר ירושלמי כ"ק ספ"ד). וע"ש שלדעתו לרבי מאיר שמירת נזקין מקבילה לשמירת ש"ח, ר"ל: בשניהם די בשמירה פחותה (מזן מקנן או מועד) ולרבי יהודה שמירת נזקין גדולה משמירת ש"ח ומקבילה לש"ש. השהה על כל זה ספר הששי, משפט העונשין בכפירה ובשליחות יד.

קפב. משפט העונשין. כפירה ושליחות יד.

עונש כפ"ר. ש"ח שטען נגנב הפקדון ונמצא בידו, הרי הוא משלם כפ"ר (כן לר' יוחנן ואף שלא נגנ מתהלה והדבר כל לידו כהיתר, מ"מ נגנ הוא, על פי המשנה אין כפל בטוען טענת נגנ אלא"כ נשבע ג"כ לשקר, השוה כ"ק סד ע"ב סוף; סג ע"ב).

חומש ואשם. נשבע ש"ח שאבד או שנגנב והודה מעצמו, משלם קרן חומש ואשם (דיון זה הוא בפקדון, נול ואכזה, כ"ק קג ע"ב מ').

נשבע ובאו עדים ואח"כ הודה. משלם כפל וחומש ואשם והחומש עולה לו בכפ"ר, כן לר' יעקב; חכ"א אין מוסיפין חומש אלא לממון המשתלם מראש, זאת אומרת הקרן, אבל במקום שיש כפל אין חומש; רש"א אין חומש ואשם משתלם במקום שיש כפל (כ"ק ס"ה ע"א; ע"ב).

שומר הכופר בפקדון, נעשה עליו גזלן משעת הכפירה וחייב באונסין (לכך שנת כ"ק קה ע"ב והשוה אילפא כ"ק קו ע"א כדבר שכועה קונה לפירוש הראשון).

שומר שנגב בהמה הנפקדת אצלו והנמצאת ברשותו, בלתה שמירתו ולפיכך כשהוא מחוור צריך להודיע לבעלים (כן דעת רכא על פי ר"ע כ"ק קיה ע"ב).

הצלת עצמו בפקדון. באו גנבים לביתו ונתן להם פקדונית שבירו,

הרי הוא חייב כדון מציל עצמו בממון חברו. לא היה אמר, הרי הוא פטור ב שרגלים לדבר שלשם הפקדונות באו (כ"ק ק"ו ע"ב).

שליחות יד. השולח יד בפקדון חייב באחריותו משעת שליחות היד.

משיכה בשליחות יד. אינו חייב בשליחות יד עד שיקנה לפקדונו במשיכה והגבהה.

הטה את החבית ונטל ממנה רביעית, אינו משלם אלא רביעית. הגביהה ונטל ממנה ג' או הגביה ליעול אף אם לא נטל לדעת רב) ונשברה, הרי דא חייב באחריותה (כ"מ מג ע"ב מ).

שומר שכר. לדעת ר"א בשם ר' הושעיה חייב ש"ש גם בלי משיכה ודי אם הניח מקלו ותרמילו על הבהמה (שנועית ה, א), זאת אומרת שהשתמשות בה קונה. השוה רעיון דומה לרב ע"ז כג ע"א בדין עבירה בפרה ועגלה ערופה.

חסרון בשליחות יד. מכיון ששלח ידו ליטול הרי הוא חייב אף אם לא נפל עדין ולא החסיר מן הדבר כלום. כן לרב (כ"מ ע"א) בנגוד לצוי וכ"מ מד ע"א, דכרי שמואל סס לשאלת ר' יוסי ב"ח שנועות ה א, ולפי"ז דחית הנכני לדכרי שמואל מעטס נסים אינס מוכרהיס, נוף הדכר לריך עוד כרוז).

שיטת הדרומים. העקר של התעשרות ותועלת גובר במשפטי הגלילים.

השום בגנבה ושליחות יד. הוקרה והוול"ה. משלם כשעת הגולה, ולכן שלח בה יד והוול"ה ונשברה, משלם כפי דמיה לפני ההוול"ה. והוקרה ושתה אותה. משלם כשעת יוקר: בשתיתו אותה הרי הוא כאל גולה מחדש (לרבה).

השבחה. הושבחה אצלו הרי משלח את השבח לב"ש; אבל לב"ה בשעת הוצאה טובית בעלים, זאת אומרת כשעת המשיכה (כן לניאור המלמוד ב"ח מג ע"א מ'; ע"כ תוס' ד"ה ר"ע אומר. הסוגיא סס לריכה עוד כרוז). ר"ע יולד אחרי שעת התביעה בב"ד.

השבה בשליחות יד. שלח יד בפקדון ונטלו אם לצרכו וחדר והניחו ונשבר, הריז פטור. יחדו לו בעלים מקום ושלח בו יד וחזר והניחו, הריז חייב (כנון אם הניחו שלא במקומו ואין זה הבה, כן מבארים אהדים דכרי המשנה, כ"מ פ"א ע"א).

קפג. חוזה השאילה.

קפד. הגדרה.

מיני השואלים. לפי ההגדרה ששואל כל הנאה שלו יכולים אנו להעריך כל מקרה ומקרה הבא לפנינו אם לדונו כשואל או לא. בדברים אחדים נמצאים חלוקי דעות בין התנאים בענין זה.

משתמש במעות. מחלוקת היא בין ר"ה ור"ג ב"מ מג ע"א; (והשוה ב"מ כה ע"ב מחלוקת ר"ע ור"ט).

קפה. ההיקף.

היקף ההשתמשות. המגמה. יד השואל על העלוונה (רק במטלטלים, בן לתוס' ב"מ קג ע"א ד"ה פרדיסים). ולכן:

השואל מרא מחברו לחפיר פרדס זה, הר"ז חופר הפרדס ההוא; שאל לחפיר בו את הפרדס, הר"ז חופר כל אחר מפרדסים שיבחר; פרדיסים - הר"ז חופר כל הפרדיסים שיש לו.

המושף הזמן. השואל ב"ט ב"ו, זאת אומרת כל זמן התכשרו למלאכה, הר"ז ישאל לעולם ומחזיר לו שבריו (כן לר"ג ב"מ קג ע"א ויש אוננים רק אם קנה ממנו בקנין סודר?).

יורשין. השוה הלאה סעיף קפו בסוף ד"ה יורשין.

קפו. משפט ההתחייבות בשאילה.

תכונת ההתחייבות. לפי דעתו של רב, שאין השואל משיב את השברים כשאר השומרין, אלא משיב דבר שלם כדין גולן, יוצא, שהוא משקיף על השואל כבעלים של דבר השאילה סובר הוא שנקנה לו לגמרי ולא לאונסין ובגולן ממש שקונה לכל. השוה הלאה קנין משיכה. לרב הונא אינו מתחייב רק משעת תשמיש. לתוס' ב"מ סוכב זה רק על אי - יכולת לחזור, אבל לענין אונסין מתחייב במשיכה (ב"מ לג ע"א ד"ה כד; ב"ק עט ד"ה תקנו). כנראה דעת ר"ה בדברים שאינם נקנים רק לתשמיש, שעת תשמישם זו הוא קנינים. דומה לזה מצינו במלוה (קדושין מז).

מסירה ע"י שליח. שלחו המשאיל ביד שליחו, פטור השואל באונסי

הדרך. שלחו ביד שליח השואל, כגון ע"י פועליו, שכיריו ולקיסיו הידועים לעושי שליחות אדונם ונאנסו בדרך, פטור השואל. עשה השואל שליח בעדים ושלחה לו בידו ונאנסה בדרך, גם אז פטור השואל (כן לרנא כנגוד לר"ח). אמר לו בעל פה או בכתב: שלחה לי ביד שליח ונאנסה, הרי הוא חייב (כ"מ נח ע"ב מ' ; כ"ק קד).

חלות שעבוד המתחייב. לרנא ואבוי חל שעבוד השומר מרגע השאי"ה ; לרב פפא - משעת מקרה האונס (כ"ק קיז ע"ב).

הפסקת התחייבות. נגמרו ימי השאי"ה, חדל מלהיות שואל ונחשב כש"ש (לר"ח כ"מ פ ע"ב ולאמימר פא ע"ב).

השבה ע"י שליח. השיבה בתוך ימי השאי"ה, בין ע"י שליחו בין ע"י שליח המשאי"ה, ונאנסה הפרה, השואל חייב באונסי הדרך. אמר לו המשאי"ה שלחה לי ביד שליח, הרי הוא פטור (כ"מ נח ע"ב ; פ ע"ב).

יור'שין. הניח להם אביהם פרה שאי"ה, משתמשין בה כל ימי השאי"ה. מתה, אין חייבין באונסין. הניח להם אביהם קרקע, נשתעברו הנכסים משעת שאי"ה ולפיכך אם נאנסה, חייבין באונסין (דון זה לאיכא דאמרי, כ"ק קיז).

מעות. כסבורין של אביהם הוא יטבחה ואכלוה, משלמין דמי בשר בזול.

קפו. אחריות השואל.

השואל משלם על הכל : משום שכל הנאה שלו, ולכן משלם הוא גם על שבירה, שבויה ומתה (כ"מ נד ע"ב).

מתה מחמת מלאכה. לרנא פטור השואל אם מתה הפרה מחמת מלאכה : שלשם זה השאי"ה לו. אבל הרין הזה לא נמצא כמשניות וברייתות ואצל האמוראים הראשונים.

מחמת שנוי המלאכה. מתה הפרה משום ששנה במלאכתו עמו, הרי הוא חייב.

משפט הרין. היה שניהם דנים : השואל אומר לא שניתי והמשאי"ה אומר שנית, על השואל להביא ראיה.

שאי"ה בבעלים. פוטרת התורה מאונסין אם בעל הפרה עם פרהו

במלאכתה. לרב המנוא, שכידו לפעמים ברייתות השונות מדעות השולטות, אין שאילה בבעלים פוטרת רק אם הבעלים חורשים אחרי הפרה או אם טחמרים אחרי החמור. וכן רק אם הבעלים עם הפרה משעת שאילה עד שעת האונס, ואת אומרת השתתפות הבעלים בעבודה. לדעת התוספתא ולדעת ר' הילא בירושלמי די בהשתעבדות הבעלים לשואל לעבוד אצלם. אם עובדים הם אצלו אחת העבודות אפילו במקום אחר בין בחנם בין בשכר, הר"ז שאילה בבעלים.

לרבא ריה השתעבדות בשעת שאילה או בשעת אונס. אנחנו מציעים את הדינים הבאים לפי התוספתא והירושלמי.

שאל פרה ושאל או שכר בעליה עמה, הרי הוא פטור באונסיה: שאילה ואח"כ שאל לבעלה, הרי הוא חייב (כ"מ זד ע"א מ).

לא שאל בעליה, אעפ"י שהם חורשין על גבה, הרי הוא חייב, ואת אומרת שנוכחותם בלי השתעבדותם אינה בשאילה בבעלים.

שאל או שכר בעלית, אעפ"י שהבעלים חורשין במקום אחר, הרי הוא פטור (תוספתא כ"מ ה, כ; ירושלמי פרק ז).

פשיעה בבעלים. מחלוקת רב אחא ורבינא (כ"מ נח ע"א).

קפח. תשלומים באהריות.

שום הנזקין. שואל לוקח השברים ומשיב למשאל דבר מעולה או רמים: לפי שכל הנאה שלו והשברים קנויים לו כדון נגב וגולן (סמין את הנבלה לבעלים), כן לרב כנגוד לשמואל וחביריו רב כהנא ורב אסי. כנראה השתדלו הם להסיר את רב מדעתו (הסוה כ"ק א, א; כ"ק יא. ע"א יע"ש תוס').

קפט. משפט הדין באונסין.

שואל ושובר. שאל אחת ושכר אחת: הבעלים אומרים השאילה מתה והשומר אומר השכירה מתה; שאילה ליום אחד ושכרה ליום אחר, הבעלים אומרים כיום של שאילה מתה והשומר אומר כיום של שכירה מתה, ישבע השומר על טענתו.

אמר השומר איני יודע, הרי הוא משלם. אמרו הבעלים אין אנו יודעים, השומר פטור. אמרו שניהם אין אנו יודעים, יחלוקי (כ"מ לו ע"א מ').

קצ. אחריות הנזקין (שנעשו ע"י הדברים הנשאלים).

שמר שמירה מעולה - נגד גנבה ואבדה - ויצא השור באונם (ע"י לטטים מזויין) והזיק, הרי הוא פטור. ואף שחייב הוא לשמרו גם מאונסין, ביחס לאחריות שעליו כלפי הבעלים, אבל נזקין די בשמירה מעולה (ולא כחוב' כ"ק מה ד"ה סוף).

שמרו שמירה מעולה והמית אדם, השור יומת אף שאין מהזיר רמי הנזקין (תוס' סס ד"ה אפילו).

שאלו בחוקת תם ונמצא מועד, בעלים משלמין חצי נזק ושואל משלם חצי נזק: שהרי שמירת תם קבל עליו. הועד בבית שואל והחזירו לבעלים, השואל פטור מכלום והבעלים משלמין חצי נזק (כ"ק מ ע"א, לדעת אחדים הלויס דיניס אלה חס רשות משנה, ע"ש ע"ט).

קצא. חוזה העבודה (או שכירות פועלים).

הפועל או השכיר נשכר לעבודת יום שבוע או שנה. אין הוא נשכר, כהאומן והקבלן, להשלים מלאכה ידועה.

לפעמים הוא נשכר סתם ולא למלאכה ידועה ולפעמים הוא נשכר לעבודות שונות. חוזה העבודה הוא הנקרא בצרפתית *contrat de travail* ובגרמנית *dienstvertrag*.

קצב. פסיקת השכר.

השוכר את הפועל ואמר לו כאחד וכשנים מכני העיר, נותן להם כפחות שבשכירות, כן רברי ר' יהושע; הב"א משמנין ביניהם (כ"מ פז ע"א).

עשה שלוח לאחד מפועליו לשכור לו פועלים בשלשה והלך ושכרן בר', אם אמר להם שכונכם עלי, הר"ז נותן להם ד' ומפסיד אחד מכיסו; אמר להם שכונכם על בעל הבית, נותן להם בעה"ב כמנהג המדינה.

היה במדינה מי שנשכר בשלשה ומי שנשכר בר', אינו נותן להם רק שלשה ויש להם תרעומת על רשליה.

הישיבו לעבוד בר' והיה נכר זה במלאכתם, ניתן להם ד'.

אם אמרו: הרינו כמו שאמר בעה"ב, אם נכר במלאכה שיפה ר' נתן להם ד': שלא נתכוונו לאמר כמו שאמר בעה"ב רק להערפה ועלוי. אמר לו בעה"ב בפירושו לשכור בד' ושכר בני, אין להם רק ג' גם אם הטיבו לעבוד. אם אמרו לו הרינו כמו שאמר בעה"ב, נתן להם ד'.

רבית בפסיקת השלכר. אין שכירות משתלמת אלא לבסוף. הערה. לרב קדושין ג, ו לפי פירושו של ק"ע נראה ששכירות משתלמת מתחלה ועד סוף.

מגמר מלאכתם נחשב שכרם כעשוי-בדמים וכאלו נזקף במלוה על בעל הבית. ולכן:

שומרי בקעה שמלאכתם כלה בעת הקציר וממתינים על שכרם עד הגורן והמקבלים בעד זה תוספת שכר, יש בהם משום רבית: שכר המתנה. ולפיכך תקנו חכמים שיסייעו גם בעת הדישה בהולכה והובאה והרי היא כאלו לא כלה מלאכתם אלא בעת הגורן (לרנא ז"מ עג ע"א).

בכ"ל אין רבית אגר נטר בשכירות והולוול בזה מותר; מ"מ אם מתראה כאגר נטר אסור (לרנא, ז"מ פז ע"א).

משפט הדין בפסיקת השלכר. ריב בפסיקה. שכיר אומר שנים קצצת לי ובעה"ב אומר לא קצצתי אלא אחת, על השכיר להביא ראיה; לא הביא ראיה, ישבע בעה"ב: לפי שהוא מודה במקצת (כן נלומן וננראה גם נשכיר, ז"מ קיב ע"ג).

מזון. מקום שנהגו ליוון יוון, לספק במתיקה יספק: הכל כמנהג המדינה. מעשה בר' יוחנן בן מתאי שאמר לבנו צא ושכור לנו פועלים; הלך ופסק להם מזונות וכשבא אצל אביו אמר לו: בני, אפילו אם אתה עושה להם סעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהם: שהם בני אברהם יצחק ויעקב; אלא עד שלא יתחילו במלאכה צא ואמור להם ע"מ שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד. רשב"ג אומר לא היה צריך לאמר להם: הכל כמנהג המדינה (ז"מ עג).

קצג. החזרה.

קצד. חזרת בעה"ב.

בעה"ב שחזר בו בבוקר, טרם הלכו הפועלים למלאכתן, אין להם עליו אלא הרעומת.

פשיעה, לא סייר ולא בקר את השדה מערב ובוקר הלכו הייזלים לשדה ומצאוה לחה, נותן להם שכרם משלם (כ"מ עו ע"ג). סייר מלאכתו מערב ומצא שצריכה לפועלים, אין להם עליו כלום. שערור השכר, נותן להם כפועל בטל: שאינו דומה הבא טעון, לבא ריקן; עושה מלאכה, לבטל.

קצה. חזרת הפועלים.

לא התחילו במלאכה וחזרו, אין לו עליהם אלא תרעומת. התחילו במלאכה ורוצים לחזור, הרשות בידם, וכך הוא הדין, פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום, משום שנאמר: כי לי בני עבדים, אבל אין הם עבדים לעבדים (כן שיטת רב). שיטת רב, דינו זה של רב השואף לשחרר את הפועל משעבוד לאחר מתאים למגמתו הגדולה בכלל לשחרר בחיי המשפחה והכלכלה את המשועבדים לאדוניהם כגון באשה כלפי בעלה, בבת כלפי אביה ואחיה (הסוה הספר השני, משפט המשפחה, סעיף ק"ג, ק"ד). היתה מלאכתם דבר האבוד, אינם יכולים לחזור אם לא נאנסו (עין דיני דבר אבוד בקבלן והסוה רמ"ם שכירות ט, ד). השום בחזרה, אם חזרו בחצי היום, נותן להם מה שעשו. היה מלאכת יום שוה ד' דינרים ולחצי היום השני לא ימצא אלא בשלשה דינרים, הר"ז נותן להם ב' דינרים (דין זה לא נמצא מפורש).

קצו. זכות הפועל לאכול מן השדה בשעת עבודה.

ערך המשפמ, המשנה מעשרות ב, ז משקפת על זכותו של פועל באכלית הפירות כעל דבר של חוב ודא כעל דבר של מקח. חכמי התלמוד האחרונים נסתפקו אם משלו הוא אוכל או משל שמים (כ"מ נ"ג). מעמד התבואה, אוכל במחוכר לקרקע בשעת גמר מלאכה, כגון בשעת הלישה, אבל אין המנכש אוכל. וכן באילנות. להפך הוא בתלוש: אוכל הוא עד שלא נגמרה מלאכתה למעשר יפין:

המקשקים תחת היותם וכרומה אינם אוכלים.
העודרים בתאנים, הגודרים בתמרים ובוצרים בענבים ומוסקים בזיתים,
הרי אלו יאכלו; אבל הבודלים בתמרים ובגרוגרות לא יאכלו. וכן לא
יאכלו בדברים שנגמרה מלאכתם לחלה כגון בשעת לישנה, קטוף ואפיה.
דברים שאינו אוכל בהן. בדברים שאין גדולם מן הארץ, כגון
החולב והמגבן והמחבץ, אינו אוכל (כ"מ פז ע"א מ' - פט ע"ב).

דברים אסורים, אינו אוכל בנטע רבע, אם לא הודיעם הר"ז כמקח
מעות, ולכן פודה להם ואוכלים. (כ"מ זכ ע"א מ'; זכ ע"ב).

המלאכות. כל שהוא עובר, בין בידים בין ברגלים, הרי הוא אוכל.
ר' יוסי ברבי יהודה אומר עד שיעשה בידיו ורגליו (כ"מ לא ע"ב מ').

שומרי פירות אוכלים מהלכות מדינה, אבל לא מה"ת (נג ע"א מ');
שומרי גתות וערמות אוכלין מה"ת (כן דעת רב נגוד לשמואל).

ממין אחר. עשה כמין זה אינו אוכל ממין אחר. היה עושה בתאנים
לא יאכל בענבים.

פועלים עד שלא דרכו והלכו שתי וערב בנת, הרי הם כעושים בענבים
זאכלים מהם; דרכו על הענבים והלכו בהם שתי וערב, הר"ז כיון ושתיים.
לרבה בר אבוח ובודאי בשם רב, כ"מ צא ע"ב.

רשאיין הפועלים לטבל פיתו בציר כרי שיאכלו ענבים הרבה. רשאי
בעה"ב להשקות פועליו יין כרי שלא יאכלו ענבים הרבה.

הפועלין אוכלין ענבים כראשי אומניות שלהן ובלבד שלא יהבהבו
באור (פט ע"ה).

מונעים עצמם מלאכול עד שיגיעו למקום היפות (כ"מ לא ע"ב מ').

זמן האכילה. אינם אוכלים רק בשעת מלאכה, ולא יבטלו וישבו לאכול.
אבל משום השבת אכדה לבעלים אמרו: פועלים אוכלין בהליכתן מאומן
לאומן ובחזירתן מן הגת (כ"מ לא ע"ב מ').

שעור האכילה. אוכל פועל קושית אפילו בדינה. אוכל פועל אפילו
יתר על שכרו, אבל מלמדן את האדם שלא ירא רעתן ויהא סותם
הפתח כפניו; ר"א בן חסמא אומר לא יאכל פועל יתר על שכרו.

העברת זכותו לאשתו ובניו. פועל שאמר תני לאשתי מה שזוכה
אני, אין שומעין לו (שלא זכתה המורה אלא לפועל עצמו) וכן הוא בפועל וזר
העושה בענבים (כ"מ זכ ע"א ועש"ה).

קצו. תנאים בזכות האכילה.

מתנה הוא עם בעל הבית ע"מ שיאכלו אשתו ובניו.

הערך המשפטי. אם התנה הרי הם אוכלים מתורת מקח, ולא מתורת זכות שזכתה התורה. ויוצא-מזה הברל לכמה דברים, כגון לדין מעשר שהמקח קובע (כ"מ זכ ע"ג כראש).

היו אשתו ובניו הנדולים עובדים עמו, הרי הוא מתנה בהסכמתם שלא יאכלו בפירות והוא מעלה זכות אכילתם בדמי השכר.

תנאי ותור. היו אשתו ובניו קטנים, אין הוא מתנה עליהם שלא יאכלו בכדי להעלות בדמים (כ"מ זכ ע"א מ').

קצה. היקף עבודת הפועלים.

מציאת פועל לעצמו. שכרו סתם ולא פרש איזה מלאכה, אלא אמר לו: עשה עמי היום, מציאתו לכה"ב (כ"מ יז ע"ב. בירושלמי א, ה, הלסון; שכרו לעשות ככל מלאכה).

שעור זמן העבודה. השוכר את הפועל ואמר להם להשכים ולהעריב, מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו רשאי לכופן (כ"מ פג ע"א מ').

פועלים העובדים בשדות והם יוצאים שמה בבוקר ונכנסים בערב, מותרים בערב משלהם ובבוקר משל בעה"ב (כן דנרי ר"ל כ"ז פג ע"א א').

קצט. תשלומי השכר.

שכירות משתלמת בכסף. עשה עמי בתנן וקש ואמר לו טול מה שעשית בשכרך, אין שומעין לו. קבל עליו הפועל וחזר יאמר: הילך שכרך ואני אטול את שלי, אין שומעין לו (כ"מ קיא ע"א מ').

הלנת שכר. שכיר יום גובה כל הלינה; עבר היום ולא שלם לו, הרי הוא עובר על לא תלין פעילת שכיר. אינו עובר אלא על הבוקר הראשון בלבד. עבר הבוקר, עובר על כל תשעה (לרז).

דחיה. דחה אותו מיום ליום ואמר לו לך ושוב, הר"ז עושק (לר"מ כ"מ קיא ע"א).

שכיר שעות. שכיר שעות גובה כל הלילה וכל היום.
שכיר לילה. גובה כל היום.
שכיר שבת. שכיר שבת, חדש, שבוע, יצא ביום גובה כל היום, יצא
בלילה גובה כל הלילה.
אם לא תבעו אינו עובר משום כל תלין.
המחיה. המחיה אצל חנוני, אינו עובר עליו (כ"מ קיא).
משכון. מותר לפועלים לכנוס להכנס לבית השוכר למשכנו בשכר
עבודתו (כ"מ קטו ע"ה).
משפט הדין בתשלומין. שכיר בזמנו נשבע ונוטל; עבר זמנו אינו
נשבע ונוטל.

ה. חוזה העבודות.

א. קודמות.

דורשים אנחנו בעבד לטובתו ולהקלתו בכל דבר המסופק ובא (כן
לאנוי קדושין כ ע"ה).
נהיגת החוק. אינו עבד עברי נוהג אלא בזמן שיוכל, נוד (ערכין
כט; קדושין כט).

ב. משפט ההתחייבות.

קנין. נקנה בכסף ובשטר ואינו נקנה בחזקה (קדושין מז ע"ה).
גוסי קנוי, ולכן אין הארון יכול לשחררו ע"י מחילה (סס לרבא).

ג. החובות.

גד. חובות הארון.

חייב הארון לכלכל את העבד כי ייטב לו עמו במאכל ובמשתה
במרהו, ואמרו: כל הקונה עבד עברי בקונה ארון לעצמו.

רבו חייב במזונות אשתו ובניו (קדושין כג ע"א לר"ט).
לא ימכר אומנתו לאהר. לא יעשנו בלן לרבים, ספר לרבים, נחתום
לרבים, שולחנו לרבים; היתה אומנתו בכך מותר; ר' יוסי אומר ובלבד
שלא יחדש לו אומנות של כלום (למשפטים כא מכילתא דר"ש, מכילתא דרשב"י
ומ"כ בהר פז סימן ג).

רה. חובות העבד.

ברח, חייב להשלים (עו ע"ב).
חלה שלש, אינו חייב להשלים; כל שש, חייב להשלים (עשה יז ע"א).

רו. יציאתו לחפשי.

I. בשנים יובל. יוצא אחרי שש שנים ויובל (אס קול נמכר ככ"ד
הסוף הלאה). לא רצה לצאת אחרי שש, הרשות בידו ואינו נרצע.
II. בפדיון. בגרעון כסף, ואת אומרת העבד משיב את הכסף שקבל
מאדונו בגרעון (הדמים נעד השנים שטנד כנר).

הוקר בינתים. נמכר במנה והשביח ועמד על מאתים, אין מחשבין
אלא מנה. נמכר במאתים והכסף ועמד על מנה, מחשבין מנה. כלל הדבר:
יד הלוקח על התחונה" (קדושין כ ע"א).
אינו ננאל ע"י קרובים (כן לרבי, אבל דעת החכמים כנראה לא כן. הטה
קדושין כא ע"א).

III. בשטר שחרור. כעבד כנעני יוצא גם הוא בשטר שחרור
משום ששניהם גופם קנוי. כן לרבא בבאור דברי חזקיה (קדושין עו ע"א).

IV. במיתת האדון. מת האדון, אינו עובד לא את הבת ולא את
היורשין; אבל עובד הוא את הבן (עו ע"ב), אמנם לדעה אחת אינו עובד
לא את הבן ולא את הבת (קדושין א, ד ומכילתא דר"ש).

רז. נמכר ע"י ב"ד.

מי שגנב ואין לו לשלם, נמכר לעבד ע"י ב"ד. אינו נמכר לשם

תשלומי כפל ושאר עונשי קנס, אינו נמכר רק פעם אחת (קדושין יח ע"א כפירוש הדבר שם מחלוקת אבני ורכא).

הערה. לר"א אין הברל בדינים הבאים בין נמכר בב"ד ובין מיכר עצמו (קדושין יד ע"ב).

היקף עבודותיו. כנגוד לשכור הוא עובד ביום ובלילה. מסירת שפחה כנענית. רשות ביד רבו למסור לו שפחה כנענית. היא נקראת שפחה חרופה המאורסת (מיוחדת) לעבד עברי. הבא עליה באשם. כן לר' ישמעאל, אבל לר"ע היא חציה שפחה וחציה בת חורין (גיטין מג ע"א בסוף).

יובל. יציאתו. נמכר שתיים או שלש שנים לפני יובל, הרי הוא יוצא ביובל (קדושין טו ע"א לר' אליעזר בן יעקב).

הענקה. כשיוצא רבו מעניק לו: בין ליוצא בשש וביובל ובין ליוצא במיתת הארון וכן לאמה העבריה כסימנים. יוצא בגרעון כסף אין מעניקין לו (מו ע"ב לר"מ מעניקין). בורח אין מעניקין לו.

ערך המשפט של חיוב ההענקה (ערך ההתחייבות). הרי היא ככסף שכירות ומתנחלת ליורשים ואינה משתעבדת לבע"ח (קדושין מו ע"א; מו ע"ב).

שעור. חמש סלעים מכל מין ומין: מצאן, מגרן ומיקב שהן ט"ו סלעים. כן דעת ר"מ; ר' יהודה אומר: שלשים, כשלשים של עבד; רש"א חמשים (יו ע"א).

רציעה. לא חפץ לצאת ביובל הרי הוא נרצע באזנו הימנית (קדושין מו ע"א, יתר דיני הרציעה שהם קדושין כל ע"ב; כג ע"ב). הנרצע אינו עובד לא את הבן ולא שאר היורשין (יו ע"ב). אחרי הרציעה יוצא ביובל (מו ע"א).

התפתחות. חכמי התלמוד צמצמו מאוד את מקרה הרציעה והעמידו בה תנאים והגדרות רבים המגבילים אותה, הווה קדושין כב ע"א.

רח. נמכר לעכו"ם.

רמ. יציאתו.

מיתת הארון. אינו עובד את הבן (יו ע"ב)
שנים. אינו יוצא בשש.

גאולה, נגאל ע"י קרובים ואחרים. מחויבים לגאלו ולא לאמור: מכיון שנמכר לעכו"ם לא נגאלנו: שאין דוחין אבן אחרי הנופל" (קדושין כ ע"ב לר' ישמעאל).

הברצ בפעולת הגאולה, נגאל ע"י קרובים משתעבד להם; נגאל ע"י אחרים אינו משתעבד להם, כן דעת ר"י והפיכה מזה היא דעת ריה"ג. לחכמים גאולת שניהם לשחרור (קדושין טו ע"ג).

בגאולה מחשבין לטובת העבד בין הוקר ערך פעולתו בינתים ובין הול (קדושין כ ע"ב).

יובל, לא גאלוהו קרוביו אין אתה רשאי לבוא עליו בעקופין, אלא עובד עד היובל (סס טו ע"ב סוף).

רי. חוזה האמהות.

ריא. התחייבות.

האדון כותב את השטר לאביו: בתך קנייה לי. כן הוא לרב הונא. לדעתו האדון כבעל שכותב שטר הקדושין, בנגוד לרב חסדא. הסיכור שהאב כותב כדרך כל מיכר ומקנה (קדושין טו ע"ב).

שימת רב. רב ותלמידיו השתדלו לשחרר את הבת מרשות האב ונתנו לדין מכירת האמה דמות של קדושין שהרי בקנייתה הוא זוכה ביעודה.

ריב. יעוד.

היעוד, חייב האדון ליעדה, מצות יעוד היא: אומר לה בפני שנים, הרי את מקודשת לי. יכול הוא ליעדה אפילו בסוף שש שנים סמוך לשקיעת החמה. אמנם ר' יוסי ברבי יהודה מצריך שיור זמן של עבודת שנה פרוטה.

מכיון שיעדה הרי הוא נוהג מנהג אישות ואינו נוהג בה מנהג שפחות (יב ע"ב והסו"ס לר' הושעיה, קדושין א, ב).

תכונת קנין היעור. היעור הוא על יסוד כסף השכר שיש לארון ביד אביה, כן לר' יוסי ברבי יהודה, אבל לחכמים מעות הראשונות לקדושין נתנו (קדושין יט ע"א). לפי"ז יוצא, שלדעת החכמים הרי הוא כמיוערת למפרע משעת המכירה וכאומר לאשה מעכשיו ולאחר ל' יום. לפיכך: קדשה האב לאחר וחזר הארון ויערה, הרי"ז מיוערת לארון, נמצא שיעור שובר קדושין.

דעתה, יעור שלא מדעתה יעור הוא (ע"כ רק לחכמים כנגוד לר' יוסי ברבי יהודה).

דעת בנו, אינה מיערה לבנו קמן משום שאין לו דעת, כן לר"ל כנגוד לר' יוחנן (קדושין א, ב בראש; יבמות י, ז; קדושין יט ע"א).

השיטה הדרומית. הדרומים ממעיטים כח האב על הבן והבת.

מכירה הראויה ליעור. אין האב מוכרה לקרובים שאינם ראויים ליערה (יה ע"כ לחכמים כנגוד לר' אליעזר), היה שם צד יעור, מותר למוכרה, ולכן מוכרה לאביו אם יש לו עוד בן (כ' ע"א).

רוח השיטה. כנראה נאמרה דעת ר' יוסי ברבי יהודה שלא נתנו קדושין הראשון ליעור ברוח ר' אליעזר שאינו מצריך מכירה הראויה ליעור. דין האחד מסתעף מהשני. רבי יהודה אומר באמת דברים הרבה בתלמיד ברוח ר' אליעזר אף שהיה בעקרו תלמיד ר"ע.

תנאי. אין הוא מוכרה ע"מ שלא ליערה: מפני שהוא כמתנה על מה שכתוב בתורה (יט ע"ב).

ריג. יציאתה.

גרעון כסף. יכירה היא ואביה לפדות את עצמה (יד ע"ב מ).

פודין אותה בע"כ של האב אם יש לו כסף: משום פגם משפחה (לחיי קדושין יח ע"א).

בשנים ויובל. אחרי שש יוצאת לחפשי, הניע יובל יוצאת לחפשי. יוצאת היא בע"כ ואינה נרצעת (טז ע"ב כסוף).

מיתת הארון. יוצאת במיתת הארון יאינה עוברת לא אה הבן ולא את הבת (טז ע"ב).

בנשואין. נשאה בתוך ימי עבדותה, יוצאת לחפשי, נמצא: נשואין
שוברין עבדות. כן לר"ל הרומי בנגוד לר' יוחנן (קדושין א, ב נסוף).

מיתת האב, יוצאת במיתת אביה מרשות האדון. כן לר"ל הרומי
(קדושין טז ע"ב) וכן לדעת בר פדיה הרומי בירושלמי.

השיטה הרומית, ר"ל הרומי משתדל בכל מקום לשחרר הנערה
מרשות אביה. השהה הספר השני, משפט המשפחה, סעיף קיג ד"ה השיטה
הרומית וסעיף קיד ד"ה השיטה הרומית.

השהה למעלה סעיף ריב ד"ה השיטה הרומית

בסמני נערות. הביאה סמני נערות יוצאת לחפשי ומכשיכ שאין ביד
אביה למוכרה אחרי שהביאה סמני נערות.

ר"ד. עבד כנעני.

הערה. בנוגע לעמדתו המשפטית של העבד השאה ביחד הספר
הראשון, משפט הנפשות סעיף לט.

רטו. היהוד לשם עבד.

הטבילה. הקונה עבד, הר"ו נטבל לשם יהדות ועבדות יבמות מו ע"ט.
צריך להעבירו בשעת הטבילה, שלא תהיה לשם יהדות כלכרה ויצא
לחרות (כן לשמאל יבמות מו ע"ב).

עבד צריך לקבל עליו עול מצות בטבילה; רשב"א אומר א"צ לקבל,
אלא כופהו ומטבילו (יבמות מו ע"ב נסוף).

הטבילה. מקיימין עבדים שאינם מלין כן דברי ר' ישמעאל: ר"ע
אומר אין מקיימין (יבמות מח ע"ב).

הלוקח עבד (מן הנכרי) ולא רצה למול מנלגל עמו עד י"ב חודש. לא
מל, חוזר ומוכרו לנכרי (ריב"ז מח ע"ב) דעת רשב"א שאין משהין אותו כל עיקר.

רמז. ההתחייבות.

בכסף שמו וחזקה. הווה קדושין כג ע"ב מ'.

חליפין. נקנה בחליפין, כן לברייתא קדושין כג ע"ב. (באמת חלו הדבר אם עבד כקרקע, לפי הירושלמי קדושין א, ה קרקע נקנית רק בכסף שטר וחזקה, אמנם בתוספתא קדושין א, ו מנואר להפך, וכן לדעת הבבלי הטהו למעלה סעיף טו).

תכונות הבעלות. ישראל ועכו"ם. ישראל קונה עבד כנעני לגופו ואין עכו"ם קונהו לגופו, אלא למעשה ידיו, כן לרב (יבמות מו) ולר"ל (גיטין לו ע"ב), ולפיכך:

ישראל הקונה עבד מנכרי, לא קנהו אלא למעשה ידיו; כי מה שקנה העכו"ם הקנה לישראל, אבל נכרי שנמכר מעצמו לישראל או שמכרו ישראל אחד לחברו נקנה לגופו.

הקונה עבד מנכרי שאין לו בו רק שעבוד וזכות על מעשה ידיו, אם קדם וטבל לשם בן חורין, הרי הוא יוצא לחרות; שטבילה לשם הרוח מפקיע משעבוד (לרז).

יד רבו. מה שקנה עבד, קנה רבו. כן דברי ר"מ, ולכן אם נתן לי אחר כסף ע"מ שאין לרבו רשות בו, הרי הם לרבו. אמנם לא כן דעת החכמים (קדושין א, ג ד"ה פטיטא; בבלי כד; גיטין מז).

שליחות העבד לזכות. אין העבד זוכה מרבו לאחר, מפני שידו כיד רבו (קדושין א, ג).

הערה. יתר דיני שליחות בעבד הווה הספר הראשון משפט הנפשות. תרומה. עבד כהן אוכל בתרומה.

עבד שקנה עבד. אף שאין לרבו רשות בו אוכל בתרומה (יבמות טו ע"א ורש"י ד"ה ועכ"ל).

עבד כמטלמלין או כקרקע. חלוקי דעות בזה ולא נתברר היטב (קדושין א, : בראש; ג"כ קנח; ג"ק יב והטהו הספר הרביעי משפט הנכסים סעיף ט"ב).

ריז. מזונות.

עבד שנלה אין רבו חייב במזונותיו ומתפרנס הוא מעצמו ממעשה ידיו.

אמר רשב"ג יכול העבד לאמר לרבו בשני בצורת או פרנסני אז הוציאנו לחרות, וחכ"א הרשות ביד רבו.

קטע אחר את ידי, נותן שבתו ורפואתו לרבו ואתו העבד נזוין מצדקה. התלמיד מעמיד דברי ר' יוחנן אלה בנוגע להעדפה, זאת אומרת גם מוונות החילה עודפים על מוונות בריא, הרי הם באים מצדקה (גיטין יז).

הקדיש מעשה ידי עבדו, אותו העבד לזה ואוכל ופורע, אבל אם יעשה מקודם ואח"כ ילוה יקדם חלות ההקדש לחלות שעבוד החוב (כן לרב גיטין יז ע"א).

ריח. השחרור.

מבילה. כשמשחררו נטבל לשם שחרור וצריך לקבל עליו עול מצויות. ממבילו האדון ע"כ (לרשב"א יבמות מז ע"ב סוף, אבל להכמים צריך לקבל עליו מעלמו וע"כ מה ע"א דעת רב ספ"א).

שחרור למחצה. לרבי יש שחריר למחצה בננוד לחכמים (גיטין מא ע"א).

שחרור האמה בלא הולד. מחלוקת היא בין ריה"ג וחכמים (י"ב הלף שמות והלף נוסחא בין בבבלי והירושלמי זה האחרון בעלמי, מתקשה בלבן הכרייתא ומתקנה, קדושין סט; א, ג).

נפשות המשחררות. הקדש ואפומרופום. שניהם אינם יכולים להוציא עבדו לחרות, אלא מוכרין איתן לאחרים והם מוציאין אותן לחרות (גיטין לה ע"ב; נב ע"א).

עבד שעשאו רבו אפותיקי ושחררו רבו הראשון, שורת הדין אין העבד חייב בלוי לרבו השני, אלא מפני תקון העולם כופין את רבו השני ועושה אותו בן חורין והעבד כותב שטר על דמיו; רשב"ג אומר אין העבד בורב, אלא רבו הראשון ששחרו (גיטין מ' משנה לפירושו של רב בבבלי. השוה אהנס ירושלמי וספר השני משפט הנכסים בדין שעבוד סעף עג ד"ה כח הבעלות).

ריט. אופני השחרור.

בכסף. כן לדעת ר' יוחנן שפוסק אין הלכה כר"ש בשם ר"ע; אבל לר"ע אין אחרים פודים אותו על ידי כסף וצריך גט שחרור, וכמוהו מוסקים חכמי סורא ר"ה ורב המנונא (גיטין למ ע"ב; גיטין מא ע"ב כרייתא).

הכסף יכיל להיות כסף מעצמו אם נתנו לו אחרים שאין לרבו רשות
בו. כן דעת החכמים בנגוד ר"מ שסובר: מה שקנה עבד קנה רבו (קדושין
בב ע"ב א, ג).

בשטר. לשון נופו של גט שחרור: הרי את בן חורין. הרי את
לעצמך.

כתב לו: אין לי עסק בך, הרי זה לשון שחרור (קדושין ו ע"ב).

כתב לשפחתו, הרי את מיתרת לכל אדם לא אמר ולא כלום (טוה
לשון גט ולא לשון שחרור קדושין ו ע"ב).

התקין רב יהודה בשטר מכירת עבדים: עבדא דגן מוצדק לעבדו
ופטור ועטיר מן חרורי ומן עלולי ומן ערורי מלכא ומלכתא ורשום דאינש
לא אית עלוהי ומנוקה מכל מום ומן שחין דנפיק עד טצהר חדת ועתיק
(גיטין פו ע"א).

בשטר הוא יוצא ע"י עצמו (משום שגטו וידו כאין כאחת, סברת רבא)
בן דברי ר"מ; הכ"א בשטר ע"י אחרים (קדושין א, ג, מ' בגלי וירושלמי. כרוז
ביטחם קשה מאוד).

רכ. שליחות בשטר שחרור.

המביא גט שחרור ממדינת הים צריך שיאמר בפ"ג ובפ"ג (גיטין ט ע"א
זכדין גימי נהיס וההיה הספר השני משפט המשפחה סעיף מ).

עבד שהביא גטו ממדינת הים וכתוב בו: עצמך ונכסי קנויים לך,
עצמו קנה אם אמר בפ"ג ובפ"ג, אבל נכסיו לא קנה עד שיתקיים בחותמיו
(גיטין ח ע"ב).

היה כתוב בו: כל נכסי קנויים לך הר"ז מחלוקת אם אימרים בו
מתוך שקנה עצמו קנה נכסים או להפך (גיטין ח ע"ב).

רכא. יתר אופני השחרור.

נתן לו רבו נכסיו למתנה. הכותב כל נכסיו לעבדו, יצא בן חורין
אף שלא שחרור אותו בפירוש (משום שאף הוא בכלל הנכסים); שירר
קרקע כל שהיא לא יצא בן חורין (וכגון שלא סיים את הקרקע ושלא על העבד

יון ע"ש רש"י; רש"א לעולם הוא בן חורין עד שיאמר כל נכסי לפלוני עבדי חוץ מאחד מרבוא שבו (רק אז לנו אומרים: שמה הוא בכלל אותו החוק. גימין ט ע"א והנה למעלה סעיף רב הבאת גט שחרור ממדינת הים).

הפקר. הפקירו הרי הוא יוצא לחרות מעצמו וא"צ גט שחרור, שביון שאין לרבו רשות עליו אינו עבד (כן לשמואל, גימין לה ע"א; ירושלמי ד, ד לר' יוחנן) ורב מצריך גט שחרור (לה ע"ב), אבל מגימין לט ע"א משמע להפך: לרב א"צ ולר' יוחנן צריך וכן דעת ר"ז בירושלמי אליבא דר' יוחנן. ומעם הרב ששחרור כולל שני דברים ממין ואיסור, ע"י ההפקר נפקע כח הממון בלבד. ולפי"ז לרב שאינו מחלק בין איסור לממין א"צ גט שחרור עין לט ע"ב בראש, מה חסה איסורא ולא ממוןא).

עבד שנשבה מצוין לפדותו כשם שמצוין לפדות בנ"ח (גימין לו ע"ב). אם נשבה ונפדה לשם בן חורין. נשבה ופדאוהו אחרים לשם עבד, הר"ז משתעבד לרבו הראשון והוא נותן דמי הפדיון; פדאוהו אחרים לשם בן חורין לא ישתעבד לא לראשון ולא לשני (כן סתם המשנה לפירוש אבוי וירושלמי ולפני יאוש); רשב"ג אומר: בין כך ובין כך משתעבד: (מעם רשב"ג שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומפיל עצמו לגייסות) (כן מפרש חזקיה, גימין לו ע"ב מ', ככלי וירושלמי).

יארש. היה בבית אסורים של עכו"ם וברח, יוצא לחרות ממעם הפקר של יאוש (לר' יוחנן לה ע"א וכירושלמי).

בהשחתת ראשי אברים. הפיל- אדונו את שינו, עינו או שאר ראשי אבריו שאינם חוזרים הרי הוא יוצא לחרות. היוצא בראשי אברים א"צ גט שחרור בן לר' טרפון ור"מ; אבל לר"ע ר"ש ור"א צריך גט שחרור זקדושין כד ע"ב).

השחתת שני אברים. הפיל שינו וסמא את עינו, יוצא בשינו ונותן לו דמי עינו (גימין מז ע"ב).

השחתת אברים מקלקלים. היה אחד מראשי אבריו מקולקל ואינו יכול להשתמש בו והפילו הארון, אינו יוצא לחרות. השהה ג"כ ספר הששי משפט העונשין, כדיני חבלות בעבד.

רכב. חציו עבד וחציו בן חורין.

כופין את רבו ועושה אותו בן חורין להעבד כותב לו שטר על חציו דמיו.

וכות, חציו עבד וחציו בן חורין? עובד את רבו יום אחד ואת עצמו
יום אחד, דברי ב"ה; בש"א תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם? איש
שפחה א"א, שכבר חציו ב"ח; בת חורין א"א, שכבר חציו עבד; יבטל?
והלא לא נברא העולם, אלא לפריה ורביה שנאמר: לא תהו בראה אלא לשבת
יצרה! אלא כופין את רבו... וחזרו ב"ה להורות בדברי ב"ש (גיטין מ"א ע"א מ').

נפשו המשפמית. בנוגע לקדושין. שפחה חריפה היא זו שחציה
שפחה וחציה בת חורין המאורסה לעבד עברי. כן לר"ע בנגוד לר' ישמעאל
(גיטין מ"א ע"א הסו"ב ג"כ קדושין א, ב).

המית מי שחציו עבד וחציו בן חורין, נותן חצי קנס לרבו משום
צד העבדות שבו וחצי ליורשיו משום צד בן חורין שבו (מ"ג ע"א).

נפשו המשפמית של המעוכב נמ שהרור, כל אלה שנאמר בהם
יוצא לחרות וצריך נמ שחרור, כגון במפקיר עבדו, בחציו עבד שכופין את
רבו, אסור העבדות שורה עליו לענין נשיאת בת חורין. התלמוד מסתפק
בזה בנוגע לקנס שלשים ובנוגע לאבידת תרומה בעבד כהן (מ"ג ע"א).

כג. מצות שחרור.

לדעת הגלילים ונהרדעים אסור לשחרר את העבד, אם לא לצורך
מצוה (יבמות י"א, ו לרי"ג; גיטין לה ע"א לשמאל והסו"ב כתובות ג, י לר"ג).

כד. יורשי האדון.

צואה. מי שאמר בשעת מיתתו: פלוני שפחתי אל ישתעבדו בה
(או, לפי דעת אחרים, פלוני שפחתי קורת רוח עשה לי, ועשה לה קורת רוח), כופין
את היורשין ועושין לה קורת רוח, ואת אומרת כותבין לה שטר שחרור
(גיטין מ ע"א לר' יוחנן).

גר שאין לו יורשין. עבדים קני עצמן בני חורין; אבא שאול אימר:
עבדים קטנים כל המחזיק בהם זכה בהם (גיטין לט ע"א).

שחרור של שכיב מרע. שכ"מ שכתב כל נכסיו לעבדו ועמד,
חוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד: שהרי כבר יצא עליו שם בן חורין (לר"ג
גיטין ט ע"א).

רבה. משפט הדין.

האומר עשיתי פלוני עבדו בן חורין והוא אומר לא עשני, חיישינן שמא זכה לו ע"י אחר. כתבתי ונתתי לו והוא אומר לא כתב לי ולא נתן לי, הודאת בע"ד (כהע"ד) כמאה עדים (מ' ע"ג).

רבו. חוזה המלוה.

ההתחייבות. ההתחייבות הבאה ע"י מלוה היא הטפיסית במיני החיובות.

הצד האופי במלוה הוא שלהוצאה נתנה ומוזה מסתעפים דינים רבים ושונים המיוחדים רק לה כפי שנתבאר למעלה סעיף ב.

התהוות המלוה. כן נתבאר למעלה שכל החיובות אשר בעולם יכולות להעשות מלוה.

יתר דיני המלוה השוה למעלה חלק הראשון.

דיני שותפות במלוה השוה הלאה ברין האזה השותפות.

המלוה לחברו שלא מדעתו. כגון הפורע חיבו, וכן הנתפס לפרוע חוב חברו השוה כל זה למעלה סעיף ג ד"ה מלוה שלא מדעת.

רבו. משפט הדין במלוה בע"פ.

הטוען פרעתי במלוה בעדים, הר"ז נאמן (כ"ג מה ע"ג).

הוחזק כפרן. אמר לא לויתו והעדים מעידים שחייב לו וחזר וטען פרעתי, אינו נאמן: שכבר הוחזק כפרן לאותו ממין (לר' יוחנן כ"מ יז ע"א ז"ן לר' היר"ה).

הכיפר הכל פטור מה"ת, אבל החכמים תקנו שבועה היסת (כ"מ ה ע"א). וכן הוא בטוען אינו יודע (מוס' סס ד"ה אין לך). היה חשוד ואינו יכול להשבע שבועת היסת, אין אומרים שכנגדו נשבע ונוטל: שאין עושין תקנה לתקנה (סס).

מורה במקצת חייב שבועה מה"ת.

הודרה במקצת מפי עדים, חייב שבועה לר' חייא בנגוד לר' יוחנן
(נ"מ ג ע"א; כתובות כ, א).

הודאה במקצת ע"י שטר, פטור (לכך כתובות ס).

הודאה מוכרחת. היה מודה בחלק שאינו יכול לכפור בו, כגון
שהוא מעשה ב"ד, הר"ז פטור משבועה (ס).

הילך. אם אמר על המקצת שמודה בו: הילך אותו, הר"ז פטור, כן
לר' חייא בנגוד לרב ששת.

שטר. שטר כהילך הוא (נ"מ ה ע"א; נ"מ ק ע"ב).

רכה. רבית.

רכמ. משפט העונשין.

אסור מה"ת לקחת רבית. כל המשתתפים בלקיחת רבית עוברים
בלא תעשה: המלוה, הלוח, הערב והעדים; חכא"ז אף הסופר.

הם עוברים משום לא תתן, לא תהיה לו כנושה, לא תשימון עליו
נשך ומשום לפני עור לא תתן מכשול (נ"מ עה ע"ב).

עונש. ר' נחמיה ור' אליעזר בן יעקב פוטרים את חמלוה והערב
מעונש מכות: שיש בלאו זה קום ועשה (ואת אומרת שהוא לאו הניתק לעשה,
נ"מ סג ע"ב).

מעכו"ם. מותר לקחת רבית מעכו"ם,

הקב"ה עתיד להפרע ממי שתולו מעיתיו בנכרי ומלוה אותם לישראל
ברבית (נ"מ סא ע"א).

שעור הרבית. אסור לקחת אף פרוטה ברבית.

הערה. הדוגמא הנזכרת במשנה ב"מ ה, א: סלע (ד דינרים) בה'
דינרים, ד' סאה בנ', מוכיחה כי נהגו לתת רבית של כה 25 אחוזים למאה
(מלכר) ככסף, וחמשים אחוזים למאה בתבואה ופירות. מנהג זה היה נפוץ
אצל עמי שם. Freund, Sitzungsbericht D. A. D. W. Wien B, 162 S. 18 anm. 15.

המנמות בין החכמים. בדרך כלל יש לאמור שרב החמיר ברבית
יותר משמואל, כגון ברבית יתומים (נ"מ ע ע"א); ללות סאתים ואין לו
רק סאה (לר"ה עה ע"א); כדין פרדיסא (נ"מ עג ע"א); כדין פסיקה ומחוסר

שלש עבודות (כ"מ טד) ; בד"ן פסיקה על שער שבשוק (לר"ה כ"מ טז ע"ב) ; בד"ן פסיקה ונשתנה השער אם יבול לתת מעית במקום פירות (כ"מ טז ע"א).

כלל הרבית : כל שכר המתנה אסור (אג"ר נטר"י, לר"י כ"מ טז ע"ב ועיין כ"מ טז).

רל. מיני הרבית ומדרגותיו.

מדרגות הרבית, החכמים מחלקים בין רבית גמור או רבית קצוצה שהיא מה"ת לאבק רבית שאינה רק מדרבנן, וכן מחלקים החכמים בין הערמת רבית, מהוי כרבית, צד אחד כרבית, יש רבית ג"כ רבית מוקדמת ומאוחרת, ויש שקוראים אותו קרוב לשכר ורחוק להפסד ולהפך, לכל מדרגה ומדרגה דינים מיוחדים ושונים. הגדרות המדרגות ודיניהם השונים מתבארים והולכים במשך ההצעה.

רבית קצוצה ואבק רבית. אין רבית מה"ת אלא במלוה בחברו כסף ע"מ לשלם לו יותר. תשלומיהמותר נקצצים מראש ולכן נקרא זה רבית קצוצה. אבל הלוה לחברו סתם וירד המלוה אח"כ לשרהו ואכל פירותיה או ירד ודר בחצרו, הר"ז אבק רבית. הלוה ע"מ זה הר"ז רבית קצוצה (כ"מ טד ע"ב).

רבית מצד אחד. בעסק בעל שני צדדים. הרי שהיה נושה בחברו מנה ועשה לו שדהו מכר, כגון שאמר לו, אם אין אני נותן לך מכאן ועד יום פלוני הרי השרה שלך, בזמן שהמוכר אוכל פירות -- מותר; לוקח, זאת אומרת המלוה, אוכל פירות - אסור; רבי יהודה אומר אף בזמן שהלוקח אוכל פירות מותר. מעשה בביתוס בן זונין שעשה שדהו מכר על פי ר"א בן עזריה ולוקח אוכל פירות היה. אמרו לו: משם ראייה? מוכר אוכל פירות היה, התלמוד שואל ע"ז כמה הם חולקים? ומת"ן: צד אחד כרבית ביניהם, אם לא יתן מעותיו עד יום פלוני יחלט השרה אצל המלוה ולא יבוא לידי רבית, שהרי הוא כשאר מכר, זה הוא הצד האחד; אבל אם יבוא המעות לפני יום הקצוב, נמצא שהפירות שאכל המוכר עד העת ההיא מטעם רבית אכל, זה הוא הצד השני. רבית מצד אחד הוא רבית מסופקת (כ"מ טז ע"א וע"ב) מכ"מ נראה שנוסח המחלוקת, רבית מלד אחד כל מחלוקת והסוה לר"י יוחנן בערכין.

רבית שאינה באה ממלוה ללוה. לא אסרה תורה אלא רבית

הבאה ממלוה ללוה ולכן מותר לו לאדם מן השוק לאמר למלוה: הרי לך זוז והלוה כסף לפלוני.

לשכר אמירה, וכן מותר לו ללוה לאמר לאיש מן השוק: הא לך זוז ואמר למלוה שילוני כסף (ג"מ ספ ע"ג לרנ"ה).

רבית מוקדמת ומאוחרת, אמר ר"ג יש רבית מוקדמת ומאוחרת. ביצר? נתן עיניו ללות הימנו והוא משלח לו מתנה ואומר: בשביל שתלוני זו היא רבית מוקדמת; לזה הימנו והחזיר לו מעותיו ואמר לו: בשכני מעותיך שהיו במלות אצלי, זו היא רבית מאוחרת (ג"מ עה ע"ג). רבית בענין זו אבך רבית היא (ג"מ סב ע"ג והט"ה רמב"ם ה' מלוה ה' ט).

לשם מתנה, אמר שמואל ת"ח מותרין ללות זה מזה ברבית: ידו • הם שרבית אסורה, ומתנה נתנין איש לרעהו (ג"מ עה ע"ה).

רבית דברים, ר"ש אומר יש רבית דברים, ולכן לא יאמר לו למלוה: דע, בא איש פלוני ממקום פלוני. היה חייב לחברו מנה ואינו רגיל להקדים לו שלום, אסור להקדים לו עכשיו (ג"מ עה ע"ה).

קרוב לשכר ורחוק להפסד, הנותן ממון לחברו לשם עסק ומתנה עמו לקחת חצי הריוח אבל לא יפסיד כלום אם תפסד הסחורה, הר"ז קרוב לשכר ורחוק להפסד, וע"ז אמרו החכמים: הר"ז רשע (ע ע"ה), רבית בענין זו אבך רבית היא.

גם משכנת סורא היא רבית קרוב לשכר ורחיק להפסד. השהה הלאה קרוב לשכר ולהפסד, אם לא קבל עליו הלוה כל אחריות הסחורה, זאת אומרת בין אחריות הוולה והוקרה ובין אחריות אונסין, אלא המלוה קבל עליו אחריות אונסין וקלקול, הר"ז קרוב לשכר ולהפסד, וע"ז נאמר: זו בדת כל אדם (ג"מ ע ע"ה, הט"ה דנרי חזני ג"מ ס"ד ע"ה).

הערמת רבית, יש דברים שאינם רבית, אבל אסורים משום הערמת רבית (הט"ה ג"מ סב ע"ג) והשהה ג"כ קדושין ו ע"ב לאביי.

הנראה כרבית, (מחוי כרבית), בדברים רבים נאמר שאסורים משום שמחוי כרבית.

ביחוד הוא בדברים שמוותרים בין שני אנשים אחרים, אבל אסורים בין מלוה ללוה. השהה ב"מ עג ע"א (מחוי כאלג נטר); ב"מ סב ע"ב (מחוי כרבית); סה ע"א.

השתמשות המלוה בנכסי הלוה הנראה כרבית, דברים כאלה אסורים משום שנראים כרבית ולכן:

המלוה את חברו לא ידור בחצרו, וגם לדור בחצרו שלא מועתה
וגם אם אין החצר עומדת לשכירה, שבכגון זה אין צריך להעלות לו שכר,
מ"מ אסור משום דמחוי כרבית (לר"י לאיכא דאמרי כ"מ סד ע"ב, ולפי דעת
הרשב"א והרמב"ן במגיד משנה רמב"ם מלוה ולוה פ"ו ה"ב).

וכן לא יתקף את עבדים הבטלים של הלוה לעבוד בהם אף שניח
לו בזה (ס).

שאי"ת בעלים ע"כ לנמור (מלאכה המתנמלת). אומר אדם לחברו:
נכש עמי היום, ואני אנכש עמך למחר, עדור עמי היום ואעדור עמך למחר;
אבל לא יאמר לו: נכש עמי ואני אעדור עמך (וכן כומניס טוניס נאותה מלאכה,
ב"מ עה ע"ה).

הלוואת פירות. לא יאמר אדם לחברו הלווני כור חטין ואני אתן לך
לגידן; אבל אומר לו: הלווני עד שיבוא בני או עד שאמצא מפתח, והל"ל
אוסר, וכן היה הל"ל אומר: לא תלוה אשה ככר לחברתה עד שתעשנה
דמים: שמא יוקירו החטין ונמצא באות לירי רבית.

אמר רב הונא יש לו סאה, הר"ז לזה סאה, סאתים - לזה סאתים;
ר' יצחק אמר אפילו יש לו סאה, לזה עליה כמה כורין. ותני ר' חייא
לסויעו ר' יצחק (כ"מ עה ע"ה).

אמר רב יהודה זו דברי שמואל, אבל חכמים אומרים לווים סתם
ופורעים סתם.

מחילה. בני חבורה המקפידים זה על זה עוברים משום מדה...
וכדבריו הל"ל אף משום רבית; אבל אם אינם מקפידים מותר, משום מחילה
(שמואל).

דברים שהתירו משום כרי חייו. השוה על זה כ"מ עה ע"ה כדין
עד שיבוא בני; כ"מ סג ע"ב רש"י ד"ה איתנהו; רמב"ם מכירה כב.

רלא. מיני הרבית האחרים.

אין רבית מה"ת רק דרך מלוה. מדברי סיפרים כל התעשרות בער
המתנת המעות אסור, ולפעמים אסרו גם אם רק נראה כשכר המתנה.
אכילת פירות. במכר על תנאי בטול. השוה למעלה סעיף קכט
ד"ה אכילת פירות.

משכון. אכילת פירות במשכון כרבית הוא. השוה הספר הרביעי,
מצפט הנכסים סעיף פא.

הקדמת תשלומי שכירות הפועלים בהזלזה. השוה למעלה
סעיף קצב ד"ה רבית.

הגדלת שכירות בתים וכלים בעד ההלוואה לצורך פרנסתן.
השוה למעלה בחכירה סעיף קלט ד"ה הרבייה וד"ה הפראה.

פסיקות קודמות להמצאת תבואה אח"ז. השוה למעלה סעיף צט
ד"ה מושג.

במקבל באחריות וממציא ריוח לנותן. כגון המקבל טפול בהמית
בשום, עסק קני בשום, המושיב חנוני בשום השוה למעלה סעיף קסז ד"ה
הגדרה.

רלב. פעולת לקיחת הרבית (לפי המדרגות השונות).

אמר ר' אלעזר: רבית קציעה יוצאה בדיינים; אבך רבית אינה יוצאה
בדיינים. כן ההלכה וכן דעת כל האמוראים.

השוה ג"כ דעת רבה בר רב הונא ורבא (כ"מ סז ע"א), בנגוד לר' יוחנן
האימר אף רבית קציעה אינה יוצאה בדיינים (כ"מ סא ע"ב).

אמר רב ספרא: כל שאלו בדיני עכ"ם מוציאין מיד הלוח למלוה
כתור רבית, בדינינו מחזירין ממלוה ללוה, זה בא להוציא הלוח סאה ע"מ
להחזיר סאה, שהם מוציאין מיד הלוח מתורת פקדון; כל שאלו בדיניהם
אין מוציאין מלוה למלוה, כגון רבית מוקדמת, בדינינו אין מחזירין מלוה
למלוה (כ"מ סב ע"ב).

סלוק והוצאה, משכן לו שדה והמלוה אכל פירות כשעור הוכו,
מסלקין אותו ממנה, שסלוק זה אינה כהוצאה (לכא נגוד לרז א"י), אבל
יותר, מסלקין אותו, אבל אין מוציאין מידו את העורף, וכן במלוה לחבר
ודר בחצרו (השוה ג"מ ה, א ובמה"פ עס גירסת הראש ועמ' הרמב"ם מלוה ו, ג).

משכן לו שני שדות בשני שטרות כל אחד בן מאה זוז ואכל מאחד
כמאה וחמשים ומאחד נ', מוציאין ממנו את הראשונה ולא את האחרונה.

החזרה מיתומים. הניח להם אביהם מעות של רבית, אין מוציאין מהם
ואינם חייבין להחזיר ואפילו יודעין שהן של רבית (כ"מ סא ע"א). ורב נגר זה.

החזרה ליתומים. גבה אבק רבית מיתומים, מוציאין ממנו ומחזירין להם (כ"מ סו, רב אשי נגד זה).

אבק רבית מותר ליתומים. אמר רב ששת מעות של יתומים מותר להלוותן קרוב לשכר ורחוק להפסד לפני ב"ד. (הכ"ד תקנו זאת למען לא יכלה קרנס, כ"מ ע"א, ע"ג למעלה דכרי רב עין כסס שמואל).

הוצאת כל היתן בתורת רבית. פרעון הרבית בהוצאה למלואה. היה חייב לו וזו רבית ונתן לו חמשה גרויים של חיטים והחיטים עומדים ארבעה בזוז, מוציאין גם את הגרויין שהווייל לו, מכיון שבתורת רבית בא לידו, כן לרבא בנגוד לאבוי (כ"מ ס"ה ע"א).

רוח השימוה. בכל מקצועות התלמוד מתגלה דרכו של רבא לאסור על העובר להנות (להשמט) מעברה. השוה הספר הששי, משפט העונשין, סעיף סט.

פרעון בהוקרה. הוצאת המוקר. היה חייב לו שנים עשרה זוז של רבית ונתן לו לדור בחצרו והיא נשכרת רק בעשרה, מוציאין ממנו שנים עשרה: שהרי קבל עליו המלואה ערך זה.

הוצאת הדבר או הדמים. נתן לו גלימה ברבית, מוציאין ממנו גלימה, כן לרבא, אבל לאבוי מוציאין דמיה (כ"מ סה ע"א).

שטר שיש בו רבית. לדעת ר"מ קונסין אותו ואינו נובה לא את הקרן ולא את הרבית (כ"מ ה, א) ואינו כן דעת החכמים.

ר"ג. הערבות.

ערב וקבלן. האומר לחברו: הלוהו לפלוני ואני ערב, ואני נתן, ואני פורע או ואני חייב, כולן לשון ערבות הן; אבל האומר לחברו: תן לו ואני קבלן, ואני פורע, ואני חייב, ואני נתן, לשון קבלנות הן (כ"מ קעז ע"א לר"ב הוגא).

התחייבות. ערב היוצא לאחר חתום שטרות, אין גובין ממנו, כן לבן ננס: לפי שלא על אמונתו הלוה, ואינו כן דעת ר' ישמעאל.

אין ערב משתעבד כי אם במקום שבעל החוב חסר על ידו, ולכן: הלכתא ערב בכתובה אינו משתעבד: שרק לשרוך בלבד עשה ואין האשה חסרה על ידו כלום (כ"ב קעד ע"ג). ספק הוא אם משתעבד בכתובה.

קנין להתייבות. ערב בשעת מתן מעות משתעבד בלי קנין; ערב דב"ד גם בלי קנין: בהנאה שנותנין לו אמון גמר ומשעבד נפשו (כ"ב קטו ע"ב).

גביה. המלוה את חברו ע"י ערב, לא יפרע מן הערב תחלה, או לא יחבע לערב תחלה (כ"ב קטג ע"ב).

אם אין נכסים ללוה, יפרע מן הערב. התנה המלוה מתחלתו ואמר על מנת שאפרע ממי שארצה, הרי הוא נפרע מן הערב תחלה אף אם יש נכסים ללוה; רשב"ג אומר אם יש נכסים ללוה בין כך ובין כך יפרע מן הלוה.

בקבלנות בין כך ובין כך יפרע מן הערב (כ"ב י, ח; נכלי קטג ע"ב; גיטין נוט; כ"ב מז ע"א).

משכון. מותר למשכון את הערב, משא"כ ללוה (כ"מ קטו ע"א).

ממשועבדים. ערב היוצא לאחר חתום שטרות אין גובין ממנו דק מבני חורין: לפי שאין לו קול.

משפט הרין. אם כשרים ערב וקבלן לערית השיה משפט הרין ספר שביעי, סעיף וב"ב מי ע"ב ותוס' שם ד"ה קבלן.

ר"ד. חוזה ההקפה.

הלוקח פירות בהקפה נקרא מקיף (הטוה למעלה סעיף ב ד"ה הקפה).

בזויתו משלם לאחר זמן, אין התשלומין נקנים לו בתורת חליפין, משום שלא היו מסוימים ומיוחדים בשעת ההקפה, ולכן הקפה זו דין הלוואה לה. כן דעת ר' יוחנן ור' ינאי (עו סב ע"ב; סג ע"ב לרנא), השוה ג"כ למעלה סעיף יב ד"ה חליפין.

שמיטה. אין לה דין מלוה לענין שמיטת שביעית (שביעית י, ח מ), אלא אם זקפה עליו במלוה.

סוחר הלוקח סחורה בהקפה (נאשרא), הרי הוא גם כלוה וגם כשובר פקדון (הטוה למעלה סעיף מד פסקא שניה; קעא).

התשלומים. המטבע. הלוהו פרקמטיא ע"מ לשלם לו מעות שקצץ ונפסלה המטבע, נותן לו מטבעות היוצאים כן לרב; שמואל אומר: יבול לאמור לו היוצאים במישן, ובגון שיש דרך לשם (מש"כ אס הלוי מעות שנתן

לו מוטבט שלום לכל הדעות, כן לרשמי ב"ק לו ע"ח ועש"ה חוס' ד"ה המלוה שחולקי.
על זה.

ר"ל. חוזה השותפות.

לפי משפט התלמוד אין הקנין חל רק על דברים מוחשיים ולא על
התחייבות גרידה שאינה אלא קבלה לעשות" או לתת דבר מה. המקבל
על עצמו לתת לאחרים, אין החיוב חל עליו גם אם קנו מידו. לכן אין
שותף יכול לקבל על עצמו כל התחייבות כלפי חברו לא בנוגע
להשתדלותו לעסוק במסחר ולא בנוגע לשלום הרוח וגם לא בנוגע לבטול
הזכות להלוקה. כנראה גם קנין הסודר אינו מעלה ומוריד בענין זה
(השוה ב"ב ג' ע"א באמלט).

בנוגע להריות, הדין הוא שמתחלק לפי חשבון החלקים שהשקיע כל
אחד לא כן דעת שמואל (כמונות נג). בנוגע לתכונת הבעלות בשותפים כמ
כן בנוגע לשאלה אם בעלות כל אחד ואחד מעורבת יחד עם חברתה אם
האחת שכנת היא לשניה השוה ספר הרבועי, משפט הנכסים, סעיף נט
וספר זה למעלה סעיף מט ד"ה שיטת רבי.

אחריותם כלפי שלישי. שותפין שלוו מאחד, אחראין וערבין הם זה
לזה (ואין כל אחד יכול להתפטר בשלום חלקו, נהגו לכחוש כן בפירוש בחוזה המלוה,
שבעות ה, א ירושלמי).

ר"ל. שאר מיני ההשתתפות.

י"ל. שיירא בדרך

הוצאות ההוצאה המשותפת. שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד
עליה גיים למורפה ונתפשרו בממון, מחשבין לפי ממון ולא לפי נפשות
(ב"ק קי).

שברו תייר ההולך לפניהם, מחשבין לפי נפשות ואין משנין ממנה.
המדינה.

רלח. חברת במחון.

התחייבות לשם במחון הרדי. רשאין החמרים להתנות להעמיד
לו חמורו לכל מי שיאבד לו חמורו וכן הספנים. אבר בפשיעה אין מעמידין
לו (כ"ק קיז).

רלמ. חוזה השליחות.

הצורה. אין מנוי השליח צריך קנין ועדים, אלא די באמירה לברה
בינו לבין השליח (רמב"ם שליחות א, א; מכירה ה, יא).

אמנם בשליחות לקבלת גט אשה יש צורך בעדים: שכל דבר שבערה
אינו פחות משנים (גיטין סד)

בנוגע למנוי שליח בכתב, הנה מחלוקת בזה בירושלמי בין ר' אבא
מרי ובין ר' יוסי בר בון (גיטין ז, א).

מת המשלח בין המנוי ובין המלוי, שליחותו בטלה. ולכן נהגו לעשות
הרשאה לשליח ההולך למקום רחוק לקבל כסף (כ"ק קד ע"ג).
השכר. ההתמנות לשליח לשם שכר היתה נפוצה מאד בזמן התלמוד
(כ"ק קה ע"ב; כ"ב ע, ג).

מלוי השליחות והשכר. השוכר את הפועל להביא שליחות ממקום
למקום והלך ולא הביא (לא מצא דבר להביא), הר"ז נותן לו שכרו משלם
(תוספתא כ"מ ז, ג).

כדיני קבלן ואומן כן דיני שליח בשכר (כ"מ זט ע"א).

רמ. מיני השליחים והמנהגים.

שכירו ולקוימו. הם נשכרו לשבוע או לחודש לעבודת שדה ודרך
בעה"ב. להשתמש בהם לשליחות (כ"ק קד; כ"מ קו ע"א; קה ע"ב מ;
כתובות לו ע"ב).

בן בית (שכועות ז, ח מ').

סרסור. זה הממונה על ביתו (כ"מ מז ע"ב וע"ש רס"י, והסוה נ"כ
רמב"ם שליחות ב, ז).

הפועל. גם בפועל נהגו להשתמש בתור שליח (כ"מ י ע"ב ; עו ע"א).

רמא. משפט ההתחייבות.

ההתחייבות. לפי משפט התלמוד אין השליח יכול להתחייב לעשות את השליחות כפי הכלל שאין ההתחייבות חלה רק על דבר בעין בתור הקנאה. מצוי לרוב הלשון: „האומר לשליחו צא ועשה... והלך ולא עשה, אין לו עליו אלא תרעומת“ (תוספתא כ"מ ד, כב; ירושלמי כ"מ ה, ג; קדושין ג, א מ"ג). או הלשון: „נהג בו מנהג רמאות“ (קדושין נח ע"ב, השוה נ"כ רמב"ם מכירה ז, י; שלחין ז, ט).

שנוי ומעות. טעה השליח או שנה מדעת בעה"ב, במל המקח: לפי שאומר לו לתקוני שלחתיך ולא לעוותי (כמוכח גם ע"ב לר"ט). ולכן:

קנה שדה שלא באחריות, הרי הוא לשליח והוא מוכרה לבעה"ב באחריות (לר"ט, כ"ב קכט ע"ב).

נתן לו מעות ליקח חטים ולקח שעורין או להפך, אם פחתו, פחתו לו ואם הותירו, הותירו לו (כן לר"מ להקמת ר' יוחנן משום ששנה מדעת בעה"ב והרי הוא כנזלן, כ"ק קב ע"ב, ע"ש יתר הדעות).

הוסיפו לו לשליח, הכול לשליח, כן לרבי יהודה; אבל לר' יוסי חולקין ביניהם (כמוכח גם ע"ב). בירושלמי דמאי ספ"ו מתנסחת המחלוקת: לרבי יחידה לא נתכוון המוכר אלא ללוקח, לרבי יוסי - לבעל המעות.

בכלל דעת רב ובני מערבא (כנראה ר' יוסי כ"ח וראיה שר' אבהו סובב ע"ז) שהשליח קונה והוא המקנה למשלח בנגוד לאלה המוכרים שהמוכר הוא המקנה למשלח (כ"ק קב ע"ב; קג ע"א).

צוה לו למכור קרקע ומכר לשנים, יכול לאמור לו, לא ניחא לי דליפשי שטרי עלואי" (כמוכח גם).

נתן לו כסד לפריעת שטר חוב, עליו לקחת מקודם את השטר ואח"כ לתת את הכסף (כמוכח פה). לשם פריעת שטרי חוב נמקיס רחוק נהגו ביהא בגליחות).

אונאה בשליח. השוה למעלה סעיף קני.

רמב. באור הוזה השליחות.

הקפדה או מראה מקום. לפעמים יש לבאר דברי המשלם כמקפיד וגם כמראה מקום. לדעת אבני סוברים ר"ש, רשב"ג ור"א מראה מקום הוא לו (גיטין סה ע"א; נ"ב קסה).

רמג. אחריות אונסין.

רמד. אחריות השליח.

אין השליח חייב באחריות אונסין כדון ש"ש. השליח נחשב לאימן קבלן ולא לשכיר יום וכ"מ מט ע"א בשליח אגרת).

החליף השליח את המעות, חייב באונסין (כן לרשב"ג דמאי ספ"ו).

רמה. אחריות המשלח.

האומר הולך מנה לפלוני שאני חייב לו, המשלח חייב באחריותם אם אנסו בדרך (כן לרב ושמואל גיטין יד).

אמר בעה"ב לשומר או ללוה בפניו ממש שלח לו ע"י שליח, השומר פטור מאחריות. עשה שליח בעדים והודיעו בעדים לשלוח לו פקדונו או מעותיו על ידו, חייב המשלח באחריות עד שיגיע לידו (כן לרבה וכן פסקות המשנה בננוד לר"ח, ר' אלעזר ור' יוחנן, כ"ק קד ע"א ותוס' ד"ה שליח).

רמו. בטול השליחות וחזרה.

אם עד שלא עשה השליח שליחותו, הר"מ יכול לבטל. אמנם ר"ל חולק על דין זה ואומר אין דבור מבטל דבור (הסוה כל המחלוקת בקדושין נט ע"ב כירושלמי).

בזכיה. מכיון שזכין לאדם שלא בפניו, לכן אם אמר בעה"ב לשליח הולך מנה לפלוני, כבר זכה בו לחברו משהגיע לידו ואין המשלח יכול לבטל (אבל לאלה הסוכרים הולך לה כזכי דמי יכול לבטל, הסוה גיטין לב).

אמר הולך מנה לפלוני שאני חייב לו, אינו יכול לחזור בו (לפי סכר
נעשה עליה לקבלה לבע"ח מטעם זכין לו לאדם שלא בפניו), כן ררב; שמואל אומר:
מתוך שחייב המשלח באחריות, יכול לחזור בו (גיטין יד, הטה למעלה סעיף רמה),
הערה, יתר דיני שלוחות השוה בספר הראשון, משפט הנפשות. בנוגע
לדיני הרשאה השוה ג"כ משפט הדין סעיף כ וסעיף מה.

הלך שלישי.

רמו. משפט המסחר.

רמח. קודמות.

משפט המסחר הנהו בעקרו משפט ההתחייבות. נושא ונותן הוא בחזיונות הוכיה, ההקנאה וההתחייבות. אבל שונה הוא מטרת הוכיה המסחרית.

אין הסוחר רוכש לו את הנכסים להשאירן לעצמו לעולם או לזמן רב, כי אם להספיקם ולהמציאם לאחרים ולמהר ולקנות אחרים במקומם.

הזמן וההמשך ממלאים לרוב תפקיד גדול בחיי חמסתר ויש להם לפעמים ערך מכריע ומניע.

נותן הוא את כסף מחיר הנכסים למען ישיג על ידי זה סכום כסף גדול ממנו.

בערו הוא ממהר לקנות אחרים תחתיהם.

יש ג"כ קבולת מסחרית המוכרת בהקפה, ואת אימרת קבולת כזו המבוססת כל עקרה על ההמתנה.

אמנם הוב המתהור על דרך ההקפה משמש לפעמים ככסף ונותנין ונושאיין בו. ולכן קונין כחוב הנא על ידי מקח וממכר ולא במלוה, למעלה סעיף ז ד"ה הקניה ע"י חוב).

אבל גם בנוגע למקום שונה ההקנאה לשם מסחר. לא להשאירם ברשותו קונה הסוחר את הנכסים, כי אם להעבירם אח"ז או תכף ומיד לרשות אחרים.

את הנכסים אשר הוא קונה כחמיבה שלמה הוא מחלק אח"כ לאנשים רבים ומפיצב ביניהם. כזה מתגלה השנוי בין המסחר ובין שאר הקנינים גם בנוגע לנכסים הנקנים.

המהירות והקלות באופני הוכיה הנן הדברים הקוסמיים בהפרחת המסחר. ולכן שואף המסחר להשתחרר מצורות הוכיה הקשות והמעיקות. דומה לזה שואף הוא להשתחרר מצורות הקניין הקשורות במקום ובחלקי הדבר.

המסחר הנהו בעקרו כח פועל ממציא ומספיק ומבקש לו לפעמים דרכים מורכבים למאוד ומפיק תועלת מכל מאורע ומקרה צדדי. אין עיניו על גוף הנכסים, כי על התנאים הסוככים אותו ובהם הוא מתחשב ביחוד.

כן אנו רואים כי נטיה גדולה שולטת במסחר להשתחרר מחוקי משפט ההתחייבות המכבידים עליו במעוף רוח הקבולת אשר לו.

גם חכמי התלמוד שמו לב להזיון הזה במדה יודעה.

בדינים רבים המוצעים בספר הזה משתקפת הנטיה הזאת במדה בולטת פחות או יותר. יכולים אנחנו אמנם לאמור כי בדרך כלל רוח ההקלה והגמישות שולט בחוקי התלמוד. בחלק הזה אנחנו מנסים לסדר קצתם מן הדינים השונים אשר נאמרו ונחקקו לפי טעם דרכי המסחר ועל פי רוחו. עליהם יש אמנם להוסיף כהנה וכהנה.

רנ"ט. מוסדות המסחר.

רנ"ט. השולחני.

כבר בימי התלמוד מלא הכסף תפקיד רחב ולא הצטמצם בשמושי אמצעי קנייני.

השולחני היה מצד אחד חלפן ומצד שני מלוה.

המחיה, אנחנו מוצאים שדרך הסוחרים היה לפרוע לבעלי חובות לא ישר, כי אם בעזרת המחיה, זאת אומרת שהסמיכות לשולחני והוא פרע להם (הסוה למעלה סעיף לז והסוה ג"כ כ"מ מו ע"א). השוה ג"כ שקלים ד, א בסוף שגם גזברי המקדש המחוי לפועלים אצל השולחני.

מצד שני לא השתמשו השולחנים רק בכספם הם, כי אם גם בכספים שנתנו להם לפקדון.

המעות האלה נתנו להם בלתי צרורים ולכן שנינו:

המפקיד מעות אצל חברו אם מותרים (ולא גרויס) ישמש בהם (מעילה כה ע"ג).

בהצטרבותם למעות לשם חלוף נהגו ג"כ לשאול כסף לשם זה. יש
מן החכמים שהתירו את הדבר ולא חששו לרבות (כ"מ סמ ע"ג).

מכל זה יוצא כי השולחני שמש כבר כמתוך בין הצרכים והמצטרבים
השונים. מצד אחד היו שומרים לבעלי הפקדונות, מצד שני המציאו כספי
הפקדונות להנצרכים להם.

לבעלי בתים היה איפוא בעין אמונה פתוחה אצל השולחני,
מין Ouverture de crédit.

הפנקס. החובות והעסקים נרשמו בפנקס (כ"ק למ ע"ג).
נפתח הפנקס התחילו גובים (ספרא ויקרא לפסוק יח, כד).

ר"א. החנוני.

החנוני הוא המוכר יד על יד כל יום ויום.

החנוני לוקח סחורתיו באשראי (כהקפס) ואין הוא זקוק בכ"כ למעות.
החנוני ישב גם בעיירות והשולחני רק בכרך (כ"מ נכ ע"א ; ח, ו מ' ;
והסוה תוספתא ב, ג).

יש מן החכמים שחשבוה כבעל הבית לענין מעות שנתנו לו לפקדון
שאסור לו להשתמש בהן (כן לרבי מאיר, מעילה כא ע"ב, והסוה רש"י קדושין נג
ע"ב ד"ה חנוני ככזה"ס).

דין פרקמטיא הנתנת באשראי לחנוני כדין פקדון ולא כמלוה, השוה
למעלה סעיף מד פסקא שניה.

המחיה. נהגו בע"ב להמחית שכר הפועלים אצל החנוני (הסוה לדוגמא
עו סג ע"ב כ"הס, וע"כ ההגל בין חנוני הנגיל להקיפו וכן חנוני סתם לענין שעבוד).

הושבת חנוני. (Gerant). השוה כל זה למעלה סעיף קסג.

החנות. הודעת הזמן. המשכיר חנות לחברו אינו יכול להוציאו עד
שיודיענו יד חודש מקודם; רשב"ג אומר חנות של נחתומים ושל צבעים
שלוש שנים: מפני שהקפתן מרובה, משא"כ בבית שדי אם יודיענו ל' יום
(כ"מ קא ע"ג).

סימון והמשפיעין במדה גכה. הגדרת מדה גסה השוה משנה, רמאי
ספ"ב. החכמים הקילו עליהם כמכירת רמאי (כ, ד).

אגרנומס גדול דרכו להיות מוכר בזול (דמאי ב, א). ולכן התירו לו חכמים למכור טבלים.

התגר. הגדרה. כל שהביא (סחורה על השוק), שנה ושלוש (דמאי ב, א).

התגר מדקדק יותר ודורש גם מחיר הרבה וגם הטפלים לו כגון קנקנים (מע"ט פא).

מוכרים בפסיקה. השהה למעלה סעיף צט.

מספיקים: היו ג"כ כאלה שקבלו עליהם להספיק יינות במשך זמן ידוע (ב"מ מ ע"א מ), וכן מספיקים פלותות להקדש (מנחות ט).

לקומות. אלה הלוקחים ממקומות הרבה באופן שטיב תבואותיהם אינו שווה (ב"ב פב ע"ב).

רוכלים. אלה המחזירים בכפרים ועיירות וביחוד בהכשי אשה ונקראו ג"כ חוריא (קדושין ג, ז). אין בני מתא יכולים לעבב עליהם (מתקנת עזרא, ב"ק פב ע"ח).

רנב. השוק.

הכרכים מקומות השוק הם (ב"מ קא ע"ב מ' ורס"י ד"ה וזכרכין).

ונאמר, כרכא דכולא ביה" (חולין יו).

רוכלין היו מצוין גם בעיירות (מעשרות ב, נ; ח"ט לאסתר ג, ה). עיר שיש בה דלתים ובריה אין הרוכלין נכנסין אלא ברשות (ע"ז ס"א).

בני מתא מעכבין על הסוחרין הבאין ממקום אחר למכור שם סחורתם; אבל אין מעכבין עליהם ביום השוק: ממקום אחר באו ולבני מקום אחר הם מוכרין (ב"ב כב ע"א).

היה להם שם הלואה של פרקמטיא (ואשראי), מותר להם למכור בכל יום כדי שעור חיותם.

לצורבא מרבנן נקטו שוק, וזאת אומרת נתנו לו הקדימה למכור (כן נהגו בבבלי, ב"ב כב ע"א).

המחיר והשוק. ביום השוק נמכרו הסחורות ביוקר בערך הימשי: מפני שרבו הקופצים (ב"מ נט ע"ב). וכן הדין בארים (ב"מ קט ע"א).

המוכר יד על יד הרויח יותר (כ"ק פ ע"א). השהה ביחוד ערכין כד
ע"א מ' והשהה ספר השני משפט הנכסים סעיף ז ד"ה יום השוק.

רננ. משפט עונשין בשוק.

תקנת השוק, לא ידע שגנב היא ולקח ממנו ואח"כ בא בעל הבית
והכיר אצלו את כליו, בעה"כ משלם את כליו: משום תקנת השוק, פרע
הגנב את חובו בגנבותיו, לא עשו בו תקנת השוק (כ"ק קמו ע"א).

רנד. הכבלים (שקולאי) והספסר.

שברו חבית ששויה ד' בשאר הימים וה' ביום השוק, אם שלמו לאחר
יום השוק משיבום לו ה' כס"ף; ביום השוק - יכולים להשיב לו חבית ממש
(כ"ח כס ע"ב).

הספסר. על דבר הספר השהה במקומות שונים בספר משפט התלמיד.

רנה. ההשגחה על המסחר וצמצומו.

רנו. דברים אשר אין מוחריו בהם.

אין סוחרין בפירות שביעית (שנועות ו, א).
אסור לסחור באסורי מאכלות, בדברים שאינם אסורים רק מדברי
החכמים מותר לסחור (סס ירושלמי).
אין משתכרין בהקדש (כן לר"ע שקלים ד, ט).

רנו. טיב הסחורה.

יפוי הסחורה כלפי חוץ. לא יכור הפסולת מגריסין שמתוך זה
נראות יפות והוא מעלן בדמים, כן דעת אבא שאול; חכמים מתירין.
רוח שימת החכמים. הולכים בשימת ר' אחא האומר: מותר ברבר
הנראה (כ"מ פ ע"ב).

לא יבור על פי המגורה בלכד וישאיר הפסולת שבתוכה : שאיפ' אלא כגונב את העין.

אין משרבטן את הבהמה, וזאת אומרת אין מעמידין שיערה כשרביט' אין שורין את הבשר במים ואין נופחין את הקרבים.
אין מפרכסין עבדים בהמה וכלים.

מותר לקשט את הבגדים גם אם מתיקרים הם עי'ז יותר מכפי הקשוט. מותר לתת תומים (פרנזים) בשולי המעי'ל (לשמולט), לציייר את הבגדים ולכסכם אותם (לרצה ורצה).

ערוב פסולת. המוכר פירות לחברו, הלוקח מקבל עליו רובע הקב טנופת לסאה (כ"ג כג ע"ג מ'. ע"ס יתר הדינים נשאר הפירות) היה בו יותר מרובע, מחיבין אותו לנפות כולו (לרז הונא כ"ג זל ע"ה).

מים ביי'ן. מי שנתערב לו מים ביי'ן, ימכרנו בחנות ויודיע לקונה ואסור למכרו לתגר אעפ"י שמודיעו (כ"מ ס ע"ה).

שמרי יי'ן. אין מערבין שמרי יי'ן ששפה אמש עם יי'ן ששפה היום (כ"מ ס ע"ה).

מוכר להמפקה. המוכר שמן מוזקק לחברו כל ימות השנה, הר"ז מקבל עליו לוג ומחצה שמרים למאה (רבי יהודה, כ"מ מ ע"ה מ').

פירות לקיום. הפסיק להעמיד לו יי'ן מבושם (מתקיים), צריך להיות מתקיים עד עצרת (כ"ג זח ע"ה מ').

ערובי סחורות משובחות בגרועות. התגר נוטל מה' גרנות ונותן לתוך מגורה אחת; מה' ניתות ונותן לתוך פיטום אחד; ובלכד שלא יהא מכיון לערב מיעט גרועות ברוב משובחות (כ"מ ס ע"ה).

לקומות. לוקטי תבואה כמקימות הרבה. תבואת לקומות ארבע סאין בסלע, תבואת כל אדם ג' סאין בסלע (כ"מ טז ע"ה).

רנה. מדות ומשקלים.

מעמידין אנדרמין למדות (כ"ג פט ע"ה).

מקנחין המדות. הסיטון אחר לשלשים יום, בעה"ב אחר ליי"ב חודש (לרס"ג הלוף הדכריס), החנוני פעמים בשבת.

משקלות. נפש המאונים והוא הקנה תלויה באויר רחוק ג' טפחים

מנג הבית וגבוה ג' מן הארץ. של צמרים וזנגים תלויה באויר ב' טפחים
(כ"ז פט, ע"ט יתר דיני המאזנים ותכניתן).

מתקנין משקלות עד קטני קטנים; לבשר - עד רביע ליטרא.

לא יטמין משקלותיו במלח (כ"ז פט ע"ט).

ממחין המשקלות אחת בשבת. מקנח מאזנים על כל משקל ומשקל.

היה משתמש בהן ליבש, איני צריך (כן לרשב"ג, כ"ז פה ע"א מ').

הכרעה בגרומים. חייב המוכר להכריע ללקוח טפח במשקל (כנראה

אחד ממאה). (מקור הדבר אם הוא מנהג או מה"ט מוטל בספק).

היה שוקל לו עין בעין (כלי הכרעה), נותן לו גירומיו אח"כ. אחד לעשרה

בלח, אחד לעשרים ביבש (פה ע"ט מ'). אמנם לרב הגירומין הם אחד מטאה

בלח (המשנה מדברת לדעתו בלוקח עשרה ליטרון. ולכן הוא נותן לגירומין

אחד מעשרה בליטרא על כל עשרה ליטרון. ולפיכך צריך להציע את המשנה

ולתוסף בה את המוקף: נותן אחד (מעשרה בליטרא) לעשרה ליטרון.

מיב המטבע. מטבע פחות אסור לקיימו. מותר לקיים הסלע אם

נפתחה רק עד כדי שקל, דינר עד רובע (רובע שקל - סלע מדינה - הני דינר

כסף, כן לאני ורנא).

נפתחה וירדה לפחות מכאן, אסור להוציאה אף משום שקל נפתח:

לפי שבא מסלע לא יוכר פחתו. נפתחה ביותר עד כדי אסור, אסור לקיימה

ג"כ (לירושלמי כ"מ ד, ד כנגוד לדעת א"נני רבא, כ"מ זכ ע"א). נפתחה פחות

משעיר זה, זאת אומרת סלע שנדרתה ועמדה על יותר מכדי שקל, רב הונא

אמר אסור לקיימה ולהוציאה ולמוכרה בשויה, רב אמי (רב אסי?)

מתיר.

שימת רב. יודעים אנו שרב, רבו של רב הונא, החמיר ביותר

בהחזקת מכשול בביתו ולכן מחמיר פה רב הונא תלמידו יותר מרב אסי.

וב"ב פט ע"ב הוא אומר: אסור לאדם להשהות מדה חסרה או יתרה

בתוך ביתו. זה הוא בהתאמה לדינו של רב הונא תלמידו. וברוח זה נאמר

דינו: אסור להשהות שטר פרוע בתוך ביתו (כמוזות יע ע"ט). ובדרך כלל

הוא אומר: אסור לאדם להביא עצמו לידי נסיון (סנהדרין קט).

מטבעות זהב ונחושת. מטבעות האלה שנפתחו מותר להוציאן

בשוין (כ"מ ד, ז).

רנמ. השער.

אצירת פירות. האוצר פירות מכנים מארה בשערים" (כ"ז ז ע"ג).

אין אוצרין פירות דברים שיש בהם חיי נפש, ואת אומרת אין קונין אותן ביום השוק לאוצרין לזמן הבא. המכנים מתבואה שלו מותר לאוצר (כ"ז ז ע"ג): לפי שעושה אדם קבו אוצר (לרכ סס).

אין מעטדין אנרמין לשערים. כן לרב בנגוד לשמואל (כ"ז פט ע"א, הגרמא בבבלי "ח"ל שמואל לקרא" מוטעה, הנה סס הסמירה נרשכ"ס משנת קד וכמוה ג"כ מירושלמי סס פרק ה).

שימת שמואל. שמואל נלחם כל ימיו נגד אוצרי פירות ומפקיע שערים.

וכן היה דרכו להשהות פירות לשער האפל (המאוחר) ולמוכרם או כשער חריף (שער מוקדם, כ"ז ז ע"ג). גם אביו נלחם בהם והיה דרכו למכור הרבה בשער החריף: לפי שהשער הרוח מתרוח (כ"ז ז ע"ג). כאשר עלה שער הקדרות החדשות לפני פסח הודיע שמואל למוכרים, כי ימצא תקנה להתיר לישנות אם לא יורידו את השער (פסחים ל). כזה עשה גם בהרסים הנלקחים בסוכות (סוכה לד ע"ג).

ובהתאמה לזה קבע שמואל שער לההרוחה בסחורה: אין משתכרין יותר משנת (כ"ז מו). וכן הזה לו ברוחו כי לימות המשיח יחדלו מפקיע שערים ועושקי ריעיהם (בבבבבין נח).

שערור ההשתכרות. אין משתכרין יותר משנת (כ"ז ז ע"א לשמואל). אין משתכרין בא"י בדברים שיש בהם חיי נפש (כ"ז זא כרייתא). וזה סובב כנראה על הלוקח מבעה"ב למכור בשוק: טוב שבעה"ב בעצמו יביאם לשוק.

האונאה במחיר. אין אונאה לתגר: מפני שהוא בקי, כן דעת רבי יהודה (כ"ז נא). (טעם הדבר לרב: בתגר ספסר הוא שידע שווי של הדבר ורק מפני צורך מעות למקח אחר קנה ביותר ומחל ורק עכשיו הוא חוזר בו).

הסחרות האסורות. אין סחרין בפירות שביעית. כל האסור באכילה מה"ת אסור לסחור בו (ירושלמי שביעית ו, א).

רס. התהרות.

הרנלת קונים. רבי יהודה אומר לא יחלק החנווני קלויות ואנונים לתינוקות: מפני שהוא מרגילן אצלן; וחכמים מתירין (כ"מ ס ע"א).

התהרות בשכנים. פסיקת חיי חברו. אמר רב הונא בן מבו שהקים ריחים ובא בן מבו אחר והקים בקרבתו, דין הוא שיעכב עליו (נ"ב כ"א ע"ג).

ירידה לאומנות חברו. אין בן מבו מעכב את חברו מלדרות לאומנותו; רשבי"ג כופהו. עושה אדם חנות בצד חנותו של חברו וכדומה: מפני שיכול לאמר לו אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי.

בני מתא על בני מתא אחרת. השוה משפט המשטרה. בנוגע לרוכלים השוה למעלה סעיף רנב.

רסא. השותפות במטלטלין ולשם מסחר.

רסב. התהוות השותפות.

אחין בתפיסת הבית. דינים מיוחדים שולטים בשותפות כוונ. ובכלל נהשבים הם במצב זה כאביהם או כנאי כחו, השוה רש"י בכורות ג' ע"ב ד"ה וכשחייבין והשוה ביחוד הספר השלישי, משפט הירושה סעיף יב. שנים שקנו ביחד או שזכו ביחד בנכסי הגר או שקבלו במתנה ביחד, שותפין הם.

רסג. ההתחייבות השותפות.

לפי משפט התלמוד אין קנין חל רק על דברים מוחשיים, ולא על התחייבות שאדם מתחייב לעשות או לתת. המקבל על עצמו לתת לאחרים, אין החיוב חל עליו גם אם קנו מידו ולפעמים אני אימרים שהקנין סובב על שעבוד הקרקע. ולכן אין שותף אחד יכול לקבל על עצמו כלפי חברו כל חוב: לא בנוגע לחובתו לעסוק במסחר ולא בנוגע לנתינת הריח ונמ לא בנוגע לאכור הזכות לחלק כל עת שירצה.

כנראה גם קנין הסידר אינו מעלה ומוריד בזה.

רק בנוגע לרוח אנחנו אומרים שהיא מתחלק לפי חשבון החלקים
השונה על זה רמב"ם שוחפין ר, א, ולמעלה סעיף רלה.

רסד. מיני השותפים.

מקבל המחצה. מקבל בשום השוה על זה ספר החמישי סעיף קסו.
נותן משת ימתעסק. השוה הספר החמישי, סעיף קע. השוה שם
ביחוד בין פלגא עיסקא.

משפט הדין בפלגא עיסקא. השוה הספר, כ"ב ע ע"ב וספר
השביעי, משפט הדין סעיף כא.

מקבל עליו הבאת המחורה למקום השוק. בהיות שאין לו רשות
למוכרה עד מקום השוק גם אם הוקרה, לכן גם אחריות ההוצאה לבעל
המחורה (לרנא כ"ב נח ע"ג).

וכן גם אחריות קלקיל על בעל המחורה, כגון ביון: שהרי על פיו
השהה אותו. אם פשע, כגון שעבר יום השוק ולא מכרו, האחריות
על המקבל.

הושבת חנוני. השוה למעלה סעיף קעא.

רסה. הוכות השותפין.

אין האחד מוכר בלי דעת חברו.

כג' פרקים בשנה מוכר הוא את התבואה והיין שלא מדעת חברו.
בתבואה: לפני הורע, בשעת הוריעה ובפרום הפסח; ביון: בפרום הפסח,
בפרום עצרת ובפרום החג (גיטין לא ע"ב לרנא בפירוש דברי רבי יהודה).
כש"ש הן (השוה למעלה סעיף קעב).

רסו. החלוקה.

המכמה לחלוקה. ב"ד ועדים. אין אחד חולק בלי דעת חברו. חולקין
בפני ב"ד או לפני עדים השמין ערך המחורה גם בלי דעת חברו (כ"ב לנ ע"א).
חלוקת כסף. חולקין כסף בלי דעת חברו: מעות כחלוקות וכאות
הן (כ"ח סט ע"א לר"ט).

שותף חולק שלא ברצון חברו אם הוא בסכנה ויכול להציל את שלר
(צ"ק קטז ע"ב לרמי בר המל).

תכונה המושפטית של הרברים שנחלקו. שותפין החולקים נחשב
כאלו רשות שניהם מעורבת בכל חלק וחלק וכאלו מכר האחד לחברו את
חלקו). אין החלוקה ברורה כי אם מכר, כן דעת רבי בנגוד לרשב"ג.

ר' הושעיה מחלק ואומר שכל זה אם קנו ע"מ שלא לחלוק, לפי
הלוקת הירושא ברורה הוא שהרי הם יורשים ע"מ לחלק; אבל אין כן
דעת ר' יוחנן (כן מעלה התלמוד בדמאי י, ו).
